

ΕΤΑΙΡΙΑ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΜΙΚΡΑΣΙΑΝΑ ΛΟΥΤΡΑ

Η ΝΗΣΟΣ ΝΙΣΥΡΟΣ
ΚΑΙ
ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ ΑΥΤΗΣ

ΜΕΛΕΤΗ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ

Έκδοση 3η
Επιμέλεια: Αντώνης Μ. Αντάπασης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ 2007

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά τον Ν. 2121/1993 και τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 978-960-15-1906-7

- © Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Σόλωνος 69 - 106 79 Αθήνα
Τηλ.: 210 3615440 - 210 3618198 • Fax: 210 3610425
Στοά του βιβλίου: Πεισμαζόγλου 5, τηλ./Fax: 210 3217437
Κομοτηνή: Ν. Ζωΐδου 88 - 691 00, τηλ.: 25310/26323 - 33245
- © Ant. N. Sakkoulas Publishers, 69, Solonos Str. - 106 79 Athens - Greece
Tel.: 210 3618198 - 210 3615440 • Fax: 210 3610425
Stoa tou vivliou: 5, Pesmazoglou Str., Tel./Fax: 210 3217437
Komotini: 88, N. Zoidou Str. - 691 00, Tel.: 25310/26323 - 33245

email: info@ant-sakkoulas.gr • www.ant-sakkoulas.gr

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΟΛΟ ΦΛΕΓΕΛ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Τη μελέτη αυτή του Καρόλου Φλέγκελ μου χάρισε, λίγο πριν πεθάνει, ο καθηγητής μου στην πρώτη τάξη του Ημιγυμνασίου Νισύρου Γεώργιος Γεωργιάδης (γνωστός ως Παπα-Αλέξανδρος). Αποφάσισα να προχωρήσω στην τρίτη έκδοσή της για τρεις κυρίως λόγους.

Ο πρώτος είναι συναισθηματικός. Η μελέτη αυτή εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1899 στην Κωνσταντινούπολη.¹ Την έκδοση αυτή υποστήριξαν απλοί Νισύριοι της διασποράς, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο ομώνυμος πάππος μου.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι η επανέκδοσή της θα έδινε τη δυνατότητα σε όσους ενδιαφέρονται για τη Νίσυρο και γενικότερα για την κατάσταση των Δωδεκανήσων ν' αποκτήσουν χωρίς καμιά επιβάρυνση ή πρόσβαση σε μια άμεση πηγή πληροφοριών που θα πληούτιζε τις γνώσεις τους για πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα σχετιζόμενα με τη Νίσυρο.

Ο τρίτος λόγος έγκειται στο γεγονός ότι ο Κάρολος Φλέγκελ, ένας βαθύς γνώστης της ελληνικής και λατινικής γραμματείας και προπάντων ένας ανιδιοτελής φιλέλληνας που εγκαταστάθηκε στην Κάλυμνο και αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του ιδίως στα ζητήματα των σφουγγαράδων, παρέμεινε άγνωστος στο δωδεκανησιακό και το ευρύτερο ελληνικό κοινό. Το 1982 το ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟ ΚΑΛΥΜΝΟΥ «ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ»² δημοσίευσε τον

1. Επιμελητής της έκδοσης αυτής υπήρξε ο νισύριος ποιητής Γεώργιος Ι. Χατζηπλοσίος. Η δεύτερη έκδοσή της έγινε το 1901. Στην έκδοση αυτή βασίζεται η παρούσα τρίτη έκδοση. Επισημαίνεται ακόμη ότι ο δικηγόρος Νέας Υόρκης Νικόλαος Ι. Πατούρης αναδημοσίευσε το κείμενο της μελέτης (αλλ' όχι και τον κατάλογο των συνδρομητών) στο Αναμνηστικό Λεύκωμα των 80 χρόνων του Σωματείου των καταγόμενων από τον Εμπορειό Νισυρίων Αμερικής «Παναγία Θερμιανή».

2. Αξιοσημείωτο είναι ότι του Σωματείου αυτού προήδρευε τότε ο Γιώργης Μ. Σακελλαρίδης, ο οποίος γεννήθηκε στα Νικειά της Νισύρου, υπήρξε, αμέσως μετά την απόχώρησή των Γερμανών από τη Δωδεκάνησο, Δήμαρχος του ομώνυμου Δήμου και έδωσε έντονα σημεία παρουσίας στη δωδεκανησιακή ζωή.

τρίτο τόμο των «ΚΑΛΥΜΝΙΑΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ». Στον τόμο αυτόν άξια ιδιαίτερης προσοχής είναι η παρουσίαση του Καρόλιου Φιλέγεη. Αν οι έρευνές μου είναι ακριβείς, πρόκειται για την πρώτη παρουσίαση του μεγάλου αυτού ανθρωπιστή και αγνοημένου φίλου της Ελλάδος.³ Με αφορμή την επανέκδοση της μελέτης του, η από μέρους μου ειδικότερη αναφορά στη δράση και το έργο του αποτελεί έκπληρωση χρέους για ένα Νισύριο.

Ο Κάρολος Φιλέγεη είδε το πρώτο φως της ζωής την 25 Φεβρουαρίου 1850 στη Βίλνα της Λιθουανίας. Δυο χρόνια αργότερα απόκτησε αδελφό, τον Εδουάρδο. Η τύχη όμως υπήρξε σκληρή για τα παιδιά αυτά. Το 1858 έχασαν τον πατέρα τους Βασίλειο-Κάροιο. Η μητέρα τους Μίναν Ιομίτ τα αγκάλιασε με αγάπη και στοργή. Αψηφώντας κόπους και θυσίες, έδωσε σε κάθε παιδί της τα μέσα για ν' αναπτυχθεί και να μορφωθεί.

Ο πρωτότοκος Κάρολος έκανε σοβαρές σπουδές στην αρχαία ελληνική και λατινική γραμματεία. Εργάστηκε ως καθηγητής των αρχαίων κλασσικών γλωσσών στη Βίλνα. Είχε το φυσικό χάρισμα της ευχερούς εκμάθησης ξένων γλωσσών. Εκτός από τη μητρική του γλώσσα, τη ρωσική, μιλούσε και έγραφε την ελληνική, ιταλική, γαλλική και αγγλική. Η πολυγλωσσία του επέτρεψε ν' αναπτύξει δημοσιογραφική δράση αρχικά στις βόρειες χώρες και αργότερα στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Παράλληλα συνέβαλε στο να γνωρίσει αρκετούς Έλληνες που διέμεναν στη Ρωσία και είχαν αναπτύξει σημαντική επαγγελματική δραστηριότητα. Οι γνωριμίες αυτές διευκόλυναν την κάθοδό του στην Ελλάδα και τα αιγαιοπελαγίτικα νησιά γύρω στο 1880. Επανήλθε ύστερα από δέκα πάνω κάτω χρόνια στα Δωδεκάνησα. Πρώτος σταθμός ήταν η Λέρος. Από εκεί έκανε την πρώτη γνωριμία με την Κάλυμνο. Η γοητεία που άσκησε στη σκέψη του το νησί των σφουγγαράδων, τον προέτρεψε να επανέλθει το Μάιο του 1892 και να λάβει την απόφαση να εγκατασταθεί μόνιμα σ' αυτό. Σχετικά με την απόφασή του αυτή ο ίδιος έγραψε: «Ένθεν μὲν ἡ δόξα καὶ τὸ κάλλος τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἔνθεν δὲ ὁ ζωηρὸς πόθος νὰ εὐρῶ ἠθήν τῶν δεινῶν μου, μὲ ἠγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦν περιγηθὴν πᾶσαν, παραιτηθεὶς δὲ τῆς ἐν τῇ πατρίδι μου Ρωσίᾳ θέσεως καθηγητοῦ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, ἐγκατέστην ἐν Καλύμνῳ μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ 1892 ... Τα δεινὰ μου προήλθον ἐκ τοῦ προώρου καὶ τραγικοῦ θανάτου

3. Η περιεχόμενη στον εν λόγω τόμο παρουσίαση από τον Κυριάκο Κ. Χατζηδάκη αποτέλεσε τη βασική πηγή άντλησης των στοιχείων που επέτρεψαν τη σύνταξη του παρόντος σημειώματος.

τοῦ μόνου μου πεφιτημένου ἀδελφοῦ Ἐδουάρδου, γεννηθέντος ἐν Βίβητῃ τῆς Ρωσίας, ἀποβίωσαντος δὲ ἐν Μπρὰς παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Νίγηρος, τῇ 30/11 Σεπτεμβρίου 1886 ἐν ἡλικίᾳ μόλις 34 ἐτῶν... Σὺν τῷ χρόνῳ εὗρον τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν μου, συνετέλεσε δὲ πολὺ εἰς τοῦτο ἢ ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων σπογγαλιέων ζωηρὰ δρᾶσις μου, ἣν ἀνέπτυξα ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐν Καλύμνῳ ἐγκαταστάσεώς μου».

Πράγματι ὁ Κάρολος Φλέγκελ ἀφιέρωσε ἀνιδιοτελῶς τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς υπολοίπης ζωῆς του στὴν οργάνωση καὶ ἀνάπτυξη σὲ παγκόσμια κλίμακα μιᾶς ἀνθρωπιστικῆς κίνησης γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς σπογγαλιείας καὶ ἰδίως γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ σκαφάνδρου. Οἱ λόγοι ποὺ προέβηκε γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ σκαφάνδρου ἦταν δυο. Ὁ πρῶτος συνίστατο στὸ ὅτι ἡ χρῆση τοῦ διευκολύνει τὴν ἀλόγιστη σπογγαλιεὶα ἰδίως τῶν μικρῶν σπόγγων, γεγονός που ἐμπόδιζε σοβαρὰ τὴν ἀναπαραγωγὴ καὶ ἀνάπτυξη τοῦ εἴδους. Ὁ δεῦτερος εἶχε αἰτία τὸ γεγονός ὅτι ἡ χρῆση τοῦ σκαφάνδρου αὐξάνει οὐλοένα καὶ περισσότερο τοὺς θανάτους καὶ τὶς ἀναπηρίες τῶν σφουγγαράδων.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Κάρολος Φλέγκελ προσπάθησε νὰ διαφωτίσει καὶ νὰ συγκινήσει τὴ διεθνή κοινὴ γνώμη καὶ εἰδικότερα τὶς Κυβερνήσεις τῶν χωρῶν ποὺ διέθεταν πηλοῦσια σὲ σπόγγους παράλια. Οἱ διεθνῶς πιο γνωστὲς εφημερίδες καὶ περιοδικὰ φιλοξένησαν ἀρθρὰ τοῦ σὲ διάφορες γλώσσες. Τὸ 1896 δημοσίευσε στὴν Κωνσταντινούπολη τὴν πραγματεία του «Η Νήσος Κάλυμνος» (τὴν ὁποία συμπλήρωσε χειρογράφως τὸ 1922). Προηγουμένως, τὴν ἀνοίξη τοῦ 1895, τὴν εἶχε μεταφράσει στὴν ἰταλική καὶ τὴν εἶχε ἐκτυπώσει στὴ Γένουα ὑπὸ τὸν τίτλο «L' isola di Calymnos e la pesca delle spugne». Ἀπώτερος σκοπὸς του ἦταν νὰ γίνῃ ευρέως γνωστὸ τὸ ζήτημα τοῦ «φθοροποιοῦ σκαφάνδρου».⁴ Ἐπακόλουθόν ἐκθέσεις του γιὰ τὸ ζήτημα πρὸς τὸ Νομάρχην Αἰγαίου καὶ τὸν υποπρόξενο τῆς Ρωσίας στὴ Ρόδο, υπομνήματα «πρὸς τοὺς Ἄνακτας καὶ Ἡγεμόνας, πρὸς τοὺς Κυβερνήτας καὶ Νομοθέτας, πρὸς τὸν Τύπον καὶ τὴν Κοινωνίαν τῶν

4. Ἐκτός ἀπὸ τὴν πραγματεία γιὰ τὴ Νήσο Κάλυμνο καὶ τὴν παρούσα μελέτη, ὁ Κ. Φλέγκελ ἔγραψε ἀκόμη τὰ ἐξῆς ἔργα: α) «Η Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ Ζ' ἐν Καλύμνῳ» Σάμος 1896· β) «La Question des Pêcheurs d' Eponges de la Méditerranée» Κάιρο 1902 (Β' ἐκδοσὴ Χανιά 1905). Τοῦ ἔργου αὐτοῦ δημοσιεύθηκε τὸ 1902 εὐθηνική μετάφραση ὑπὸ τὸν τίτλο «τὸ σπογγαλιευτικὸν ζήτημα τῆς Μεσογείου»· γ) «The abuse of the Scaphander in the Sponge Fisheries». Ἡ μελέτη αὕτη παρουσιάστηκε στὸ Δ' Συνέδριον Ἀλιείας ποὺ ἔλαβε χώρα ἀπὸ τὴν 22-28 Σεπτεμβρίου 1908 καὶ ἀποτελεῖ μετάφραση ἀπὸ τὰ γερμανικά τῆς ἐργασίας του γιὰ τὴν Κάλυμνο.

σπογγόπαραγωγῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου καὶ δὴ καὶ πρὸς Συλλήγους, Ἐκθέσεις καὶ Συνέδρια, κατὰ πρόγραμμα ἠγγυώμενον τὴν πρὸς τὰ κρεῖττω μεταβολὴν, βαθμιαίαν μὲν καὶ μαλακὴν, στερεὰν δὲ καὶ διαρκή, μεταβαίνων ἀπὸ τῆς μικροτέρας χώρας πρὸς τὴν μείζονα, ἀπὸ τῆς γείτονος πρὸς τὴν μᾶλλον ἀπέχουσαν, ἀπὸ τῆς μόνον σπόγγου ἐχοῦσης πρὸς τὴν καὶ σπόγγου καὶ σπογγαλιεῖς ἔχουσαν μετὰ τῆς περὶ παύσεως τῶν σκαφάνδρων διαπύρου ἴκεσίας, τὰς ἀνευ σκαφάνδρων χώρας προτάσσωσαν ταῖς μετὰ σκαφάνδρων καὶ μοχλῶν μεγίστης ἠθικῆς δυνάμεως θεωρῶν τὸ καλὸν παράδειγμα, τὸ ὑπὸ μικροτέρων μείζουσιν διδόμενον...». Οἱ επίμονες προσπάθειές του εἶχαν ὀρισμένα θετικὰ ἀποτελέσματα, ὅπως τὴν απαγόρευση τῶν καταδυτικῶν μηχανῶν στὴ Σάμο, Κρήτη, Κύπρο καὶ Αἴγυπτο. Τὸ 1902 ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση απαγόρευσε τὴν χρῆση τοῦ σκαφάνδρου σὲ ὅλες τὶς θάλασσές της. Ωστόσο ἡ «ἀργυρολογία τῶν ὑπαλλήλων της» ἀπέτελεσε «τὸ πρὸς παράκαμψιν τοῦ σκοπέλου τῆς ἐπισήμου ἀπαγορεύσεως φάρμακον». Τὸ σκάφανδρο συνέχισε τὸ καταστρεπτικὸ ἔργο του. Μετὰ τὸ 1905 ὁ Φλέγκελ, συγκλητισμένος ἀπὸ τὰ πάθη τῶν σφουγγαράδων, κατηύθυνε τὶς προσπάθειές του στὴ δημιουργία ταμείων ασφαλιστικῆς κάλυψής τους καθὼς καὶ νοσηλευτικῶν μονάδων γιὰ τὴν περίθαλψή τους. Ὑστερα ἀπὸ εἰσήγησή του ἡ Κρήτη, ἡ Εὐθῆς καὶ ἡ Τουρκία θὰ λήθουν τὰ πρῶτα μέτρα. Κυρίως ὁμῶς κατόρθωσε νὰ ἱδρύσῃ τὴ «Διεθνή Ἐταιρίαν πρὸς Προστασίαν τῶν Σπογγαλιῶν», ἡ ὁποία ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ τὸ 1911 με ἔδρα τὰ Χανιά. Ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα καὶ διέκοψε τὴ λειτουργία της τὸ 1915 ἐξαιτίας τῆς κήρυξης τοῦ Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου, ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ βιοηθικὴ φθορὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ λόγῳ ηλικίας τὸν υποχρέωσαν νὰ διακόψῃ τὰ ταξίδια καὶ νὰ περιορίσῃ τὴ δράση του στὰ Δωδεκάνησα. Τὸ 1922 ἱδρύθηκε, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησή του, τὸ ταμεῖο ἀσφάλισης τῶν γυμνῶν σφουγγαράδων. Παρὰ τὶς συνεχιζόμενες προσπάθειές του, τὰ σκάφανδρα καὶ οἱ νέες καταδυτικὲς μηχανές «Φερνέζ» δὲν ἔπαυσαν νὰ θερίζουν καὶ νὰ ἀχρηστεύουν ἰδίως νέους ναυτικούς. Ὁ Φλέγκελ, πάμπτωχος καὶ ἀνήμπορος ἀπὸ τὸ βάρος τῶν χρόνων ν' ἀγωνιστεῖ, παρατηροῦσε με ἀβάσταχτο πόνον τὴν τραγικὴ μοῖρα τῶν σφουγγαράδων. Ἡ ευαίσθητη καρδιά του ἔπαυσε νὰ χτυπᾷ στὰ ἐβδομήντα ἐννέα σχεδὸν χρόνια τοῦ μια ὀκτωβριανῆς ἡμέρας τοῦ 1928. Τὰ σκάφανδρα συνέχισαν τὴ φθοροποιὴ δράση τους ἕως τὸ 1973, ὁπότε τὸ τελευταῖο ἀπ' αὐτὰ ἔπαυσε νὰ λειτουργεῖ. Ὁ Φλέγκελ δὲν ἀγωνίστηκε κατὰ τῆς τεχνολογικῆς προόδου. Προσπάθησε ν' ἀντιταχθεῖ ἀνιδιοτελῶς στὴ χρῆση συγκεκριμένης μηχανῆς λόγῳ

των σοβαρών βλαβών που προξενούσε στον άνθρωπο και το περιβάλλον και να προωθήσει την ιδέα της κοινωνικής ασφάλειας και πρόνοιας των σφουγγαράδων. Ας είναι οι γραμμές αυτές ελάχιστο αντίδωρο στη μνήμη του.

Η παρούσα μελέτη του Φιλέγεη περιλαμβάνει εισαγωγή και δύο μέρη. Στο πρώτο προβάλλεται ζωντανή η γενική εικόνα της Νισύρου λίγο πριν από την ανατολή του εικοστού αιώνα. Στο δεύτερο μέρος περιγράφονται οι ιαματικές πηγές της Νισύρου και ειδικότερα εκείνες των Πάγιων που ίδρυσε και λειτούργησε ο ιατρός Π. Παντελίδης. Στο τέλος παρατίθεται κατάλογος των οργανισμών και επιχειρήσεων, καθώς και των επώνυμων ελλήνων ιδίως της Κωνσταντινούπολης και μεγάλου αριθμού Νισυρίων της διασποράς που συνεισέφεραν από το υστέρημά τους για την έκδοση της μελέτης, μιας μελέτης που θα εντυπωσιάσει, νομίζω, τον αναγνώστη για τον πλούτο των γνώσεων και των πληροφοριών.

Οφείλω και από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω την Εταιρία Νισυριακών Μελετών για την ηθική συμπαράστασή της και το έμπρακτο ενδιαφέρον της για τα ιστορικά, ησυχαστικά και πολιτισμικά θέματα της μικρής νήσου του Δωδεκανησιακού Συμπλέγματος, της Νισύρου.

Τέλος θεωρώ στοιχειώδες καθήκον μου να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου προς τον εκδότη κ. Αντώνη Ν. Σάκκουλα, ο οποίος ανέλαβε την έκδοση της ανά χείρας μελέτης και απέδειξε για μια ακόμη φορά τα αισθήματα φιλίας και αγάπης προς το πρόσωπό μου.

Αθήνα, Χριστούγεννα 2006

Αντώνης Μ. Αντάπασης
Καθηγητής στο Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
Αθηνών

ΜΙΚΡΑΣΙΑΝΑ ΔΟΤΤΡΑ

Η ΝΗΣΟΣ ΝΙΣΥΡΟΣ

ΚΑΙ

ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ ΑΥΤΗΣ

ΜΕΛΕΤΗ

Κ. ΦΛΕΓΕΛ

Ἄριστον μὲν ὕδωρ . . .

Πίνδαρος:

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΧΑΤΖΗΠΛΟΥΣΙΟΥ.

معارف تطارت جليله ستك ٧٧٧ نومرولى بخصنامه سیه طبع اولمشدر

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΘΗΝΙΚΉ ΧΑΛΚΗΛΙΑΝ ΓΑΔΑΤΑ, ΔΑΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ, ΑΡ. 19.

1899

ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΕΞΟΧΟΤΗΤΗΣ

ΤΩ ΓΕΝΙΚΩ ΔΙΟΙΚΗΤΗ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ

ΑΒΕΔΙΝ ΠΑΣΣΑ

ΟΤΡΗΡΩ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ ΘΕΡΑΠΟΝΤΙ

ΚΑΙ ΑΚΑΜΑΤΩ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΕΡΓΑΤΗ

ΕΙΣ ΕΝΔΕΙΞΙΝ

ΒΑΘΥΤΑΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΑΠΕΙΡΟΥ ΥΠΟΛΗΨΕΩΣ

ΑΦΙΕΡΟΙ

Ο ΕΚΑΟΤΗΣ

Ἐξοχώτατε,

Τὸ πόνημα τοῦτο, ἀποβλέπων κυρίως μίαν τῶν ῥήσεων τοῦ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην Ὑμῶν διοικησιν νομοῦ τοῦ Ἀρχιεπελάγου, ἔπρεπε δικαίῳ τῷ λόγῳ ν' ἀγριερωθῆ τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι. Διό, λαμβάνων τὴν τόλμη, ὅπως κοσμήσω τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδιδόμενον τοῦτο βιβλίον διὰ τοῦ σεβαστοῦ ὀνόματος τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, εὐχομαι ὅπως ὁ Ὑψιστος διδῆ Αὐτῇ ἀμετάπτωτον ὄφελος καὶ θάρρος πρὸς ἐξακολουθήσιν τοῦ μεγάλου ἅμα δὲ καὶ ἐπιπόνου ἔργου τῆς ἀγαθῆς καὶ πεφωτισμένης διοικήσεως τοῦ εἰρημένου νομοῦ ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφεῖ αἰγίδα τῆς Α. Αυτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ φιλολάου καὶ κραταίου ἡμῶν Ἀνακτοῦ Σουλτάν Ἀπτούλ Χαμίτ Χάν.

Ἐνελπιστῶν ὅτι ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης θέλει ἀποδεχθῆ ἐνμενῶς τὴν μικρὰν ταύτην ἐνδειξίαν τῆς πρὸς Αὐτὴν βαθυτάτης ὑπολήψεως καὶ ἀπελευθέρου σεβασμοῦ μου, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ

Τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος
ταπεινότατος θεράπων.

Γεώργιος Ι. Χατζηπλοῦσιος.

ΤΟ ΠΡΩΤΥΠΟΝ
ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ
ΓΑΡΟΘΕΡΑΠΕΥΤΗΡΙΟΝ
ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
ΠΕΡΙΦΗΜΩΝ ΣΙΔΗΡΟΘΕΙΟΥΧΩΝ
ΘΕΡΜΟΠΗΓΩΝ
— Ο ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ —
ΕΙΣ ΠΑΛΟΥΣ ΝΙΣΥΡΟΥ
ΤΟΥ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ
ΠΑΝΤΑΛΕΟΝΤΟΣ Α. ΠΑΝΤΕΛΙΑΔΟΥ

Ανοίγεται και πάλιν μετά μεγάλων βελτιώσεων και προσθηκῶν εἰς τοὺς κατ' ἔτος διπλασιαζομένους πελάτας, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ἕως τέλος Σεπτεμβρίου.

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ἀπὸ 30 ἕως 48 βαθμῶν. Καταστάματα ἐπὶ τῆς παραλίας. Τοποθεσία Πάλων μαγευτικώτατη κατάφυτος, ἢ ὠραιότερα τῆς νήσου, διαρκῶς δροσιζομένη ὑπὸ τοῦ ζεφύρου, δι' ὃ και οἱ ἀρχαῖοι ἐνταῦθα ἔκτισαν τὰ περίφημα λουτράτων, ὧν αἱ μέγαλοπρεπεῖς στοαὶ σώζονται (ἴδε Στράβωνα κλ. και πραγματείαν μου εἰς ἀρχαιολ. γαλλικὴν σχολὴν, Ἀθηνῶν).

Κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ καθηγ. κ. Χρηστομάνου ἀναλύσεις προσομοιάζουσι πρὸς τὰς πηγὰς Carlsbad, Kinssinger, Passy, Uriage.

ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ. Θεῖκον νάτριον, θεῖκον κάλιον, ὑδροθειον, ὀξειδιον σιδήρου, θεῖκον μαγνήσιον, χλωριοῦχον νάτριον, χλωριοῦχον κάλιον, χλωριοῦχον μαγνήσιον, χλωριοῦχον ἀσβέστιον, θεῖκον ἀσβέστον, ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ἀνθρακικὸν μαγνήσιον, ἀργίλλος και πυριτικὸν ὄξύ.

Γαματικώτατοι εἰσὶν εἰς λουτρά ἐκ διαυγοῦς ὕδατος ἢ μετὰ ἰλύος ὡς και ἑτέρων πρὸς πόσιν κατὰ τῶν ρευματισμῶν, ἀρθρίτιδος, δυσκαμψιῶν και ἀγκυλώσεων τῶν μελῶν, ἐμφράξεων (φουσκωμάτων) μῆτρας, δυσμηνorrhoiῶν και ἐλλείψεως ἐμμήνων μετὰ πόνων, λευκορροιῶν και στειρώσεων, χρονίων κατάρρων φάρυγγος, βρόγχων, στομάχου και ἐντέρων, κύστεως, νευρώσεως και νευραλγιῶν, νοσημάτων νοτιαίου μυελοῦ, νευρασθενείας δερματικῶν νοσημάτων ἐκλείματος, ψωριᾶσεως κνήφης, κτλ. και καθ' ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς συφιλιδος, κατὰ τοῦ διαβήτου, λευκιματουρίας, ψαμμιάσεως και κωλικῶν τῶν νεφρῶν, χολολιθῶν και κωλικῶν τοῦ ἥπατος και συμφορησεως. Κατὰ τῆς νευρασθενείας, θεραπεία ἐκ θερμῶν και ψυχρῶν κτυπητῶν διὰ μηχανῆς, ἠλεκτρισμοῦ χειρομαλᾶξεως.

Δωμάτια διὰ μόνον πρόσωπα και οἰκογενείας, εὐάερα, καθαρὰ, προθαλάσσια και μὴ Α' τάξις. Δωμάτιον ἐπιπλωμένον, τροφή, λουτρὸν γρ. 25 τὴν ἡμέραν.

Υπηρεσία εὐρωπαϊκὴ, μαγειρικὴ ἀνατολικὴ και εὐρωπαϊκὴ.

Β' τάξις. Δωμάτιον, λουτρὸν, τροφή γρ. 16 τὴν ἡμέραν.

Δι' οἰκογενείας πολυμελεῖς ἰδιαιτέραι συμφωνίαι.

Γ' τάξις. Δωμάτιον μετὰ λουτροῦ ἀνευ τροφῆς γρ. 5 τὴν ἡμέραν.

Παντοπωλεῖον τέλειον, ζαχαροπλαστεῖον, κρεοπωλεῖον, ἰθυοπωλεῖον.

Ὁ ἐπιθυμῶν δωμάτια δύω δύναται εὐὰ δηλώσει τοῦτο πρὸ 15 ἡμε-

ρῶν καὶ οἰκογένεια δύναται νὰ κανονίσῃ μακρόθεν τὰ περὶ πληρωμῆς.

Ἄνευ ἄλλης πληρωμῆς παρέχῶ τὰς ἰατρικὰς μου ἐπισκέψεις, ἡλεκτρισμὸν, κτυπητὰ διὰ μηχανῆς, λουτρὰ θερμὰ καὶ ψυχρὰ, τὴν πόσιν τοῦ μεταλλικοῦ ὕδατος, γυμναστικὴν. Δέχομαι πάντα πτωχὸν δωρεὰν φέροντα πιστοποιητικὸν ἐπίσημον πείνας του. Δέχομαι καὶ πάντα ἀσθενῆ πλὴν κολλητικῶν νόσων, ἔχοντα ἀνάγκην κλίματος ὑγιεινοῦ.

Ὅμιλεῖται ἐν τοῖς καταστήμασιν ἡ ἑλληνικὴ, γαλλικὴ, ἰταλικὴ, τουρκικὴ, ἀραβικὴ. Καφεῖον μετὰ σφαιριστηρίου πλῆρες. Ἑλληνικαί, γαλλικαί, τουρκικαί ἑφημερίδες, περιοδικὰ καὶ μυθιστορήματα. Κλειδοκύμβαλον μετὰ καλλιτέχνιδος. Ἰδιαιτέρα μουσικὴ ὑπὸ τὸν γνωστὸν βιολιστὴν κ. Ρήγαν ἐπὶ τῆς προκυμαίας μετὰ ἀσμάτων Ἰδιαιτέρα πρόσωπα πρὸς θεατρικὰς παραστάσεις. Λέμβοι δι' ἀλείψαν καὶ θαλασσίους περιπάτους· χροειῶδη ἀλείψας, τυφέκια κυνηγετικά. Θαλάσσια λουτρὰ εἰς ἀμυγῶδη παραλίαν. Γεύματα εἰς ἐξοχάς. Ἐκδρομαὶ εἰς τὸ Ἡφαίστειον καὶ τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ κρατῆρας. Γυμναστικὴ καὶ ξιφασκία πρὸς ἀσκήσιν καὶ θεραπευτικοὺς σκοποὺς.

Ἄτμοπλοία Χ' Δαοῦτ, Πανταλέων, Χαμνδιὲ βικς τῆς ἑβδομάδος. Δέον ὁ ἐρχόμενος εἰς τὰ λουτρὰ ἡμῶν νὰ λαμβάνῃ εἰσιτήριον διὰ Πάλου Νισύρου.

Μέγα ἰδιαιτέρον ἀτμόπλοιον θὰ ἐκτελῆ ὑπηρεσίαν μετὰξυ Σμύρνης καὶ Δουτρῶν Πάλων,

Δι' ἀτμοπλοίων μεγάλων Γαλλικῶν, Αὐστριακῶν, Χ' Δαοῦτ, Πανταλέων μετάβασις εἰς Ρόδον ὀρθὸν διὰ τῶν ἄλλων ἐντὸς ὥρων εἰς Πάλου Νισύρου. Ἐξ Ἀλεξανδρείας διὰ Χ' Δαοῦτ κατ' εὐθείαν εἰς Ρόδον.

Ἐν τέλει καθίσταται γνωστὸν ὅτι ὁ ἰδιοκτῆτης καὶ διευθυντὴς ἰατρὸς αὐτοβούλως ἐνεργῶν οὐδαμῶς φεΐδεται κόπων καὶ θυσιῶν ὅπως εὐαρεστήσῃ τοὺς προσερχομένους, καὶ οἱ ἀξιότ. συναδέλφοι ἔστωσαν βέβαιοι ὅτι οἱ ἀσθενεῖς, οὓς μοὶ πέμπουσιν, θὰ τύχωσιν ἀκριβοὺς ἐπιστημονικῆς καὶ οἰκογενειακῆς περιθάλψεως. Ἡ Σεβακυβέρνησις, λαβούσα γνῶσιν τῶν γιγνομένων, ἐτίμησε τὸν διευθυντὴν διὰ τοῦ παρασήμου Μετζίτιέ,

Εἰς Πάλου Νισύρου, Ἀπριλίον 1901.

Π. Α. Παντελίδης.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἀπλετον ἦλθε δις ἐπὶ αἰῶνας ἐξ Ἀνατολῆς τὸ φῶς εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἥδη δὲ παρατηρεῖται ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις παλλίρροια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον δυνατῆ, ἐξαπλοῦται δὲ μεταξύ ἄλλων ἢ διὰ λουτρῶν τὸσον τελεσφόρος-θεραπεία ἀσθενῶν καὶ ἢ ἐν λουτροῖς τὸσον εὐχάριστος διαμονὴ ὑγιῶν, ἢ τὸσον εὐρέως ὑπὸ τῆς κοινωνίας τῆς Ἑσπερίας ἐφαρμοζομένη, καὶ παρ' ἐκείνη τῆς Ἀνατολῆς, δυνάμεθα δὲ νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἕνεκα λόγων πολλῶν σὺν τῷ καιρῷ ἐκείνη μᾶλλον θά ἀναζητῆ τὴν Ἀνατολὴν ἢ αὐτὴ τὴν Ἑσπερίαν, ὅπως ἄρχονται διδάσκουσαι ἡμᾶς αἱ κλειναὶ πόλεις Κωνσταντινούπολις, Σμύρνη, Ἀθῆναι, Ἀλεξάνδρεια, Κάϊρον καὶ τὰ μαγευτικὰ περὶχωρὰ αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη δὲ τελεσφόρος θεραπεία ἀσθενῶν καὶ εὐχάριστος διαμονὴ ὑγιῶν ἐν λουτροῖς ἤρξατο ἀπὸ τινῶν δεκαετηρίδων καὶ ἐν τῇ Μικρασίᾳ καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις αὐτῇ νήσοις τοῦ Αἰγαίου ὁλονὲν αὐξάνουσα.

Μετ' εὐφροσύνου δὲ ἐνδιαφέροντος παρατηρῶν τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην συνέλεξα ὕλην πρὸς περιγραφὴν διαφόρων τῆς Μικρασίας θερμῶν, ἀρχομαι δὲ διὰ δημοσιεύσεως μελέτης περὶ τῆς Ἰφαστειώδους νήσου Νισύρου καὶ τῶν ἀρίστων θερμῶν αὐτῆς, ἰδιᾶν ἐπιστῶν προσοχὴν εἰς τὴν φυσικὴν καλλονὴν, τὸ ἐν ἐνεργείᾳ ἰφαστειον, τὸ μεταλλεῖον θεῖου, τὰς ἀρχαίότητας, τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῶν κατοίκων καὶ τὰς νῦν ἐν χρήσει θερμάς, εὐχομαι δὲ διαπύρως, ὅπως τὸ παρὸν σύγγραμμα δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐμφάνησιν τελειοτέρων ἔργων περὶ τῆς λίαν ἀξιοπεριέργου νήσου, τῆς κατὰ πολλὰ πλὴν τῆς φύμης ἐμοιάζουσῃς τῷ περιωνύμῳ Βελυβίῳ

ἀμοίρου δὲ ἔτι περιγραφῆς ἐν ἰδιαιτέρῳ συγγράμματι, πρὸς ὄφελος τῶν πασχόντων καὶ τῶν ἀγαπώντων τὰ θαύματα τῆς κτίσεως τοῦ Ὑψίστου καὶ τὰ γεράρκα λείψανα τῆς εὐκλεοῦς ἀρχαιότητος.

Κατὰ τὸν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἐπικρατοῦντα τρόπον ἐπροίχισα τὸ παρὸν σύγγραμμα καὶ διὰ περιορισμένου ἀριθμοῦ σελίδων μετ' ἐκλεκτῶν ἐμπορικῶν εἰδοποιήσεων, εὐχάριστον δὲ προσέτι κρίνω καθήκον μου, ἵνα καὶ δημοσίᾳ ἐκφράσω τὰς ἐνθέριμους εὐχαριστίας μου εἰς ὅλους τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν αὐτοῦ. ἔνθεν μὲν διὰ χορηγήσεως πληροφοριῶν, ἔνθεν δὲ διὰ τῆς περὶ συνδρομητῶν εὐγενοῦς αὐτῶν φροντίδος ὥσπερ καὶ εἰς ἕκαστον τῶν φιλόμουσων καὶ φιλοπροόδων συνδρομητῶν.

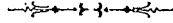
Εἴθε δὲ τὸ μικρόν μου τοῦτο ἔργον Θείᾳ συνάρσει φέρῃ τοὺς ἀναμενομένους παρ' αὐτοῦ καρπούς!

Ἐν Ἀντιγόῃ, κατὰ Μάϊον 1899.

Κ. Φλέγελ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Οὐκ ἔσθ' ὑγείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ».

Μένανδρος.

Ἐν τῶν πρώτων ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν οὐχὶ τὸ πρῶτον, εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ὑγεία σώματός τε καὶ ψυχῆς, ἡ ὑγεία, πρὸς τὴν Ἀρίφρων ὁ Σικυώνιος ἀποτείνεται διὰ τῆς ἐξῆς ὠραίας στροφῆς.

«Μετὰ σεῖο, μάκαιρα Ὑγεία,
τέθηλε πάντα καὶ λάμψει Χαρίτων ἔαρ,
σεθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων».

Ὁ δὲ Μένανδρος περὶ αὐτῆς ἀποφαίνεται διὰ τοῦ ἐξῆς γλαφυροῦ ἰάμβου.

«Οὐκ ἔσθ' ὑγείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ».

Ἄλλὰ μὴ γλαῦκας Ἀθήναζε!

Ὁ παρέχων ἄρα τὴν ὑγείαν εἶναι εὐεργέτης, πλουσίως ἀμοιβόμενος, ὑπάρχουσι δὲ ἐλόκληροὶ τόποι δοτῆρες τῆς ὑγείας καὶ ὡς ἐκ τούτου πλουτοῦντες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Ὑπάρχουσιν ἐκεῖ τόποι θεραπείας ἀσθενῶν καὶ συνεντευκτῆρια ὑγιῶν καὶ διὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἐτους ἐπὶ ὄρεσιν, παρὰ πηγὰς, λίμνας καὶ θαλάσσας, ἐντὸς δασῶν, ἔχοντες ἕλγν τὴν εὐάθειαν, ἕλγν τὴν πρόδον, ἕλας τὰς εὐκολίας τῆς συγχρόνου ἀνεπτυγμένης ζωῆς καὶ δὴ καὶ τῆς φιλολογίαν καὶ τὰς εἰκονογραφημένας ἐφημερίδας αὐτῶν.

Ἄρχῃ λίαν εὐχάριστος παρατήρεται ἀπὸ τινῶν δεκαετηρίδων καὶ ἐν τῇ Μικρασίᾳ ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπάσχαλῆσεων.

Ἀνεπτύχθησαν λίαν καλῶς αἰθέρμαί τῆς Γιάλοβας, τῆς Προύσσης, τῆς Μυτιλήνης, τῶν Σάρδεων, τῆς Κρήνης, τῆς Νισύρου καὶ ἄλλαι, δι' ἄλλας ὅμως θερμοπηγὰς, οἷαι αἱ τῆς Κῶ, τῆς Ἀρκοννήσου, τῆς Καλύμνου καὶ ἄλλων τόπων, μέχρι τοῦδε ὀλίγη κατεβλήθη ἡ ἐλαχίστη φροντίς, ἐνῶ καὶ αὐταὶ ἀξίαι τυγχάνουσιν οὔσαι μεγάλης περιποιήσεως. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῇ Μικρασίᾳ καὶ πολλαὶ πηγαὶ ἀρίστου ποσίμου ὕδατος πρὸς χρῆσιν καθημερινὴν ἢ θεραπευτικὴν, ἐφάμιλλοι ἢ καὶ ὑπερτεραι τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, ἐξ ὧν σχετικῶς ὀλίγαι ἔτι εὐρίσκονται ὑπὸ ἐκμεταλλευσίαι, ἐξέχει δὲ μεταξὺ τούτων ἡ ἀφθονος καὶ λαμπροτάτη πηγὴ τοῦ χωρίου Τσιτλίου εἰς ἀπόστασιν 8 ὥρων ἀπὸ τῆς Προύσσης, ἧς τὸ προνόμιον ἤδη πρὸ εἰκοσαετίας πρὸς μέγα ὄφελος τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας ἔλαβεν ὁ Ἐξοχώτατος Φαῖκ Δελασοῦδα Πασσάς, ἀναθέσασ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὸν ρέκτην κ. Π. Χρυσόν, ἡ δὲ κατανάλωσις τοῦ ἐξαιρετοῦ τύπτου ποσίμου ὕδατος ἀνέρχεται ἤδη εἰς 400,000 φιαλῶν ἑτησίως. Ἡρξάντο δὲ καὶ δεόντως ἐκτιμώμεναι καὶ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ὑγιεινὴν αἱ τόσαι παραλίαι μετὰ διαυγεστάτης ἰωδούχου θαλάσσης καὶ λεπτοτάτης ἄμμου, αἱ τόσαι δροσεραὶ ποντιάδες αὔραι, οἱ τόσοι ἀμπελώνες μετὰ τῶν ἐκλεκτοτέρων σταφυλῶν, ἰδίως εἰς τὰ περίξ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ ἀνά τὰς Νήσους τῶν Μακάρων, τὰς τῇ Μικρασίᾳ ἀπὸ δυσμῶν προκειμένας, ἀπὸ Δέσβου μέχρι Ρόδου.

Ὁ κυνηγός, δάλιεύς ἀρκεῖται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν, ἀλλὰ διὰ σκοποὺς ὑγιεινῆς, θεραπείας ἢ ἀναψυχῆς, ἡ φύσις ἔχει ἀνάγκη τῆς βοήθειας τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ ἔτι τῆς καλλιτεχνίας, δηλαδή καταστήμάτων λουτρῶν, ξενοδοχείων, καφέων, ἰατρῶν, φαρμακείων, καὶ πρὸς τροφήν καὶ τέρψιν τοῦ πνεύματος καὶ θεάτρων, μουσείων, βιβλιοθηκῶν, συναυλιῶν, λεσχῶν, ἀγώνων. Σπουδαῖα καταστήματα λουτρῶν ἀνέδειξαν αἱ ἀνω μνησθεῖσαι Νίσυρος, Κρήνη, Σάρδεις, Μυτιλήνη Προύσσα καὶ Γιάλοβα, ἱππικούς δὲ καὶ γυμναστικούς καὶ ἄλλους ἀγῶνας, μουσεῖα, βιβλιοθήκας, θέατρα, συναυλίαι καὶ λέσχαι, πλὴν τῆς βασιλευούσης, ἡ θελκτικὴ πρῶτεύουσα τῆς Μικρασίας Σμύρνη, ἧς τὸ καλὸν παράδειγμα κατὰ δύναμιν μίμουσινται πολλαὶ κοινότητες τῆς στερεᾶς καὶ τῶν νήσων. Ἐὰν δὲ ἐκτὸς τῶν ὁρῶν τῆς φύσεως ἐξετάσωμεν τὰ μᾶλλον ἀναγκαῖα δι' ἀσθενεῖς καὶ ὑγιεῖς παρεπιδημούντας πρόσωπα καὶ ἀντικείμενα, θά-

εὐρωμέν, ὅτι ἰατροὺς μὲν καὶ φαρμακεῖα ἀνέδειξεν ἡ Μικρασία, ἰδίως δὲ αἱ παρακειμέναι αὐτῇ νῆσοι, ἐν ποιότητι καὶ ποσότητι λίαν ἐπαρκούση, οὐχὶ δὲ ἐν ἀρκουντί βαθμῷ καὶ ἀριθμῷ-ξενοδοχεῖα.

Διατὶ τὰ εὐκλεέστερα καὶ ὠραιώτερα συνάμα μέρη τῆς ὑψηλίου, οἷα εἶναι αἱ περίξ τοῦ Αἰγαίου χῶραι καὶ αἱ τοῦ Αἰγαίου νῆσοι, εἶναι σχετικῶς ἔτι τόσον ἀγνωστα εἰς τὴν κοινωμίαν τῆς Ἑσπερίας, ὑφ' ἧς κατακλύζεται ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Ἰταλία; Διατὶ δὲν εἶναι τὸ προσφιλέσ συνεντευκτῆριον αὐτῆς; Διότι ἐλλείπουσιν ἔτι πολλαχῶς τὰ κατάλληλα ξενοδοχεῖα. Καὶ διατὶ ἐλλείπουσι ταῦτα; Διότι στενοχωρεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τούτων τὸ παλαιότατον καὶ εὐγενέστατον ἔθιμον τῆς φιλοξενίας. Ἀκριβῶς ἡ φιλοξενία αὕτη ἐμποδίζει τὸν ξένον γὰρ μένη ἐπὶ περισσότερον καιρὸν καὶ νὰ ἐρχωνται οἱ ξένοι οἰκογενειακῶς ἢ καθ' ὁμίλους.

Εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, οἷαι ἡ Κωνσταντινουπόλις, ἡ Σμύρνη, αἱ Ἀθήναι, ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὸ Κάϊρον, πρὸ πολλοῦ ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη καλῶν ξενοδοχείων καὶ καφείων, εἰς τὰς δευτερευούσας δὲ καὶ τριτευούσας πόλεις καὶ ἰδίως εἰς τὰς νήσους προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῶν ξενοδοχείων μάλιστα τελευταίως, τὰ δὲ καφεῖα, ἂν καὶ πολυἀριθμα, εὐρίσκονται πλὴν ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων εἰς λίαν ἀτελῆ κατὰστασιν. Ἡ διαμονὴ ξένων ἐν λουτροῖς, ἀσθενῶν τε καὶ ὑγιῶν, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν ξενοδοχείων καὶ δὴ καλῶν, ἡ δὲ ἔλευσις ξένων καλὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, ἅπερ κατὰ μέγα μέρος ἤδη ὑφίστανται. Μεταξὺ δὲ τῶν νήσων, αἵτινες ἐνόησαν τὴν ἀλήθειαν ταύτην, σημαντικὴν κατέχει θέσιν ἡ θελεκτικὴ Νίσυρος, ἰδρύσασα παρὰ ταῖς θερμόπηγαίς αὐτῆς ἀρίστα κατηρτισμένα ξενοδοχεῖα μετὰ καλῶν καφείων μετὰ λουτήρων, φαρμακείων καὶ ἰατρῶν. Ἄς πολλαπλασιάσωμεν τοιαῦτα ξενοδοχεῖα, ἄς ἀναπληρώσωμεν τὰς ὁποῦδήποτε ἐμφωλευούσας ἐλλείψεις καὶ ἀναριθμητοὶ θὰ φανῶσιν οἱ γενναίως ἐκτιμήσοντες τοὺς ποικίλους καὶ πολλαπλοὺς θησαυροὺς τῆς στερεᾶς, τῶν θαλασσῶν, τῶν νήσων τοῦ μοναδικοῦ ἀνὰ τὴν ὑψηλίον Αἰγαίου.

Οἱ δὲ κύριοι σταθμοὶ ἐξ ὧν δύναται τις νὰ ἐπισκέπτηται τὴν Νίσυρον, εἶναι ἡ Κωνσταντινουπόλις, ἡ Θεσσαλονίκη, ὁ Πειραιεὺς, ἡ Σμύρνη, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, δευτερεύοντες δὲ εἶναι ἡ Μυτιλήνη, ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Σύρος καὶ ἡ Ρόδος, ἀπέχουσα ἡ τελευταία τῆς Νίσυρου μάλιστα 65 μίλια. Εἰς τοὺς πρώτους καὶ δευτέρας ταξεῖς λιμένας τούτους προσεγ-

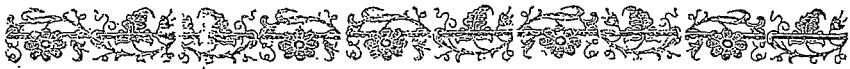
γίζουσι πλεῖστα ὅσα ἀτμόπλοια διαφόρων ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν ἐγχορῶν καὶ ξένων, κατασταλάζουσι δὲ ἔλαι αἱ γραμμαὶ τούτων εἰς τὴν Νίσυρον πρὸς τὸ παρὸν, διὰ τριῶν μικρῶν ἀτμοπλοίων τῆς «Ἀγγελικῆς» τῆς ἀτμοπλοίας τοῦ κ. Χατζῆ Δαοῦτ Φαρκοῦχ καὶ τοῦ «Δικελί» τῆς ἀτμοπλοίας Χαμηδιῆ ὑπὸ ὀθωμανικὴν σημαίαν καὶ τῆς «Σάμου» τῆς ἀτμοπλοίας τοῦ κ. Π. Πανταλέοντος ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν. Λίαν εὐκτέον ὅμως, ὅπως οἱ Νισύριοι συμβληθῶσι μετὰ μίαν τῶν εἰρημένων ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν διὰ τὸν σκοπὸν τακτικῆς εἰς Νίσυρον ποσεγγίσεως μεγάλων καλῶς κατηρτισμένων ἀτμοπλοίων, ἔστω ἀνά πᾶσαν δεκαπενθημερίαν, ὅπως ἔπραξαν τοῦτο οἱ Λέρισι ἀπὸ πολλοῦ.

Ἡ ἀφετηρία τοῦ ἡμετέρου εἰς Νίσυρον πλεῦ εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ τόσον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑμνομένη, ἡ τόσον θαυσιώδης ὑπὸ τῆς φύσεως προικισθεῖσα καὶ κεσμηθεῖσα ὑπὸ τῆς καλλιτεχνίας, ἰδίως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἡ τόσον ἐξαισιῶς περιγραφομένη ὑπὸ τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντιοῦ τοῦ Edmondo de Amicis, τοῦ Pierre Loti.

Ἐπιβαίνοντες ἑνὸς τῶν λομπρῶν ταχυπλῶν ἀτμοπλοίων, τῶν διατηρούντων τὴν μεταξὺ Κων[σταντιν]πόλεως καὶ Ρόδου συκοινωνίαν, βραδέως ἀπομακρυνόμεθα τῆς προκυμαίας τοῦ Γαλατᾶ, βριθεύσης περιπατητῶν, εἰσπλέομεν δὲ εἰς τὴν εἰς τὸν Βόσπρον ἐκβολὴν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, καταγοητευμένοι ἐκ τῆς ἀπόψεως, ἣν παρέχει ἡμῖν ἡ βασιλις αὕτη τῶν πέλειων μετὰ τῶν περιχάρων αὐτῆς, πόλεων, κομοπέλειων, χαρῶν, ἰσίων ἀνακτόρων καὶ στρατῶν ἀνά γραφικωτάτας παραλίας, ἐπὶ λόφων χαρυστάτων. Δεξιόθεν Δολμα-μπαζέ, Γιλδίτ-κλόσκ, Βεσίκ-πάς, ὁ Γαλατᾶς μετὰ τοῦ πύργου τῶν Γενουτσίων, Σταμποῦλ μετὰ τῶν εὐγράμμων θόλων καὶ ὑψηπετῶν μιναρέων καὶ τὸ Σεράι Βυρνοῦ μετὰ τῶν κυπαρίσσων, ἀνακτόρων καὶ τοῦ φάρου αὐτοῦ, ἀριστερόθεν ὁ πύργος τοῦ Λεάνδρου ἡ Χρυσούπολις, ἡ Χαλκηδών, τὸ Φενέρ-μπαζέ καὶ αἱ Πριγκιπὸνησοὶ. Ἰδοῦ, ἔσα φαίνονται κατὰ τὸν ἀπέπλου ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ ἀτμοπλοίου τοῦ φεραντοῦ ἡμᾶς διὰ τῆς Προπεντίδος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εὖ τὸ στενωτέρον μέρος ἐξευξέ διὰ γεφύρας ὁ Βέρξης, ἐν τῇ πλησίον δὲ πεδιάδι ἐκυμαίνετο ὁ περὶ Τροίας δεκαεπτάς ἀγῶν, ὁ δευὲς ἀφθοιον ὕλην εἰς ἐπικοῦς καὶ πραγμακοῦς ποιητάς καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν κορυφαῖον τῶν πρώτων, τὸν θεῖον Ὅμηρον.

Κάμφαντες δὲ πᾶς νοτιοδυτικὰς παραλίας τῆς πατρίδος τοῦ Ἄλ-

καίου καὶ τῆς Σαπφούς, εἰσπλέοντες εἰς τὸν Ἑρμαϊκὸν κόλπον, μετ' αὐτὸν δὲ χαιρετῶμεν τὴν γενέτειραν τοῦ Ὀμήρου, τὴν χαρίεσσαν πρωτεύουσαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Σμύρνην μετὰ τοῦ πυργαστεφοῦς Πάγου, ἐξ ἧς τὸ ἀτμόπλοιο μεταφέρει ἡμᾶς εἰς τὴν μυροδόλον Χίον, εἰς τὴν εὐνομον-πευκοστεφῆ Σάμον, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τοῦ Ἰκαρίου πελάγους μετὰ τῶν νήσων Ἰκαρίας, Πάτμου, Λέρου καὶ Καλύμνου εἰς τὸν μεταξύ Κῶ καὶ Κνίδου πορθμὸν. Ἀναφαίνεται πλησιεστάτῃ ἡ θελκτικὴ πρασινίζουσα Νισύρος, ἀλλ' οἴμοι, τὸ ἀτμόπλοιο, παρορῶν αὐτήν, ἐξακολουθεῖ τὸν εἰς Ρόδον πλοῦν. Ἡ φήμη τῆς Νισύρου μόλις ἀνατέλλει, ὅταν δὲ ἐξαπλωθῇ δεόντως, δὲν θὰ κάμωμεν πλέον τὸν διὰ Ρόδου γύρον, ἀλλὰ θὰ φθάσωμεν κατ' εὐθείαν. Ἀλλὰ δεόν νὰ κρίνωμεν ζήμιαν τὴν ἐπίσκεψιν τῆς πόλεως τοῦ Ἑλλίου, ἣν ὁ Ὀράτιος φημίξει διὰ τοῦ « Ἄλλοι θὰ » ἐπαινέσωσι τὴν περιώνυμον Ρόδον; Ἄπαγε! Ἐντυφῆσαντες εἰς τὸ ἀληθὲς ρόδον τοῦτο, ἐπιβαίνομεν μικροτέρου ἀτμόπλοιου, μετὰ τετράωρον δὲ πλοῦν προσεγγίσαντες εἰς τὴν σπογγαλιευτικὴν φιλοπρόδοτον Σύμην, ἀράσσομεν ἐν τῷ ἐπινείῳ τοῦ δήμου Ἐμπορείου τῆς Νισύρου καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐν ἐκείνῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου παρὰ τῷ Μάνδρακίῳ, τῇ πρωτεύουσῃ τῆς θελκτικῆς νήσου.

Η ΝΗΣΟΣ ΝΙΣΥΡΟΣ

Δόξαν, ὦ χρυσαλάκατοι Χάριτες,
πεισέθροτον δόητε!

Βάκχυλιδης.

Ἡ Νίσυρος, μία τῶν Νοτίων Σπυράδων Νήσων, τὸ παλαι Πορφυρίς κληθεῖσα, κεῖται ἐν τῷ Καρπυθίῳ Πελάγει, ἔνθεν μὲν μετὰ τὴν Κῶ καὶ Τήλου, ἔνθεν δὲ μετὰ τὴν Ἀστυπάλαιάν καὶ Κνίδου, ἡ δὲ διάμετρος τῆς σφαιρικοῦ στρογγύλης νήσου ἀριθμῶν 9 χιλιομέτρα ὡς ἐγγίστεν, τὸ δὲ περίμετρον αὐτῆς κατὰ τὸν Σπυράδων εἶναι 80 στάδια. Ἐξ ὀλοκλήρου δὲ ἡφαιστειώδης οὖσα, ἐμπεριέχει καὶ ἐν ἐνεργείᾳ ἔτι εὐρισκόμενον ἡφαιστειον. Τὸ κλίμα δὲ αὐτῆς εἶναι εὐκρατέστατον, σπανιώτατα δεικνύον κατὰ μὲν τὸ θέρος θερμοκρασίαν ἄνω τῶν 30° κατὰ Κέλσιον, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα κάτω τῶν 11°. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἔνεκα τῶν θερμῶν αὐτῆς εἶναι λίαν κατάλληλος τόπος πρὸς θεραπείαν ἀσθενῶν, πρὸς περιθαλψιν ἀνάρρωννύοντων καὶ ἐν γένει πρὸς εὐχάριστον διαμονὴν διὰ πάντα ζήτουσιν ἀνακούφισιν ἐν ὠραία φύσει, ἐμπεριεχούσῃ κειμήλια τῆς ἀρχαιότητος σπουδαιότατα.

Βεζούβιος, περιβρεχόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἰδοὺ ἡ Νίσυρος! Μόνον λείπει ἡ μεγαλοῦπολις Νεάπολις μετὰ τῆς δονουμένης ζωῆς, μετὰ τῶν ἀσμάτων αὐτῆς, ἀλλὰ τοὺς Πομπαιολοὺς ἀναγνωρίζει τις εὐκόλως ἐν τῷ Μανδρακίῳ, τὰ λουτρά τοῦ Μπάνιοι ἐν ταῖς ἀρίσταις

ἐγχωροῖς Θέρμαις, τὰς Βαΐας ἐν τοῖς Πάλοις, τὴν Νησίδα ἐν τῇ Στρογγύλῃ, τὰς Καπρέας ἐν τῷ Γαλίῳ, τὸ ἀτμόλουτρον τοῦ Νέρωνος ἐν τῇ Πυριῇ τοῦ Ἀργού; καὶ ἐν τῷ παρὰ τὸ Αὐλάκιον ὑπογείῳ διαδρόμῳ καὶ τέλος ἐὰν οὐχὶ τὴν Πομπηϊαν, καὶ τι πολὺ μείζον τῆς Κύμης ἐν τῷ Παλαιοκάστρῳ. Ἀλλὰ τί διαφορά τῆς φήμης! Ἐνῶ ὁ Βεζούβιος, ὁ τὴν εὐδαίμωνα στολίζων καὶ ἀπειλῶν Καμπυλίαν, παγκοσμίως εἶναι γνωστός, τὴν οὐχ ἤττον θελκτικὴν, ὀλιγώτερον δὲ ἀπειλητικὴν Νίσυρον, πλὴν τῶν γειτόνων, μόνον οἱ γεωγράφοι καὶ φιλόλογοι ἀμυδρῶς πως γνωρίζουσιν. Καὶ ὅμως εἶναι ἀξία πολλῆς τῆς προσοχῆς, συχῶν τῶν ἐπισκέψεων παρ' ἀσθενῶν καὶ ὑγιῶν, ὅπως ὁ κλεινὸς Βεζούβιος καὶ τὰ οὐχ ἤττον κλεινὰ περιχώρα αὐτοῦ.

Ἡ τρίτος Νίσυρος. ὡς μᾶλλον κατεψηγμένη τοῦ διλόφου Βεζουβίου, εἶναι καὶ μᾶλλον κἀτάρυτος, ἰδίως ἀπὸ ἀμυγδαλέας, βαλανιδίας, ἀπιδέας καὶ σκόδενδρα σχεδὸν μέχρι τῶν κορυφῶν, ὧν ἡ ὑψηλοτέρα, ὁ Διαβάτης, φθάνει μέχρι 670 μέτρων, ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ ὄρους τούτου εὐρίσκονται οἱ τρεῖς κρατῆρες τῆς νήσου, ἀνκτολικῶς μὲν τὸ ἐτὶ ἐν ἐνεργείᾳ διατελοῦν Λακκί, δυτικῶς δὲ ὁ Κάτω Λάκκος καὶ τὸ Στενόν, ἤδη ὀλοτελῶς ἐσβεσμένοι. Ἐκπέμπει δὲ ὁ κωνοειδῆς κορμὸς τῆς νήσου ἐννέα μικρὰ ἀκρωτήρια ὡς τῆς ἀκτίνης, δηλαδὴ Τρουλλί, ἐφ' οὗ ἴσταιται τὸ Κάτρον Μανδρακίου, Ἀγίου, Λευκαντιό, Κοῖλος, Διμένι, Κορακίσσι, Κατσούνι, Διμνί καὶ Ἀκρωτήριον μετ' ἀνεμομύλου ὑπεράνω τῶν Πάλων. Ἀπανταχοῦ δὲ φαίνεται μαύρη ἢ σιδηρόχρους λάβα καὶ λευκὴ ἢ φαιόχρους κίτηρις ἐν ἀφθονίᾳ, αἱ δὲ κλιπύες τῆς νήσου σχηματίζουσιν εἰς πολλὰ μέρη φεράγγας, ἀλαχοῦ δὲ καὶ μικρὰς κοιλιάδας, σπαιώτερον δὲ ἐπίτεδα μέρη εἰς τοὺς πυθμένας δὲ τῶν κρατῆρων εὐρίσκονται ἑκατοντῆρια, ἐμπεριέχοντα χωράφια καὶ δενδροφυτείας. Τὸ λίαν καρποφόρον ἔδαφος τῆς νήσου πολλαχοῦ καλύπτεται ὑπὸ ἡμέρων δένδρων, ὥστε καὶ μακρόθεν φαίνεται πρασινίζουσα. Ἰδίως δὲ φημίζεται ἡ ποιότης τοῦ οἴνου, τῶν ἀμυγδαλῶν καὶ τῶν καλλικελάδων περδίκων αὐτῆς.

Κατὰ μῦθον δὲ, ἀνκπερόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Στραβωνος, ἐμπεριέχοντα δὲ γεωλογικὴν ἀλήθειαν, ἡ Νίσυρος, ἀπὸ σπασθείσα τῆς Κῶ διὰ τῆς στιβαρῆς τριακίτης τοῦ ἐρσιχθονος Ποσειδῶνος, ἐπερρίφθη ἐπὶ τοῦ θεομάχου γίγαντος Πολυδάτου. Οἱ πρῶτοι δὲ κάτοικοι τῆς Νι-

σύρου, οὗς ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἦσαν Κᾶρες, τὸ αὐτὸ ἔθνος, ὅπερ κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὰς γείτονας νήσους καὶ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν μέχρι σήμερον Καρίαν ὀνομαζομένην. Περὶ δὲ τὸ ἔτος 1000 π. Χ. ἡ Δωρική φυλὴ ἤρξατο τῶν ἀξιοσημειώτων πορείων αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἐκ τῶν τραχέων ὁρέων τῆς Κεντρῴας Ἑλλάδος ὁρμώμενοι, οἱ Δωριεῖς οὗτοι κατέσχον, ἰδρύοντες κράτη, τὸ μέγιστον μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὴν Κρήτην, τὰς νοτίους Κυκλάδας καὶ Νοτίους Σποράδας, ὡς περ καὶ τὴν ἀντικρου νοτιοανατολικὴν γωνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ μᾶλλον πρὸς Βορρᾶν κειμένη τῶν Νοτιῶν Σποράδων, ἣτις κατακλήθη ὑπὸ Δωριέων, ἦν ἡ Κάλυμνος, ἐνῶ ἡ παρακειμένη ταύτῃ Λέρος ἔλαχε τοῖς Ἴωσιν. Ἡ δωρική διάλεκτος τῶν κατοίκων τῆς Νισύρου ἀποδεικνύεται διὰ πολυαριθμῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, πολλὴν δὲ ἀρχαιότητα ἀποπνέει ἡ σύγχρονος τῶν Νισυρίων διάλεκτος, μὴ κλύουσα πολλάς συλλαβὰς ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου, ἐμπεριέχουσα πολλάς λέξεις ἀργαιοτάτας καὶ διατηροῦσα τὸ «ῶ» πρὸ τῆς κλητικῆς.

Ὁ περὶ Τροίας ἀγὼν εἶνε γνωστὸς τῇ οἰκουμένη χάριν τῶν ἐπῶν τοῦ τυφλοῦ ἀοιδοῦ, ὃν ἐγέννησεν ἡ Σμύρνη, ἀλλ' ὅ,τι ἐγένετο ἐν Τροίᾳ καὶ πέριξ αὐτῆς, ἐπανελαμβάνετο ἐν τῷ αἰῶνι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀποικισμοῦ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήτων πολλαχοῦ. Ὁ δὲ Ὅμηρος ἀναφέρει (Ἰλιάς Β. § 76-79) ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὑπὸ τὴν Τροίαν ἐκπλευσατῶν νεῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν νῆτον Νισύρον ὡς ἑξῆς:

«Οἱ δ' ἄρα Νισύρον τ' εἶχον Κράπαθόν τε Κάτον τε».

ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Φειδίππου καὶ τοῦ Ἀντίφου, υἱῶν τοῦ Ἡρακλειδοῦ Θεοσκληροῦ, ἢ Νίτυρο; μετὰ τῶν νητῶν Κηλυδονῶν, τῆς Κῶ, Καρπάθου καὶ Κάτου ἐστειλὲν ὑπὸ τῆς Τροίας σημαντικὴν πολεμικὴν δύναμιν, δηλαδὴ ὅμῳ 30 πλοῖα, ἐνῶ ἡ ἀντικρου ἀκτὴ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἔτι ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἰθαγενῶν. Τρανὴ δὲ ἀπόδειξις ἀποικισμοῦ Ἀργείων Δωριέων ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἄργος, σωζόμενον μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοποθεσίαις τῆς Νισύρου καὶ Καλύμνου, ὅπου, διαβαίνοντες διὰ τῆς Ρόδου, μετανέστησαν Ἐπιδαύριοι, Τροϊζήνιοι καὶ Ἀργεῖοι.

Ἄλλ' οὐ μόνον κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ Τρωικοῦ πολέμου καὶ τοῦ

τόσον ἐξαισιῶς ἀπεικονίσαντος αὐτὸν αἰδοῦ, ἐπίσης κατὰ τὴν κλασικὴν ἐποχὴν, ὡσπερ ἀνά μεγάλην περίοδον ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ἢ Νίσυρος ἤκμαζε σημαντικῶς, ὅπως τρανῶς ἀποδεικνύουσι τοῦτο αἱ διάσωθεῖσαι ἀρχαιοῦτες, Ἡ Νίσυρος μετέσχεν ὑπὸ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ περιώνυμον βασιλίσσαν Ἀρτεμισίαν τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ἢ Νίσυρος εἶδεν ἐν τοῖς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Κνίδου ὕδασι τὴν ναυμαχίαν, ἐν ἣ ὁ Κόνων κατετρόπωσε τοὺς Λακεδαιμονίους, ἢ Νίσυρος ἐγένετο μέρος τοῦ κράτους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, εἶτα δὲ ἀνήκε τῷ ἐνὶ ἣ τῷ ἄλλῳ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐπικρατείας τῶν Ῥοδίων καὶ τελευταίως συνεχωνεύθη ἐν τῷ μεγάλῳ κράτει τῶν Ῥωμαίων, ὅπερ διεδέχθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ Βενετοί, εἶτα δὲ οἱ Φράγκοι ἱππῶται τῆς Ῥόδου κυριαρχοῦσιν αὐτῆς, παρχωροῦντες αὐτὴν ὡς τιμᾶριον τῇ ἐξ Ἰσχίας τῆς Ἰταλίας οἰκογενεῖα τῶν Ἀσσάντι, ἐξ ὅτου δὲ τῷ 1523 οἱ ἱππῶται ἐξεβλήθησαν τῆς Ῥόδου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἢ Νίσυρος ἀνήκει τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ καὶ πολιτικῶς μὲν σχηματίζει μετὰ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νησιδίων Μουδιριᾶν, ἐξηρημένην ἐκ τῆς Καίμαμαίας Κῶ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπάγεται εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν τῆς Ῥόδου.

Ἀναφέρουσι δὲ τὴν Νίσυρον ἐκ τῶν ἀρχαίων πρῶτων καὶ πεζογράφων Ὀμηρος, Ἡρόδοτος, Διόδωρος, Στράβων, Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος, ὡσπερ καὶ περιηγηταὶ τίνες τοῦ μεταίωνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν οἷς ὁ Φλωρεντῖνος ἱερομόναχος Χριστόφορος Βουονδελμόντε, ὁ Βοσκίνης καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι Λακρούζ, Λουδοβίκος Ρὺς καὶ βρυῶνος Χίλλερ, ἐνδιατρίψαντες κυρίως εἰς τὰς ἀρχαιοῦτας αὐτῆς. Ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ ὁμογενῶν ἔγραψαν περὶ τῆς Νίσυρου ὁ ἀείμνηστος Ἰάκωβος Ρίζος Ραγκαβῆς, τέσσαρες Νισύριοι ὁ κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος, σχολάρχης, ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐπίσειράν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1885, ὁ καὶ διὰ τοῦ Ζωγραφείου βραβευθεὶς ἐπανελημμένως βραβεῖου, ὁ κ. Νικόλαος Ἀνδριωτάκης, ἰατρός, νῦν διευθυντῆς τῶν Ἡρακλειῶν Λουτρῶν τῆς κοινότητος Μανδρακίου, ἐν τῷ περιοδικῷ «Πλάτων» τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδακταλικοῦ Συλλόγου τῷ 1887, ὁ κ. Παναγιώτης Παντελίδης, ἰατρός, διευθυντῆς καὶ ἰδιοκτήτης τῶν ἐν Πάλοις θερμῶν «ὁ Ἴπποκράτης», ἐν ἐλθέσει πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Γαλλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν τῷ 1889, ὁ κ. Ἰωάννης Χατζηγιαννάκης ἐν

μυθιστορήματι ὑπὸ τὸν τίτλον «Δράματα ἐν Νισύρῳ» τῷ 1896, καὶ ὁ κ. Γεώργιος Κατσουράκης, ἰατρός Συμαῶς, ἐν γαλλικῷ χειρογράφῳ.

Τὴν περὶ Νισύρου δὲ περικοπὴν ἐκ τῶν Γεωγραφικῶν τοῦ Στράβωνος (Βιβλίον Ι', κεφ. Ε'). παραθέτω ἐνταῦθα ἔχουσαν ὡς ἑξῆς: «Νίσυρος δὲ πρὸς ἄρκιον μὲν ἐστὶ Τήλου, διέχουσα αὐτῆς ὡς ἑξήκοντα σταδίους, ὄσους καὶ Κῶ διέχει, στρογγύλη δὲ καὶ ὑψηλὴ καὶ πετρῶδης τοῦ μιλίου λίθου· τοῖς γοῦν ἀστυγείτοσιν ἐκειθὲν ἐστὶν ἡ τῶν μύλων εὐπορία. Ἔχει δὲ καὶ πόλιν ὁμώνυμὸν καὶ λιμένα κλιθερμὰ καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν· περίμετρον δὲ αὐτῆς 80 στάδιοι. Ἔστι δὲ καὶ νησία πρὸς αὐτῇ Νισυρίων λεγόμενα. Φασὶ δὲ τὴν Νίσυρον ἀπόθρυγμα εἶναι τῆς Κῶ, προσθέντες καὶ μῦθον, ὅτι Ποσειδῶν, διώων ἕνα τῶν γιγάντων, Πολυβώτην, ἀποθραύσας τῇ τριαίνῃ τρύφος τῆς Κῶ ἐπ' αὐτὸν βάλει καὶ γένοιτο νησος τὸ βληθὲν ἢ Νίσυρος, ὑποκείμενον ἔχουσα τὸν γίγαντα· τινὲς δὲ αὐτὸν ὑποκείσθαι τῇ Κῶ φασιν».

Ἡ σύγχρονος Νίσυρος ἀριθμεῖ τρεῖς δήμους, τὴν πρωτεύουσαν Μανδράκιον μετὰ κατοίκων 2600 περίπου ἐπὶ τῆς βρειοδυτικῆς παραλίας τῆς νήσου, τὸν Ἐμπορεῖον μετὰ 1800 κατοίκων περίπου ἐπὶ τοῦ βρειοῦ χείλους τοῦ κρατῆρος Λακκίου εἰς ὕψος 370 μέτρων μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῶν Πάλων, καὶ τὰ Νικία μετὰ 4000 περίπου κατοίκων ἐπὶ τοῦ νοτίου χείλους τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος εἰς ὕψος 430 μέτρων. Τὸ σύγχρονον δὲ Μανδράκιον κατέχει μόνον μικρὸν μέρος τοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαίας πρωτεύουστος τῆς Νισύρου, αἱ οἰκίαι δὲ, συνιστάμεναι ἐξ ἑνός, δύο ἢ τριῶν πατωμάτων, ἐκτίσθησαν λίαν πυκνῶς, αἱ δὲ ὁδοὶ εἶναι στενωτάται, αἱ δὲ ὁδοφαὶ τῶν οἰκιῶν πληρὴ ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων εἶναι ἐπίπεδα, ἐγχαίνονται δὲ ἐπ' αὐτῶν ἀνά τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον διάφοροι καρποί. Ἀνάμεταξύ δὲ τῶν ὁδῶν καὶ στενωπῶν ὀλίγαι μόνον μικραὶ πλατεῖαι διδοῦσι χώρον εἰς τὴν γενικὴν ἀνά τὰς πανηγύρεις χαράν, ἐκδηλουμένην διὰ χορῶν καὶ τερψιθύμων ἀσμάτων. Ὁ δὲ εὐρύχωρος καὶ ἀξιοπρεπῶς ἐστολισμένος Μητροπολιτικὸς ναὸς ἀφιερῶθη τῇ Παναγίᾳ, ἐπιλεγομένη Ἡποταμίτισσα, πρὸς διάκρισιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Καστροῦ Σπηλιανῆς, διότι ἠγέρθη παρὰ τῷ διασχίζοντι τὴν πόλιν χειμάρρῳ, ἐκβάλλοντι εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τῷ κυριωτέρῳ φρέατι. Τυχχάνουσι δὲ τὰ φρέατα καὶ αἱ ψυχραὶ πηγαὶ σπανιώταται ἀνὰ ὅλην τὴν νῆσον ἕνεκα γεωλογικῶν αἰτιῶν. Οἱ κάτοικοι ὅθεν τῆς νήσου ποτίζονται ἐκ

δεξαμένων, καθὼς καὶ οἱ γείτονες Συμαῖοι. Σχολεῖα δὲ διατηρεῖ τὸ Μανδράκιον ἀπὸ πολλοῦ δύο, ἀρρεναγωγέτον, ἀπὸ τινων ἐτῶν διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ σχολάρχου κ. Γεωργίου Παπαδοπούλου Νισυρίου, καὶ παρθυναγωγέτον, τοῦ ὁποῦ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος διευθύντρια καὶ ἐν ταύτῃ διδασκάλισσα ἦν ἡ εὐήγημένη δεσποινὶς Αἰκατερίνη Κοντογεωργιάδου, Ροδία.

Εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως ἐπὶ βράχου ἀποτόμου ἐκ λάβας ὑψοῦται τὸ Καστρον μετὰ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ τοῦ ἐν σπηλαίῳ κτισθέντος ναοῦ τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς. Ἡ τελευταία ἀνέγερσις τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου τούτου ἀνήκει εἰς τὴν φραγκικὴν ἐποχὴν, ὅπως τρανῶς δηλοῦσι καὶ τὰ ἐπὶ μιᾶς πύλης καὶ ἐνὸς πύργου ἐντετειχισμένα οἰκόσημα φράγκων ἰπποτῶν. Ἄλλ' ὑπάρχουσι ἐκεῖ καὶ λείψανα ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, μέρη παναρχαίου τείχους τῆς ἐπὶ τοῦ Καστροῦ ἀκροπόλεως, συνιστάμενα ἐξ ὀγκωδῶν λελαξευμένων πετρῶν, ὧν ἡ μείζων ἀριθμεῖ 2 1/2 μέτρα τὸ μῆκος. Πλήσιον δὲ τοῦ τείχους τούτου κεῖται μικρὸς βωμὸς στρογγύλος μεθ' ἀπλῶν ἐξ ἀνθέων καὶ ταινιῶν διακοσμήσεων καὶ μετ' ἐπιγραφῆς ἐντὸς διπλοῦ κύκλου, ἐξ ἧς εὐανάγνωστοι τυγχάνουσι μόνον λέξεις τινές, ὡς **ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, ΕΡΜΟΥ** καὶ **ΙΕΡΕΩΣ**. Ὁ δὲ ναὸς τῆς Παναγίας εὐρίσκεται ἐν σπηλαίῳ ὑπὸ τὸ Μοναστήριον, ἐμπεριέχει δὲ ὠραίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τύπου καὶ ἐκτελέσεως οὐχὶ συνηθούς, παριστάνουσαν γλυκὺ κράμα μητρὸς καὶ παρθένου, ὁ δὲ μικρὸς Ἰησοῦς ἔχει γλυκυτάτην ἐπίσης τὴν ἔκφρασιν. Τὸ δὲ εἰκονοστάσιον εἶναι προῖον καλῆς λεπτουργικῆς, τὴν δὲ ὄροφὴν ὑποστηρίζουσι δύο στῦλοι μονόλιθοι ἀρχαῖοι. Ἡ ὑπεράνω τοῦ ναοῦ Ἱερὰ Μονή, συνιστάμενη ἐκ μεγάλης ἐπιμήκους αἰθούσης, τριῶν κελλίων, αὐλῆς καὶ προαύλιου μετὰ θέας δυσπεριγράπτου καλλονῆς, ἐμπεριέχει βιβλιοθήκην μικράν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον τυγχάνει χειρόγραφον Κανονάριον τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Νηστευτοῦ, διοικεῖται δὲ λίαν ἐπαξίως ἀπὸ ἐτῶν ἤδη 18 ὑπὸ τοῦ πα νοσιολογιωτάτου ἀρχιμανδρέτου κυρίου Κυρίλλου, ἐπιτρόπου τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου τῆς Ρόδου κυρίου Κωνσταντίνου καὶ τῶν τριῶν ἀμέσων προκατόχων αὐτοῦ. Βιβλιοθήκας δὲ ἐγκλείουσιν ἐτι οἱ οἶκοι τοῦ κ. Ἰωάννου Λογοθέτου ἐν Μανδρακίῳ καὶ ἄλλων τινῶν, ὡς καὶ τὰ δύο κατὰστῆματα θερμῶν.

Κάτω τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ταύτης εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως εὐρίσκεται παρά μικρᾷ πλατείᾳ κολπίσκος διὰ λέμβους ἀλ.ευτι-
κᾶς καὶ ἐκείνας, αἵτινες ἐν καλοκαιρίᾳ μεταφέρουσιν ἐπιβάτας καὶ ἐμ-
πορεύματα ἀπὸ τῆς φυσικῆς ἀποβάθρας ταύτης εἰς τὰ προσεγγίζοντα
ἀτμόπλοια καὶ τανάπαλιν. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν δὲ ἄκρον τῆς πόλεως
πλησίον τριῶν ἀνεμομύλων ἐκτείνεται ναυπηγεῖον, ἔτι δὲ ἀνατολικώ-
τερον κατεσκευάσαν οἱ Μανδρακιῶται κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ μηχανικοῦ
κ. Ἰακώβου Ἀριστάρχου, υἱοῦ τοῦ ἀειμνήστου Ἡγεμόνος τῆς Σάμου
Μιλτιάδου Βῆς Ἀριστάρχου, ἐπίνειον τεχνητὸν παρά τῷ παρεκκλησίῳ
τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ρίψαντες διὰ κοινῶν κόπων εἰς τὴν
θάλασσαν βραχίονα 80 περίπου μέτρων ἐκ μεγάλων πετρῶν μαύρης
λάβας, ὃ δὲ ἀρχαῖος φυσικὸς λιμὴν, ἐπιχωσθεὶς πρὸ αἰῶνων, κατέχει
τὴν νῦν Λίμνην λεγομένην θέσιν, ἐν ἣ ἤδη καλλιεργοῦνται διάφορα
κηπουρικά.

Τὴν πρώτην ὁμως θέσιν μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Νισύρου
ἀναμφιβόλως κατέχουσι τὰ πανάρχαια τείχη τοῦ παλαιοκάστρου, δια-
τηρηθέντα κατὰ μέγα μέρος ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρέπειᾳ αὐτῶν. Ἀξιό-
λογα δὲ κείμενα τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῆς νήσου
εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ Κάστρου καὶ παρά τῷ ἀρχαίῳ λιμένι. Μέγιστον
ἐξασκοῦσι θέλημα ἐπὶ τῷ ἐπισκέπτῃ ἢ θεᾷ τῶν γιγαντιαίων τειχῶν
τούτων καὶ ἡ ἀναπόλησις τῆς τύχης τῶν χαλκοχιτώνων ἀνδρῶν τῶν
κτισάντων καὶ ὑπερασπισαμένων αὐτά. Καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς ἄγγελος δι-
πλωμάτης καὶ συγγραφεὺς τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Πομπηίας
Βούλβερ ἤθελεν ἐξέλθῃ τῆς φρεγάτας, διερχόμενος τῆς Νισύρου ἀνά τὸ
ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀλεξάνδρειαν ταξείδιον αὐτοῦ, πρὸς ἐπί-
σκεψιν τοῦ Παλαιοκάστρου, εἴαν εἶχε μαντεύτῃ ὄλον τὸ μέγαλειον αὐτοῦ,
ἐκ τῆς θαλάσσης μὴ φαινομένου δεόντως. Ὁ δὲ μουστοραφῆς Μιλτιάδης
Βῆς Ἀριστάρχης, ἀδελφὸς τοῦ Ἐξοχωτάτου Μεγάλου Λογότητου
Σταυράκη Βῆς, ὡς διοικητῆς τῆς Κῶ ἀγαπῶν νὰ διαμένῃ ἐν τῇ γεί-
τονι Νισύρῳ, διοικητικῶς ἐκ Κῶ ἐξαρτωμένη, ἐπανειλημένως ἐπεσκέ-
πτετο τὸ Παλαιόκαστρον.

Τὸ Παλαιόκαστρον εἶναι εὐρὺ ἐπίπεδον, κεκαλυμμένον διὰ γονίμου
χώματος, πρὸς δυσμᾶς μὲν ἀποτόμως καταπίπτον πρὸς τὴν θάλασσαν
πρὸς ἀνατολὰς δὲ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ χειμάρρου, πρὸς βορρᾶν δὲ συν-

δεόμενόν δι' αὐχένος μετὰ τοῦ χαμηλοτέρου Κάστρου, πρὸς μεσημβρίαν δὲ μετ' ἡμέρα ὑψουμένης ἐκτεταμένης κλιτύος. Τὰ διασωθέντα τείχη ὀχυροῦσι μόνον δύο πλευρὰς τῆς ἀκροπόλεως, τὴν μεσημβρινὴν καὶ τὴν ἀνατολικήν, συνέρχονται δὲ εἰς ὀρθὴν γωνίαν κατεχομένην ὑπὸ τετραγώνου πύργου, παρ' ᾧ εὐρίσκεται καὶ ἡ μόνη ἀνά ὄλην τὴν ἔκτασιν τῶν δύο πλευρῶν ὀχυρωτάτη πύλη. Τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ὑπερσπίζονται ἕξ πύργοι μετὰ τοῦ ἀκρογωνιαίου, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν δὲ διεσώθησαν μόνον τρεῖς, τέσσαρες κλίμακες ἀγούσιν εἰς τὰς ἐπαλξεις τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, δύο δὲ εἰς τὰς τῆς ἀνατολικῆς. Τὰ δὲ μέτρα εἶναι πελώρια, κυκλώπεια. Ἐκάστος πύργος ἀριθμεῖ 14 μέτρα ἀνά πᾶσαν πλευράν, αἱ δὲ ἀποστάσεις ἀπὸ πύργου εἰς πύργον εἶναι ἀνά τὴν μεσημβρινὴν μὲν πλευρὰν 37 μέτρα, ἀνά τὴν ἀνατολικὴν δὲ κατὰ τι μείζονες· ὁ μέσος δ' ὅρος τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων εἶναι νῦν ὡς ἐγγύστα 8 μέτρα, πρὶν δὲ ἦν πολὺ μείζων, διότι ἀνωθεν μὲν κατέπεσον σειραὶ λίθων, κατώθεν δὲ ἐπεχώσθη τὸ ἔδαφος· ἡ ὑψηλότερα δὲ κλίμαξ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἀριθμεῖ 22 βαθμίδας, τὸ δὲ ἐκ μονολίθων ἀνώφλιον τῆς πύλης 5 μέτρα.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν τειχῶν εἶναι ἀνίσος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κτίσεως, τὰ παλαιότατα δὲ μέρη εὐρίσκονται πλεονεχίον χάνδακος βαθέος ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ὅπου παρουσιάζονται βράχοι ἐπὶ βράχων, Πηλίου ἐπὶ Ὀσίου. Νεώτερας δὲ ἐποχῆς εἶναι τὰ μέρη, τὰ συνιστάμενά ἐκ πολυγώνων ὀγκολίθων, σχετικῶς δὲ νεωπάτης, πάντοτε δὲ ἀνερχομένης εἰς τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, τὰ ἐξ ὀρθογώνων συνηρμοσμένα. Οἱ χαρακτῆρες δὲ δωρικῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει τὸ τεῖχος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς μετὰ τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς πύλης πύργου, μαρτυροῦσιν ἐπίσης τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, ἔχει δὲ ἡ ἐπιγραφή ὡς ἑξῆς: ΔΑΜΟΣΙΟΝ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΠΕΝΤΕ ΠΟΔΑΣ ΑΠΟ ΤΩ ΤΕΙΧΕΟΣ. Σπανιώτατον δὲ εὕρημα τύγχάνει τοιαύτη ἐπὶ τείχους ἐπιγραφή. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦγε τείχος ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Παλαιοκάστρου, διαβαίνον τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου, πρὸς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅπου πᾶρά τὸ νῦν νεκροταφεῖον ὑπάρχουσιν ἔτι λείψανα αὐτοῦ, ἠνοῦντο δὲ αἱ δύο ἀκροπόλεις, ἡ τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ ἡ τοῦ Κάστρου, διὰ παρομοίου τείχους. Τὸ χρῶμα δὲ τῶν τειχῶν εἶναι βαθύ καστανόχρουν ἢ μαυρίζον, τὸ σύνολον δὲ λίαν ἐπι-

βλητικὸν καὶ ἐκ τῶν σπανίων θαυμάτων. Πολὺ δὲ ἐπιθυμητόν, ὅπως διεξαχθῶσιν ἐκεῖ ἀνασκαφαί, ἐκχωσθῶσι δὲ αἱ βάσεις τῶν τειχῶν καὶ ἡ ἑμίχυστος ὠραιότατη πύλη.

Πλὴν τῶν ἀξιοθαυμάστων τειχῶν τούτων ἡ Νίσυρος ἔχει καὶ πολλὰ ἄλλα τεκμήρια τῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀκμῆς αὐτῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων ἰδίως ἀξιωμνημόνευτα τυγχάνουσι κορμὸς ἀγάλματος ἀνδρὸς ἐνδεδυμένου ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἐν χωράφιῳ παρὰ τὸ νῦν νεκροταφεῖον, ὅπερ ἐν μεγάλῃ διατηρεῖται τάξει, ἐπιτύμβιος στήλη μετ' ὠραίου ἀναγλύφου, παριστάνοντος νεανίαν εἰς φυσικὸν μέγεθος, κρατοῦντα μακρὰν ράβδον, ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μητροπόλεως, στήλη μετ' ἐπιγραφῆς, ἐμπεριεχούσης ἐπιστολὴν Φιλίππου τοῦ Ε', βασιλέως τῆς Μακεδονίας, πρὸς τοὺς Νισυρίους καὶ ψήφισμα τούτων, ἀρχομένης δὲ ὧδε: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΝΙΣΥΡΙΟΙΣ ΧΑΙΡΕΙΝ ΑΦΕΣΤΑΛΚΑ ΚΑΛΛΙΑΝ ΠΡΟΣ ΓΥΜΑΣ, βάσις ἀνδριάντος ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπὸ πινος κλειστή, μετ' ἐπιγραφῆς ἀρχομένης ὧδε: ΓΝΩΜΑΓΟΡΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΝΙΣΥΡΙΟΣ ΣΤΡΑΤΕΥΣΑΜΕΝΟΣ ΕΝ ΤΡΙΗΜΙΟΛΙΑΙ. ΑΙ ΟΝΟΜΑ ΕΥΑΝΔΡΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ, καὶ βωμοὶ εἰς διάφορα τοπεῖα μετὰ κεφαλῶν κριῶν ἢ βοῶν καὶ ἐγκάρπων. Ὑπάρχουσι δὲ τινεὶ ἰσχυρίζεμενοι, ὅτι κορμὸς τοῦ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἀνδριάντος παριστᾷ τὸν Ποσειδῶνα, ἐπὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ δὲ τούτου ἐντάθῃα τοποθετοῦσι καὶ τὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἱερόν, τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενον ὡς ὑπάρχον ἐν τῇ νήσῳ, χωρὶς νά διορίσῃ τὴν τοποθεσίαν. Δὲν δύναμαι ὅμως νά συμμερισθῶ τὴν γνώμην τούτων, διότι ὁ Ποσειδῶν οὐχὶ ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ, οἷός ἐστιν προδήλως ὁ περὶ οὗ ὁ λέγος κορμὸς ἀνδριάντος, ἀλλ' ἤδη ἐν πρῶμοτάτῃ παρίστατο γυμνὸς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι τῶν ὀσφύων, ἐνῷ ὁ σωζόμενος κορμὸς εἶναι περὶ τετυλιγμένος εἰς τῆβεννον, ἥκιστα ἀρμόζουσαν τῷ θεῷ τῆς θαλάσσης, τῷ πάλλοντι τὴν τρίαιναν ἢ στηριζομένῳ ἐπ' αὐτῆς. Δύο δὲ ἰδίως τοπεῖα ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς κοινότητος Μανδρακίου, ἐγκλείουσιν ἔτι πολλὰ ἀρχαῖα, λόφος μικρὸς εἰς ἀπόστασιν 3/4 τοῦ χιλιομέτρου ἀπὸ τοῦ Παλαιόκαστρον κατὰ τὴν εἰς Νικίαν ἀγούσαν καὶ ὁ περὶ τὸ πάρεκκλήσιον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς χώρος μετ' ἐνεπιγράφων μαρμάρων καὶ μετ' ἀρχαίου νεκροταφείου, ὅπου εὑρέθη καὶ ἡ ἀνω μνησθεῖσα ὠραία ἐπιτύμβιος στήλη.

Δρόμος ἀνωφερῆς δύο ὥρων ἄγει ἐκ τοῦ Μανδρακίου εἰς τὸν Ἐμπορεῖον ἐπὶ τοῦ βορείου χείλους τοῦ κρατῆρος Λακκίου εἰς ὕψος 370 μέτρων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης καὶ 250 μέτρων ὑπεράνω τοῦ πυθμένος τοῦ κρατῆρος, ἀπολαύει δέ τις ἐκ πολλῶν σπημείων τοῦ χωρίου τούτου θέας ἀξιοθαυμάστου ὡς πρὸς τὸν ἐν ὄλῳ τῷ μεγαλείῳ αὐτοῦ ἀναπεπταμένον κρατῆρα Λακκί, οὕτω πρὸς τὴν τὸν ἀνατολικὸν Βεζούβιον τοῦτον περιβρέχουσαν θάλασσαν μετὰ τῶν διαφόρων νήσων, νητιδίων, χρυσοθήσων, κόλπων, πορθμῶν, ὄρεων καὶ ἀκρωτηρίων ἀπὸ τῆς Κνίδου μέχρι τῆς Σάμου. Μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἰακώβου Ρίζου Παγκαβῆ καὶ τοῦ ἐλλογίμου κ. Δημοσθένους Χαβιαρά, γραμματέως τῆς δημογεροντίας τῆς νήσου Σύμης, παραδέχομαι τὴν παραγωγὴν τῆς ὀνομασίας τοῦ δήμου τούτου καὶ πολλῶν αὐτῷ ὁμωνύμων χωρίων ἀνά τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐκ τῆς ἐλληνικῆς λέξεως ἔμπορεῖον, ἔμφαινούσης τοπεῖον ὅπου προσέπλεον τὰ τῶν Φοινίκων πλοῖα πρὸς-ἐμπόριον, ἐναντίον τῆς γνώμης τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη παράγεται ἐκ τῆς φραγκικῆς λέξεως borgo. Ἡ ὑψηλὴ δὲ τοποθεσία, ἐν ἣ κεῖται νῦν τὸ χωρίον τοῦτο, οὐδὲν σημαίνει· ὁ μὲν Ἐμπορεῖος ἰδρύθη ἐν τῷ κατάλληλῳτάτῳ κόλπῳ τῶν Πάλων, τῶν δὲ κατοικῶν μετοικησάντων εἰς τὸ ὕψος πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὑπὸ πειρατῶν ἐνοχλήσεων, ἠκολούθησεν ἡ ἀρχαία ὀνομασία.

Τὸ ὕψιστον δὲ μέρος τοῦ Ἐμπορεῖου κατέχουσι δύο σειραὶ οἰκιῶν μετ' ἰσογείου καὶ ἀνωγείου, σχηματίζουσάν πρὸς τὰ ἔσω μὲν δρομίσκον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ Ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν, πρὸς τὰ ἔξω δὲ εἶδος ἐλλειψοειδοῦς φρουρίου μετὰ δύο πυλῶν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κυρίου ἄξονος. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξασφαλιζομένης τῆς τάξεως, οἱ κάτοικοι πληθυνέμενοι ἐκτιζον τὰς οἰκίας αὐτῶν ἔξω καὶ δὴ κάτω τοῦ φρουρίου. Ἰπάρχει δὲ ἐν τῷ χωρίῳ, παρὰ μικρᾷ τριγῶνῳ πλατεία, καὶ ἄλλη ἐκκλησία, ἀφιερωμένη τῇ Παναγίᾳ, πλησίον τῆς ὁποίας εὐρίσκονται δύο πυρραὶ, δηλαδὴ ἀτμόλουτρα, προερχόμενα ἐκ τῶν ἐγκάτων τοῦ ἠφαιστείου, τὸ μὲν ἐν ἐλευθέρῳ χώρῳ, τὸ δὲ ἐντὸς τινος οἰκίας. Σχολεῖα δὲ διατηροῦσιν οἱ Ἐμπορεῖαται δύο, ἀρρεναγωγεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον. Πέριξ δὲ τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι παρεκκλησιά τινα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, παρὰ τῷ ὁποίῳ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἐμπορεῖου πανηγυρίζουσι πανδημεὶ τὴν τρίτην

ἡμέραν τοῦ Πάσχα. καὶ τὸ λεγόμενον Ληστῆρι, λαξευθὲν ἐν ὑψηλῷ κρημνῷ μετ' εἰσόδου ἑνὸς μόνου μέτρου τὸ ὕψος. Εἰς ἀπόστασιν δὲ μιᾶς ὥρας καὶ τετάρτου ἐπὶ τῶν μεθορίων τῶν κτημάτων τοῦ Ἐμπορευτοῦ καὶ τῶν Νικίων κεῖται ἐν μέσῳ συνδένδρου κλιτύος, ἀνοικτῆ πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ Μοναστήριον τῆς Παναγίας Κυραῖς. Πάνηγυρίζουσι δὲ ἐνταῦθα τὴν 15 Αὐγούστου οἱ κάτοικοι τῶν ἀνωτέρω ρηθέντων δύο ὁμόρων κεινοτήτων, οἱ δὲ Μανδρακιῶται αὐθημερόν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μογῇ τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς καὶ ἀπανταχοῦ τῆς πόλεως. Κάτωθεν δὲ τοῦ Μοναστηρίου τῆς Κυραῖς ὑπάρχει κρήνη διαυγεστάτου καὶ δροσερωτάτου ὕδατος, ἡ λεγομένη Πηγῆ, διατηροῦσα τὸ ὕδωρ αὐτῆς αἰεὶ ἐν τῷ αὐτῷ ὕψει κατὰ θέρος καὶ κατὰ χειμῶνα, ἐνῷ ἄλλη εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν κορυφῇ τοῦ ὄρους Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Ἐμπορευτοῦ ἐν τῇ ἀγρτικῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ, τρίτη δὲ ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τοῦ κόλπου τῶν Πάλων ἐν τῇ ἀμέσῳ γειτονίᾳ θερμῆς πηγῆς.

Αἱ δύο πηγαὶ αὗται, ἡ μὲν θερμῆς, ἡ δὲ ψυχρᾶ, χωριζόμεναι ἐν τῇ δεχομένῃ αὐτὰς λεκάνῃ δι' ἐγκαρσίου τοίχου, ἀναδρῦουσι ἐν μεγάλῳ καὶ ὠραίῳ ἄκρῳ, παρὰ τὸ ὅποιόν τῷ 1889 ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ κ. Πανταλέντου Παντελίδου ἀξιόλογα ἐρείπια θερμῶν ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐπὶ βάσεων ἑλληνικῶν. Ἐυρεῖα αἰθουσὰ θολωτῆ μετὰ τινων μονολίθων λουτήρων, ἔχουσα μῆκος μὲν 30 μέτρων, πλάτος δὲ 12, ὕψος δὲ 9, τῶν πλήρης αὐτοφουῶς κοκκινოდένδρου, διάδρομος 60 περίπου μέτρων ἐπίσης θολωτός, κυκλοτερές προαύλιον καὶ πύλη δισώθησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς κιστῆρας. Ἐν τῇ γωνίᾳ δὲ τῇ ὑπὸ τῆς λεκάνης τῶν θερμοπηγῶν καὶ τοῦ τοίχου τῆς μεγάλης αἰθούσης σχηματισμένη, κρύπτεται παρεκκλήσιον, ἀφιερωμένον τῇ Παναγίᾳ Θερμικῇ, διὰ τῆς ἐπωνυμίας ταύτης δηλοῦν τὴν ἐν πλησιεστάτῃ γειτονίᾳ ὑπαρξέν θερμοπηγῶν. Ὅπου δὲ εἶδει νὰ θεσώμεν τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενον Ποσειδῶνος ἱερόν, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐπῶν ἐτύγχανεν ἀμφίβολον ὄν, τῶν μὲν ἀποραιομένων ὑπὲρ τόπου πλησίον τοῦ λεγόμενος τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσος τῆς νήσου, τῶν δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀνατολικοῦ σιδηρόχρου ἀκρωτηρίου Ἰμινί τοῦ κόλπου τῶν Πάλων, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐν τῇ τοπιθεσίᾳ Κηπὶ πῶλλά ἐρείπια ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήρον. Ἑλληνικὰ καλούμενα, ἐξ ὅτου δὲ εὑρέθη ὠραῖον καὶ μεγατεμάχιον γείσου, ἀνήκον προδήλιως εἰς ναὸν σημερινόν, ἐντειχισθὲν δὲ εἰς τὸ

κατώφλιον τῆς παλαιότερας οἰκοδομῆς τοῦ ἐν Πάλαις καταστήματος λουτρῶν τοῦ ἱατροῦ κ. Παντελίδου, ἡ γνῶμη τῶν ἀμερολήπτων κλί-
νει ὑπὲρ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου. Γνωστὴ δὲ ἡ συνήθεια τῶν ἀρ-
χαίων νὰ κτίζωσι τοὺς ἐπιφανεστέρους ναοὺς εἰς ἀπόστασιν τινα τῶν
πόλεων, ὅπως διδάσκει τόσον τρανῶς τὸ παράδειγμα τοῦ ἐν Σάμῳ Ἡ-
ραίου, τοῦ παρὰ τὴν Μίλητον ναοῦ τῶν Διδύμων καὶ ἄλλα.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω δὲ μνησθέντος Μοναστηρίου τῆς Κυρᾶς δρόμος
μίας ὥρας ἄγει εἰς τὴν Νικίαν, ἐκτισμένῃ ἐπὶ τοῦ νοτιοανατολικοῦ χεί-
λους τοῦ Λακκίου εἰς ὕψος 430 μέτρων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης καὶ 320
μέτρων ὑπεράνω τοῦ πυθμένος τοῦ κρατῆρος. Τὸ κέντρον τοῦ χωρίου
κατέχουσιν ὁ λέγόμενος Πύργος, μεσαιωνικὸν κτίριον μικρῶν διαστάσεων,
ἐγεγερθεὶς ὑπεράνω τοῦ φρικώδους κρημοῦ, ἡ Ἐκκλησίᾳ τῶν Εἰσοδίων
τῆς Παναγίας, τὸ χοροστάσιον καὶ τὸ σχολεῖον. Ἡ ἐκκλησία φκο-
δομήθη πρὸ 60 ἐτῶν ὑπὸ Συμαίου ἀρχιτέκτονος, ἔχει δὲ θόλον ἐλα-
φρὸν καὶ εὐγραμμον, στέγην δὲ λιθίνην. Τὸ δὲ πλησίον σχολεῖον ἀρρέ-
ων καὶ θηλέων συνάμα ἔχει αἰθουσαν εὐρύχωρον, κοσμουμένην διὰ
γεωγραφικῶν χαρτῶν, οὗς ὁ αἰμίμηστος Ἡγεμὼν τῆς Σάμου Κωνσταν-
τῖνος Φωτιάδης Βέης ἐδώρησεν τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει Νικιάταις
πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν. Τὸ χοροστάσιον δὲ εἶναι πλα-
τεῖά σχεδὸν κυκλοτερῆς, κοσμουμένη διὰ λιθίνων καθισμάτων δρυσίων.
Οἱ δὲ ἐξῶσται καὶ τὰ καθίσματα τῶν περὶ τῆς πλατείας καρείων βρι-
θουσι θεατῶν κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ οἰκογενειακὰς ἐορτάς, ὅτε
εὐθυμοὶ ὅμιλοι χορευτῶν καὶ χορευτριῶν μετὰ χάριτος καὶ σθένους ἐξα-
σκοῦσι τὴν εὐφρόσυνον τέχνην τῆς Τερψιχόρης. Ἰδίως δὲ ζωτρῶς ἐορ-
τάζεται ἡ πανηγυρίς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας,
συμμετεχόντων καὶ πολλῶν δημοτῶν τῶν δύο ἄλλων κοινοτήτων.

Μόνον πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας μακρὰν τοῦ χωρίου πρὸς τὸ ὄρος τοῦ
Ἁγίου Ἰωάννου εὐρίσκεται Μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου,
λαμπρῶς πανηγυρίζον τὴν ἐορτὴν τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου μαθητοῦ τοῦ
Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πλησίον δὲ τοῦ Μοναστηρίου ἐγείρεται
γιγαντιαῖος βράχος, προσιτῶν φυσικώτατα, ὡς ἄλλην Νιόβην, γυναί-
κα, τὴν λεγομένην Κελάνα, ἐκεῖθεν δὲ συναγαγόμεν μετ' ὀλίγων τὰ
Μπαρλέτια, φρούριον Ἐνετικὸν ὀρθόγωνον μετ' ἐπάλξεων καὶ πολεμιστρῶν.
Εἰς ἀπόστασιν δὲ 20 λεπτῶν κάτωθεν τῶν Νικίων πρὸς τὴν θάλασσαν

εὐρίσκονται τὰ Παλαιὰ Νικία, τὸ οὕτω λεγόμενον Χωριὸν, ἐν τῷ ὁποίῳ σώζονται 10 περίπου παρεκκλησία καὶ πολλαὶ οἰκίαι καὶ δεξαμεναί, παραθερίζουσι δὲ ἐκεῖ πολλαὶ οἰκογένειαι τῶν Νικίων χάριν εὐκολίας τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν. Ἐκεῖθεν δὲ ἐντὸς ἡμισείας ὥρας καταβαίνει τις πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ τὸ ἐπίνειον τῶν Νικίων μετὰ δεκάδος οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν, τὸ Αὐλάκιον, δι' οὗ ἐγίνετο ἡ ἐκ Νικίων εἰς Σάμον ἐξαγωγή τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Σ'. Ράλλη. Εἰς αὐτὸ δὲ τὸ ἐπίνειον Αὐλάκιον ἐκβάλλει δυνατὴ πηγὴ θερμοτάτου ἰαματινοῦ ὕδατος, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 λεπτῶν ἄλλη τοιαύτη, τὸ λεγόμενον Κοκκινόνερον, οὐ οὐτιῶδες συστατικὸν πλὴν τοῦ θεοῦ εἰλαι καὶ ὁ σίδηρος. Ἡ θερμότης τῶν δύο σπουδαίων πηγῶν τούτων εἶναι τόσοσὺν μεγάλῃ, ὥστε φήνονται ἐν αὐταῖς ὡά, μεθ' ὅλων ὅτι ἀναμιγνύονται μετὰ τὴν θάλασσαν. Ὑπάρχει δὲ ἐνταῦθα ἔτι ἀρχαῖος διάδρομος ὑπόγειος μακρὸς, ἀνήκων εἰς ἀτιμόλουτρον, λίαν ὁμοιάζον ἐκείνῳ τῶν ἐν τῇ εὐδαίμονι Καμπανίᾳ Βαϊῶν, τῷ ἰταλιστὶ κοινῶς *stufte-di-Nerone* καλούμενον.

Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ 10 λεπτά ὑπὸ ῥάνω τῶν Νικίων ἐκτείνεται μικρὸν τερπνότατον ὄρπεδιον μετὰ λαμπρότατης θέας μέχρι τῆς Κνιδίας χερσονήσου, Σύμης, Ρόδου καὶ Καρπάθου, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ Πύτχα συνέρχονται τὰ παιδιά τοῦ χωρίου, πανηγυρίζοντα κατὰ μίμησιν τῶν μεγάλων, τὴν κοσμοσωτήριον ἑορτὴν δι' ἀπερίττου τραπέζης καὶ παιγνιδίων. Πλησίον δὲ τῶν Μπαρλετιῶν ὑπάρχει ἔτι τοποθεσία, λεγομένη Καπυρός, ὅπου οἱ Νικιάται, καλλιεργούντες τὰ κτήματα αὐτῶν, εὐρίσκουσι πολλὰ πηλίνα ἀγαλμάτια, τεκμήριον, ὅτι ὑπῆρξεν ἐκεῖ ἀρχαῖος συνῶικισμός. Ἐπιβυζαντιναῖς δὲ τοιχογραφίαις διακρίνονται ἐκ τῶν ἀνά τὴν νήσον διασπαρμένων παρεκκλησιῶν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἀρμᾶς, ἡ Παναγία ἡ Διαβατιανή καὶ ὁ Ἅγιος Παντελεήμων. Εὐχῆς δὲ ἐργονθὰ ἦτο, ὅπως αἱ δημογερονταὶ τῶν τριῶν κοινοτήτων τῆς Νισύρου τοποθετήσωσι τὰ κινητὰ ἐκ τῶν πολυτίμων λειψάνων τῆς ἀρχαιοῦς εἰς μουσεῖον ἔστω καὶ ὑπαίθριον κατὰ τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τῆς γείτονος Κῶ καὶ ὅπως πολλαχού τῆς νήσου διεξαχθῶσι ἀνασκαφαὶ εὐρύτεραι τῶν ὅσαι ἐγένοντο, προμηνύουσαι λαμπρὰ ἀποτελέσματα.

Ἐκ τῶν χωρίων Ἐμποροεῖοῦ καὶ Νικίων πλειστάκις ἐρρίψαμεν βλέμμα θαυμασμοῦ εἰς τὸν ἀναπεπταμένον κρατῆρα Λακκί καὶ ῥιπτομεν

πάλιν. Ὡς μεγαλοπρεπέστατον φυσικὸν στάδιον ἐκτείνεται ἐνώπιον ἡμῶν ὁ ἑλλειψοειδῆς κρατῆρ, ἔχων ἀπὸ τοῦ Ἐμίπορευοῦ μέχρι τοῦ νοτίου χείλους μῆκος μὲν 3800 μέτρων, πλάτος δὲ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Διαβάτου μέχρι τῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου 2700, κατὰ τὸ βόρειον μὲν ἡμισυ πρασινίζων ἀπὸ δενδροφυτείας καὶ ἀμπελωνας, παράγοντας λίαν εὐγευστον καὶ εὐοσμὸν ἐλαφρὸν ὑπέρυθρον οἶνον, κατὰ τὸ μεσημέριον δὲ κιτρινίζων καὶ ἀνήκων ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ κράτος τοῦ Πλούτωνος, τοῦ Ἡφαίστου, τῆς Ἑκάτης. Ὁ δὲ πυθμὴν τοῦ κρατῆρος εἶναι σχεδὸν ὀμαλὸς καὶ λίαν βαθύς, ὑψόμενος μόλις 110 μέτρα ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ἐνῷ αἱ κλιτύες αὐτοῦ, κατάφυτοι ἀπὸ ἡμερα καὶ ἀγρία δένδρα καὶ θάμνους, ἀποτόμως ἐγείρονται ἐν μὲν τῷ Διαβάτῃ, μέχρι 670 μέτρων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ἐν τῷ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ δὲ μέχρι 640. Κάτω δὲ χαινουτιμ ἐξ λάκκοι, δι' ὧν ἐγένοντο αἱ φοβεραὶ τελευταῖαι ἐκρήξεις, δύο εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ κρατῆρος, οἱ καὶ πρεσβύτεροι, τέσσαρες δὲ εἰς τὸ νοτιοδυτικόν, εἰς τὰς ὑπώρειας τοῦ Διαβάτου, οἱ καὶ νεώτεροι, σχηματισθέντες κατὰ τὴν τῷ 1872 γενομένην ἐκρήξιν, ἐνεργήσαντες δὲ πάλιν τῷ 1887. Ἐνταῦθα ἤρπασεν ὁ Πλούτων τὴν Κόρην, ἐνταῦθα ἐχάλκευσεν ὁ Ἡφαίστος τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως, ἐνταῦθα ἐβασάνισαν αἱ Εὐμενίδες τὸν Ὀρέστην, ἐνταῦθα κατέβησαν ἀβλαβεῖς εἰς τὸν Ἄδην Εὐριδίχη, Ὀρφεύς, Ἡρακλῆς, Τειρεσίας καὶ ἄλλαι ἱεραὶ σκιαὶ τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητος τοῦλάχιστον ἢ σκηνῆ εἶναι ἀνταξία τῶν πολυθρυλῆτων μύθων ἐκείνων.

Ἄναγνωρίζοντες ὡς σπουδαῖον προτέρημα τῆς Νισύρου καὶ τοῦτο, ὅτι ἢ εἰς τὸν ἐν ἐνεργείᾳ κρατῆρα αὐτῆς κάθοδος εὐχάριστος εἶναι ἐκδρομῆ, ἐν ᾧ ἢ εἰς ἄλλα ἐν ἐνεργείᾳ ἠφαίστεια καθίσταται ἢ λίαν ἐπικίνδυνος ἢ ἀδύνατος, καταβαίνομεν εἰς τὸν πυθμὲνα καὶ πλησιάζομεν νοτιοανατολικῶς εἰς τὴν δυάδα λάκκων, ἐξ ὧν ὁ μείζων, Στέφανος πρὸς τιμὴν τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γινωστοῦ μεγαλεμπόρου κ. Ἀλεξάνδρου Ράλλη, ὑπὸ τῶν ἐγγυρίων δὲ κοινῶς Ἀλῶνι λεγόμενος, ἔχει μῆκος μὲν 450 μέτρων, πλάτος δὲ 375 καὶ βάθος μόνον 20, ἐμπεριέχει δὲ ἐν τῷ νοτίῳ μέρει τοῦ πυθμένου αὐτοῦ ὀλίγον κυανοῦν ὕδωρ. Ὁ δὲ μικρότερος λάκκος, Ἀλέξανδρος πρὸς τιμὴν τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Ράλλη ὀνομασθεὶς, ἔχει διάμετρον 60 μέτρων, καὶ βάθος ἐπίσης μόνον 20. Ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τῆς τετρακτύος τῶν λάκκων εὐρίσκεται ὁ Πο-

λυβώτης με διάμετρον 70 μέτρων και βάθος 103, μέχρι δὲ τοῦ ἡμίσεως πληροῦται ὕδατος κυανοῦ κοχλάζοντος και περιστοιχίζεται ὑπὸ τῶν τριῶν λοιπῶν, τοῦ Λογοθέτου, πρὸς τιμὴν τοῦ Νισυρίου λογίου κ. Ἰωάννου Λογοθέτου οὕτως ὀνόμασθέντες, με διάμετρον 25 μέτρων και βάθος 23, τῆς Ἀχελώνης με διάμετρον 24 μέτρων και βάθος 21 και τοῦ Φλεγέθοντος με μήκος 100, πλάτος 36 και βάθος 31 μέτρων.

Ἀναμεταξὺ δὲ τῶν λάκκων τούτων ὑψοῦνται λόφοι ζωηρῶν χρωμάτων, ἰδίως κιτρίνων, λευκῶν και ἐρυθρῶν, σχηματισθέντες ἐπίσης κατὰ τὴν μεγάλην ἐκρηξιν τῆς 22 Μαΐου 1872, καθ' ἣν ἐπὶ 30 ὥρας ἐκ τοῦ Πολυδάτου ἀνερριπίζετο γιγαντιαῖος πίδαξ κοχλάζοντος ὕδατος μετὰ ἰλύος και ὀγκωδῶν πετρῶν, τὴν νύκτα δὲ ὑψηλὴ νεφέλη ἀτμοῦ κατηυγάζετο ὑπὸ τῶν φλογῶν τοῦ Πλούτωνος, ὡς μαρτυροῦσι πολλοὶ αὐτόπται, μετοχγετεύσαντες οὐχὶ χωρὶς κινδύνου τὴν πλῆμμυραν τῶν ὑδάτων εἰς τὸν λάκκον Ἀλῶνι, δίδοντα αὐτοῖς διέξοδον εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ὅπερ και ἐπράξαν κατὰ τὴν μικρότεραν ἐκρηξιν τοῦ 1887. Εἰς πλεῖστα δὲ σημεῖα μεταξὺ τῶν λόφων και λάκκων τούτων ἀνοίγονται ἐν τοῖς θερμοῖς βράχοις ἀναριθμητὰ μικρὰ στόμια σωλήνων μακρῶν, δι' ὧν ἐξέρχεται ζεστὸς ἀτμὸς και ἀποκρυσταλλοῦται ἄφθονον θεῖον, σχηματίζον πολλαχοῦ παχέα στρώματα. Εἶμεθα εἰς αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως, τῆς παρεχούσης ἡμῖν θεῖα σοφία και οἰκονομία τῶσα ἀγαθὰ παρ' ὅλον τὸ ἐνίοτε φρικτὸν μεγαλεῖον αὐτῆς. Βεβαίως δὲ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπροσπέλαστον ἦν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἠφαιστειον τοῦτο, ὅτε εἰς αἰῶνας προῖστορικοὺς διετέλει ἐτι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, φλόγας ἐξερευγόμενον, πέτρας ἐκσφενδονίζον, λάβαν δὲ και χίσηριν και ἰλὺν εἰς γῆν και θάλασσαν ἐκχέον, ὅτε τὸ ἐδάφος ἐσειετο, ἡ θάλασσα ἐβράζε και ἐκ τοῦ εὐρυτάτου στόματος τοῦ διαπρήτου κώνου αὐτοῦ οὐρανομήκεις ἀνεπέμποντο νεφέλαι ζεστοῦ ἀτμοῦ, ὅστις νῦν, ἐξέρχόμενος διὰ στενῶν ρωγμῶν και σωλήνων, ἀποκρυσταλλοῖ τὸ θεῖον και νότους θεραπεύει.

Ὅπως δὲ διάφορον ὄψιν παρίστα ὁ κρατὴρ οὗτος κατὰ τὰ ἔτη 1879—1885, τὸν οὕτω λεγόμενον χρυσοῦν αἰῶνα τῆς Νισύρου, ὅτε ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ράλλης ἐκεῖ κατεγίνετο εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ θεῖου. Ἀνέκαθεν οἱ Νισύριοι ἐχρησιμοποιοῦν τὸ θεῖον αὐτῶν, πωλοῦντες αὐτὸ εἰς τοὺς Κῶφους και Σαμίους ἀμπελοουργοὺς και εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν

Κυβέρνησιν διὰ τὸ ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ πυριτιδοποιεῖον. Αὕτη τῷ 1858 ἰδρυσεν ἐν Μανδρακίῳ ἐργοστάσιον θείου ἀτμοκίνητον, ἐπὶ ὀλίγα μόνον ἔτη λειτουργήσαν, τῷ δὲ 1862 ἐπώλησεν ὁ κ. Μιχαὴλ Ἐμμανουηλίδης Νισύριος φορτία τινὰ θείου μέχρι τῶν παραλίῶν τῆς Προποντιδος μετὰ καλῆς ἐπιτυχίας, τῷ δὲ 1879 παρεχώρησεν ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τὸ μεταλλεῖον ἐπὶ 25 ἔτη τῷ κ. Ἀλεξάνδρῳ Ράλλῃ, ἰδρυσαντι ἐπὶ τούτῳ ἑταιρίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Α. Ράλλης καὶ Σας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ ἑταιρία αὕτη, ἀνεγείρασα διαφόρους οἰκοδομὰς καὶ ἐναέριον σιδηρόδρομον, ἄγοντα ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ κρατῆρος διὰ τοῦ νοτίου χείλους εἰς τὸν ὄρμον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, ἐξοδεύασα δὲ περίπου 50,000 ὄθωμ. λιρῶν, δυστυχῶς ἐγκατέλιπε τὸ ἔργον τῷ 1885. Τῷ 1892 παρεχώρησεν ὁ κ. Ράλλης τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν ἀκατεργάστου θείου τοῖς κ. κ. Ἐμμανουὴλ Ἰανναπούλῳ καὶ Μιχαὴλ Παπαδιαμαντοπούλῳ, τῷ δὲ 1894 τῷ κ. Ἐμμανουὴλ Κατσιματίδῃ, ἰδρυσαντι ἐν Τηγαδίῳ τῆς Σάμου ἐργοστάσιον θείου, ἀλλὰ καὶ αἱ δύο αὗται ἐπιχειρήσεις ἀπέτυχον.

Καὶ οὕτω τὸ μεταλλεῖον τοῦτο, πλούσιον εἰς θεῖον καλλιτέρας ποιότητος τοῦ ἐκ Σικελίας εἰσαγομένου, ὅπως ἀπέδειξαν πολλαὶ δοκιμαίαι μέχρι τῆς σήμερον μένει πάλιν ἀνεκμετάλλευτον πρὸς οὐ μικρὰν ζημίαν τῶν κατοίκων τῆς Νισύρου καὶ τῶν ἀμπελοεργῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἰδίως δὲ τῶν γειτόνων νήσων ἀπὸ Ρόδου μέχρι Σάμου. Εὐχῆς λοιπὸν ἔργον εἶναι νὰ σχηματισθῇ νέα ἑταιρία πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ σπουδαίου τούτου προΐοντος τοῦ τόπου πρὸς γενικὸν ὄφελος καὶ παρακληθῶσι διαπύρως ἢ τε Σεβαστῇ Αὐτοκρατορικῇ Κυβέρησις καὶ ὁ ἐρίτιμος κ. Ἀλεξάνδρος Ράλλης, ὅπως ἡ διευκολύνωσι τὸν σχηματισμὸν τοιαύτης νέας ἑταιρίας ἢ ἀφήσωσιν εἰς τοὺς Νισυρίους τὴν λιανικὴν πώλησιν τοῦ θείου. Κατὰ τὸ παρελθὸν Πάσχα ἐγενόμην ἐν Νισύρῳ αὐτόπτης σκηπτικῆς λυπηροτάτης ὑπὸ οἰκονομολογικὴν ἐπιψιν, δηλαδὴ τῆς ἐλεύσεως σαμμαχοῦ ἰστιοφόρου πρὸς ἀγορὰν θείου καὶ τοῦ ἀπόπλου αὐτοῦ χωρὶς τοῦ ἐπιποθουμένου φορτίου, διότι χωρὶς ἀδείας τοῦ προνομιοῦχου ἢ ἐξαγωγῆ καὶ τοῦ ἐλαχίστου ποσοῦ ἀπαγορεύεται. Ἡ γεωγραφικὴ δὲ ἐπιστήμη ὀφείλει εὐγνωμοσύνην τῷ κ. Ἀλεξάνδρῳ Ράλλῃ διὰ τὸν ἀκριβῆ χάρτην τοῦ Ἰφαιστείου, ἐν ἑξάρξει τῇ ἐνταλῇ αὐτοῦ βελγος μηχανικὸς καὶ ἐξ οὗ ἠρῦσθην ὅλα τὰ μέτρα, τὰ ἀφαιρῶντα τὸ Ἰφαιστειον.

Οἱ Νισύριοι εἶναι ζωηροί, ποιητικοί, μειλίχιοι, φιλοπάτριδες, φιλόξενοι. Ὀλίγιστοι δὲ τῶν ἀνδρῶν τῆς νήσου φοροῦσιν ἔτι τὴν γνωστὴν νησιωτικὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἀρχαίων καιρῶν, οἱ πλεῖστοι δὲ φράγκικα, αἱ γυναῖκες δὲ καὶ αἱ κορασιδές, αἰεὶ καὶ πανταχοῦ μᾶλλον συντηρητικαὶ τῶν ἀνδρῶν, διατηροῦσιν ἔτι μᾶλλον τὴν παλαιὰν τῆς νήσου φορεσίαν, συνισταμένην ἐκ βαμβάκεροῦ φουστανίου χωρὶς μανικίων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κοκκίνου, ἐπὶ λευκοῦ ὑποκαμίσου μὲ κεντήματα ἐκ μικρῶν τριγῶνων διαφόρων χρωμάτων εἰς τὸν γυρον, τὴν δὲ κεφαλὴν καλύπτουσιν ἀπλᾶ μαυδῆλια, τσεμπέρια λεγόμενα. Ἡ δὲ ἐπίσημος στολὴ τῶν ἀρχόντισσῶν καὶ ἀρχοντοπουλῶν τῶν τάλαι καιρῶν ἦν μεταξωτὴ μετ' ἀργυρᾶς ἢ ἐπιχρῦσοῦ ἀλύσσου ἀντὶ ζώνης καὶ μετὰ σκέπης μεταξωτῆς μὲ χρυσαῖα κεντήματα. Προκύπτουσι δὲ ἤδη καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦν τὸν πισταὶ ἀπαιμῆσις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ σύρμου, οὗ τὰς ἐφευρέσεις παρατηροῦσιν καὶ φοροῦσιν ἐν τῇ βασιλευσούσῃ, μετ' ἧς ἔχουσι σχεδόν τὴν αὐτὴν συνάφειαν αἱ θυγατέρες τῆς νήσου, ὡς οἱ υἱοί.

Ἀλχθεῖς σύντροφοι τῶν συζύγων, πατέρων καὶ ἀδελφῶν αὐτῶν, αἱ γυναῖκες καὶ νεάνιδες τῆς Νισύρου φιλοπόνως ἐργάζονται μετ' αὐτῶν καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἀμπελῶσι καὶ κήποις. Τὸν δὲ αἶτόν καὶ τὴν κριθὴν συχνὰ ἀλέθουσι διὰ χειρομύλων, τραγουδοῦσαι. Οὐκ ὀλίγαι δὲ γυναῖκες κλώθουσιν ἔτι ἐπὶ ἡλακάτης τὸ ἔριον, πλέκουσι δὲ ἐκ τούτου τὰ οἰκιακὰ ρούχα αὐτῶν. Ἀπὸ ὑψώματος δὲ τινοῦ ὁ κῆρυξ διασπεντορείας φωνῆς κηρύττει ἀνά δώματα, σπενωπὸς καὶ πλατείας τὰ τοὺς κατοίκους ἐνδιαφέροντα νεώτερα, ἰδίως δὲ τὴν ἑλευσιν διαφόρων ἐμπορευμάτων καὶ τὰ δρομολόγια τῶν ἀτμοπλοίων. Ἠλείστα ὅσα, συνελόντι εἰπεῖν, ἐμφανίουσιν ἐν Νισύρῳ τὴν μακαρίαν ἀπλότητα ἐκείνην, ἣτις τόσον εὐχάριστεν καὶ ὠφελεῖ τὸν ἐκ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου κεκοπιακότεν ἄνθρωπον τῶν μεγαλοπόλεων, τὸν δι' αὐτῆς πνευματικῶς ἀναγεννώμενον, ὅπως σωματικῶς ἀναγεννᾶται ἐν ταῖς θερμαῖς.

Περὶ δὲ τῶν ἀρχαιοπρεπῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, ὥσπερ καὶ τῶν ἁμαρτῶν τῆς πατρίδος αὐτῶν ἀξιόλογα ἐδημοσίευσάν· οἱ ἀνωτέρω μνησθέντες κ. κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος καὶ Νικόλαος Ἀνδριωτάκης, παρατηρήσας δὲ καὶ ἐγὼ ἱκανά, παραθέτω ἐνταῦθα μόνον τὰ τὸν γάμον ἀφορῶντὰ ἔθιμα τῶν Νισυρίων ὡς ἀληθῶς λίαν ἀξιοπεριεργα. Ἡ διὰ γάμου ἔνωσις δύο ὑπάρξεων ἐν Νισύρῳ ἔπως καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη, κα-

τοικούμενα ὑπὸ ὀρθοδόξων, προπαρασκευάζεται οὐχὶ δι' ἐλευθέρας ἐκλογῆς καὶ συναναστροφῆς τῶν νέων, ἀλλὰ τῷ καλῷ πατριαρχικῷ τρόπῳ ὑπὸ τῶν γονεῶν καὶ τῶν συγγενῶν τούτων, οἱ δὲ ἀδελφοὶ κρίνουσι τιμὴν καὶ καθήκον αὐτῶν νὰ ὑπανδρεύωσι καλῶς τὰς ἀδελφάς των, πρὶν γὰ ὑπανδρεύωνται οἱ ἴδιοι. Ἐπιδιώκεται ὁμῶς πάντοτε ἡ συγκατάνευσις ἀμφοτέρων τῶν νέων. Ἐὰν δὲ οἱ γονεῖς, ἀδελφοὶ ἢ συγγενεῖς κατορθώσωσι νὰ σχηματίσωσι τὸ ζεῦγος τῶν μελλονύμφων, τὸ λεγόμενον γαμβρολόγι, ὁ γαμβρὸς ἐτοιμάζει τοὺς ἀρραβῶνας αὐτοῦ, δηλαδὴ μεταξωτὰ ἐνδύματα καὶ φλωριά, δι' ὧν στολιζέται ἡ νύμφη ἀπὸ λαίμου μέχρι τῆς ζώνης. Ἡ τελετὴ δὲ τοῦ ἀρραβῶνος γίνεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπισήμου ἑορτῆς, ὅτε γράφεται καὶ συμβόλαιον μετ' ὑποθήκην ἀπὸ 20 μέχρι 50 λιγῶν Τουρκίας, δηλαδὴ ὅσον ἀντιστοιχεῖ ὁ ἀρραβῶν.

Τὴν δὲ πρὸ τοῦ γάμου κυριακὴν γράφεται τὸ προικοσύμφωνον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μελλονύμφου ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ δημοτικῆς ἀρχῆς, διὰ τοῦ ὁποῦ οἱ γονεῖς καὶ τῶν δύο νέων προικίζουν κτήματα, κοσμήματα, χρήματα καὶ ἄλλα ἐν τῷ βίῳ χρήσιμα. Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι, ἐὰν ἡ νύμφη εἶναι πρωτοκόρη, σχεδὸν ὅλα προικίζεται τὰ κτήματα ἤτοι τὴν κλῆραν τῆς μητρὸς ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν ὀνομαζομένων μὲν κρατητικὰ, διδομένων δὲ ἀνά ἕν εἰς ἕκαστον τῶν λοιπῶν τέκνων. Ἐπίσης παρακρατοῦνται ἀπὸ τὴν κλῆραν καὶ ἐν ἡ δύο χωράφια διὰ τοὺς γονεῖς μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτῶν, ὅτε περιέρχονται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πρωτοκόρης, ὀνομάζονται δὲ ταῦτα λιὰτα. Τὴν ἀποπεράτωσιν δὲ τοῦ προικοσυμφώνου συνήθως περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλιοῦ ἀγγέλλει ἐκ τῆς οἰκίας πυροβολισμός, εἶτα δὲ μεταβαίνουν οἱ μελλονύμφοι μετὰ τῶν παρανύμφων καὶ πολλῶν ἄλλων νέων καὶ νεανίδων καὶ μουσικῶν ὀργάνων εἰς οἶκον, ἔμπεριέχοντα πολλοὺς χειρομύλους διὰ νὰ ἀλέσωσι τὸ ἑβδομῆρι τοῦ γάμου, τὰ λεγόμενα ἀλέσματα, ὑπὸ χοροῦ καὶ τραγουδία. Ἀποπερατωθείσης δὲ τῆς εὐφροσύνου ταύτης ἐργασίας, παρατίθεται εἰς πάντας τοὺς παρευρισκασμένους δειπνον σχεδὸν πάντοτε μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

Τὴν προσεχῆ δὲ παρασκευὴν οἱ παρανύμφοι καὶ οἱ συγγενεῖς τῶν μελλονύμφων μεταβαίνουν εἰς τι σύνδεγδρον μέρος, ὅπου προηγουμένως ἔχουσι κόψει διὰ πελέκων δένδρα ξηρὰ εἰς τεμάχια, τὰ λεγόμενα καουτσούρια, καὶ μεταφέρουσι αὐτὰ μετὰ μουσικῆς καὶ τραγουδίων.

εἰς τὸν οἶκον τῶν μελλονύμφων πρὸς παρασκευὴν τῶν φαγητῶν τοῦ γάμου, ἀρκεῖ δὲ ἡ καύσιμος ὕλη αὐτῇ σχεδὸν ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος. Τὴν ἐργασίαν δὲ ταύτην πάλιν ἐπισφραγίζουσι χοροί, τραγούδια καὶ δεῖπνον παρατεινόμενον πέραν τοῦ μεσονυκτίου. Τὴν δὲ ἐπαύριον πρῶτ' ἡ αὐτὴ συνοδεία μετὰ μουσικῆς καὶ ᾠμάτων μεταφέρει ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ γαμβροῦ εἰς τὸν τῆς νύμφης καὶ τοῦ γάμου τὰ ἐπιπλα καὶ φορέματα τοῦ πρώτου, στολιζέει δὲ καταλλήλως τὸν οἶκον τοῦ γάμου, καλούμενον τότε νυμφοστόλι. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἡ συνοδεία μεταφέρει ἐκ τοῦ σφαγείου εἰς τὸν οἶκον τοῦ γάμου πάλιν μετ' ᾠμάτων τὰ διὰ τὴν ἑορτὴν ἀπαιτούμενα κρέατα δύο ἢ τριῶν βοῶν, οὐχὶ ὁμῶς τῶν μεγαλοσώμων τῆς Ἑλβετίας ἢ τῆς Ὀλλανδίας, διαβαίνουσα δὲ παρὰ οἰκίας συγγενῶν τῶν μελλοτύμφων, ραίνεται δι' ἀμυγδάλων καὶ ζαχαρωτῶν.

Τὴν ἑσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, σαββάτου, συνέρχονται εἰς τὸ νυμφοστόλι οἱ καὶ αἱ παράνυμφοι καὶ ἄλλοι φίλοι καὶ συγγενεῖς τῶν μελλονύμφων, κουρεὺς δὲ πρόσκεκλητῆμένος ξυραφίζει τὸν γαμβρὸν καὶ τοὺς ἄρρενας τῶν παρανύμφων, ἡ μουσικὴ δὲ παιανίζει καὶ αἱ τραγουδίστρια ψάλλουσι διάφορα δίστιχα περὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ γάμου, δεῖπνον δὲ προσφέρεται εἰς τοὺς παρευρισκομένους καὶ χορός, διαρκῶν τρεῖς ἕως τέσσαρας ὥρας, μεθ' ἃ ἀπέρχονται. Τὴν πρώτην δὲ τῆς κυριακῆς προσέρχονται αἱ παράνυμφοι ἐστολισμέναι εἰς τὸ νυμφοστόλι, διὰ νὰ ἐνδύσων ἑορτασίμως τὴν νύμφην, εἶτα δὲ καὶ οἱ παράνυμφοι. Περὶ τὴν ἐνάτην δὲ ὥραν π. μ. πᾶσαι καὶ πάντες μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὐχὶ ὁμῶς τῆς ἐνορίας τοῦ γαμήλιου οἴκου, ἀλλ' ἄλλης, μακρότερον κειμένης, ἐν ἣ ὑπὸ τῶν ἱερέων τελεῖται τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, κρουομένου τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας, μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς τελετῆς ἐξέρχεται ἡ γαμήλιος πόμπη, προπορευομένων τῶν ἱερέων. Οἱ δὲ νεόνυμφοι φέρουσι τοὺς στεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἀκολουθοῦσι δὲ αὐτοῖς οἱ παράνυμφοι μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ πλήθους πολλοῦ πάσης ἡλικίας, ἐκατέρωθεν δὲ τῆς γαμήλιου πομπῆς ταύτης βεδιζοῦσι νέοι ὀπλοφόροι, πυροβολοῦντες πρὸς ἐνδειξὴν χαρᾶς, καθ' ὁδὸν δὲ ραίνονται νεόνυμφοι καὶ παράνυμφοι δι' ἀμυγδάλων, ζαχαρωτῶν καὶ ὀρυζῆς, ἅμα δὲ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν νυμφοστόλι, διὰ μικρῶν νομισμάτων.

Εἰς τὸ νυμφοστόλι δὲ ἐξακολουθοῦσι ζωηραὶ εὐχαὶ καὶ ἀφθονὰ κέρασματα μέχρι μεσημβρίας, ὅτε πρᾶξιθῆται μέγα γεῦμα, εἰς ὅπερ

διακρίνεται τεχνιέντως κατασκευατμένος γαμήλιος ἄρτος, εὐλογοῦμενος μὲν ὑπὸ τῶν ἱερέων, μηκέτι δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κοπτόμενος. Μετὰ τὸ γεῦμα δὲ δίδεται εἰς τὴν κεντρικωτέραν τοῦ χωρίου πλατεῖαν χορὸς, εἰς ὃν προτέρχονται οἱ στενώτεροι συγγενεῖς, θέτοντες δῶρα ὀρθοῦς φλωρίων εἰς τὸ στήθος τῆς νύμφης, ὁ χορὸς δὲ οὗτος διαρκεῖ μέχρι ἐσπέρας, ὅτε ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸ νυμφοστόλι, ὅπου εἰς τὴν ἡμερησίαν εἰατάξιν εἶναι τραγούδια καὶ κηράσματα, κατόπιν δὲ παρά τίθεται ἐπίσημον δεῖπνον καὶ δίδεται μέγας χορὸς μέχρι τῆς πρώτης τῆς δευτέρας. Αἱ παράνυμφοι δέ, μεταβάσαι εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, κατασκευάζουσι τηγανίτας, ὁ γαμβρὸς δὲ καὶ οἱ παράνυμφοι ἐξέρχονται εἰς τὰ καφέια, εἶτα δὲ αἱ παράνυμφοι φέρουσιν ἐκάστη εἰς τὸ νυμφοστόλι τὸ κανίσκι ἢ τοι πινάκα τηγανιτῶν μὲ ἄνθη ἐστηριγμένα εἰς τὸ μέτον, φιάλην ρακῆς καὶ φλασχὶ οἴνου, ἐπιστρέφουσι δὲ κατόπιν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν. Οἱ παράνυμφοι δὲ καὶ ὁ γαμβρὸς, περιελθέντες ἐπὶ τινος ὥρας τὰ καφέια, παιανίζουσης τῆς μουσικῆς, ἐπισκέπτονται τὰς οἰκίας τῶν παρανύμφων, προσφερουσῶν αὐτοῖς τηγανίτας ἐξαιρέτους καὶ ἀναψυκτικὰ ποτά.

Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν οἱ καὶ αἱ παράνυμφοι γίνονται, ὅπως ἐκεῖ λέγεται, φράγχοι, δηλαδὴ μεταμφιέννυνται, αἱ μὲν νέαι ἐνδυόμεναι ἑορτάσιμον ἀνδρικήν στολήν οἱ δὲ νέοι γυναικείαν, χορεύουσι δὲ οὕτω μετμηφιεσμένοι ἐν τῇ κεντρικωτέρᾳ πλατεῖᾳ τοῦ χωρίου μεταξύ ἄλλων χορὸν, καμάραις ἐνομαζόμενον, ὁμοιάζοντα δὲ τῷ τετραχόρῳ τῆς Ἑσπερίας. Περὶ τὴν ἐσπέραν δὲ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸ νυμφοστόλι διὰ νὰ ἀποχαιρετήσωσι τοὺς νεονύμφους. Καὶ τὴν μὲν τρίτην διάγουσιν ἡσύχως, τὴν δὲ τετάρτην οἱ καὶ αἱ παράνυμφοι, ἐπίσκεφθέντες τὸ νυμφοστόλι, κόπτουσι τὸν ἀνωτέρω μνησθέντα γαμήλιον ἄρτον εἰς τεμάχια, ἴσα τῷ ἀντιδώρῳ, ὡς περὶ καὶ παμμεγέθεις ὑδροπέπονας, ἐπίτηδες φυλαττομένους, ἐπίσης εἰς μικρὰ τεμάχια, θέτουσιν αὐτὰ εἰς κάνιστρα, ἀμύδαλα δὲ μετὰ μέλιτος εἰς βαθέα πινάκια. Αἱ δὲ παράνυμφοι περιέρχονται τὸ χωρίον ἀνά ἐν κάνιστρον ἢ πινάκιον κράτουσai καὶ προσκαλοῦνται τοὺς κατοίκους μεγάλους καὶ μικροὺς νὰ γευθῶσιν, εὐλογοῦντες τὸν γάμον, « δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε » κατὰ τὸν θεῖον Ὅμηρον.

Δεόντως δὲ ἐκτιμῶντες τὴν ἐκπαίδευσιν, οἱ Νισύριοι ἀπὸ πολλοῦ συντηροῦσιν ἐν Μάνδρακιῳ μὲν καὶ Ἐμπορεῖῳ ἀνά ἐν ἄρρεναγώγειον καὶ παρθιναγώγειον, ἐν Νικίσι δὲ κοινὴν δι' ἀμφοτέρα τὰ φύλα σχολήν.

Παρήγαγε δὲ ἡ σύγχρονος Νίσυρος σειρὰν εὐπαιδευτῶν καὶ ἐπιστημόνων ἀνδρῶν, δηλαδὴ θεολόγων, ἰατρῶν, δικηγόρων, διδασκάλων καὶ ἐμπόρων, ἐξ ὧν οἱ πλείονες διαβιοῦσιν μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτῶν, ὅθεν ψάλλεται καὶ τὸ δημῶδες ᾄσμα.

«ὦ καυμένη Νίσυρος, τὰ τέκνα σου ἔξορίζεις.

Ἢ ξενιτεῖα τὰ χαίρεται καὶ σὺ τὰ λαχταρίζεις.»

Ζῶσι δὲ οἱ ἐν τῇ νήτῳ διαμένοντες Νισύριοι κυρίως ἀπὸ τῆς γεωργίας, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς καλλιεργίας τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς, τῆς ἀμπέλου, τῆς ἀμυγδαλέας, τῆς συκῆς καὶ ἐλαίας, σημαντικὴν δὲ ἐξάγουσι ποσότητα ἀμυγδαλοψύχων καὶ βαλανιδίων. Βόσκονται δὲ περίπου 2000 αἰγοπρόβατα καὶ 4000 βόες ἀροτριῶντες καὶ μὴ ἀνά τὴν νήσον καὶ τὰ περιστοιχίζοντα αὐτὴν νησιδία, Ἀντιλέγουσαν μετὰ σωτηρίου φάρου, Παχεῖαν, Πυργούσαν μετὰ δύο ἀρχαίων πύργων, Γιάλι, Ἁγίον Ἀντώνιον, καὶ Σπράγγυλην. Ἡ ναυτιλία δὲ τῶν Νισυρίων ἦν πρὶν σημαντικωτέρα, νῦν δὲ ἐκκινῶνται 44 πλοῖα μικρᾶς χωρητικότητος καὶ 7 σπογγαλιευτικαὶ γάγγαμοι ἢ κοινῶς γαγγάβαι καὶ τινες ἀλιευτικαὶ λέμβοι. Δυστυχῶς ἤρξαντο καὶ Νισύριοι νά ναυτολογῶνται ἐν τῇ σπογγαλίᾳ ὡς δῦται ἐντὸς σκαφάνδρων ἐν Καλύμνῳ, Σύμῃ καὶ Χάλκῃ, θρηνοῦνται δὲ ἤδη καὶ θύματα μεταξὺ αὐτῶν οὐκ ὀλίγα, μόνη δὲ ἡ κοινότης Ἐμπορείου ἀπώλεσε τοιοῦτοτρόπως μέχρι νῦν 15 λεοντοκάρδους νέους. Διαχειμάζουσι δὲ τὰ μεγαλιέτερα τῶν πλοίων ἐν ἀσφαλεστάτῳ φυσικῷ λιμένι, ὅνπερ σχηματίζουσιν τὰ ἐκ λάβας καὶ κισήρεως συνιστάμενα νησιδία Γιάλι καὶ Ἁγίος Ἀντώνιος.

Τὸ σωτήριον τοῦτο καταφύγιον ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ μετὰ τεσσάρων συμπληρωτῶν ἐν καιρῷ σφοδρᾶς καταιγίδος, αἰφνης ἐνσκηψάσης ἀνά τὸν ἐκ Μανδρακίου εἰς Καρδάμενα τῆς Κῶ πλοῦν τῇ 28 Σεπτεμβρίου τοῦ 1897 ἐν ἰστυφρῷ λέμβῳ, κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ καπετάν Πατρικίου Μανδρακιώτου, ἐσώθημεν δὲ ἐκ προφανοῦς κινδύνου τῇ θεοπνευστῷ ἐπανειλημμένῃ συμβουλῇ τοῦ τότε Προμηθέως ἡμῖν γενομένου κ. Γεωργίου Μουλλοῦ, παρακινήσαντος τῇ τελευταίᾳ στιγμῇ τῆς ἀναχωρήσεως τὸν καπετάν Πατρικίαν νά λάβῃ εἰς τὸ πλοίαριον αὐτοῦ τὸ δέον ποσὸν ἔρματος ἐν εἴδει χονδρῶν λίθων μαύρης λάβας, ὅπερ κατὰ τὴν τῶν θαλασσιῶν παροιμίαν δὲν εὕρισκεται ἐν τῇ θαλάσῃ, δηλαδὴ ἐν ὄρα ἐσχάτης ἀνάγκης. Ἀναφέρω δὲ τὸ συμβάν, ὅπως ὁ ἱερομόναχος

Χριστόφορος Βαουνδελμόντε παρόμοιον πλησίον τῶν νησιδίων Φούρων καλουμένων και ἄλλοι ἀλλαχοῦ, ὡς παράδειγμα καλοῦ ἀποτελέσματος εἰσακοῆς καλῆς σύμβουλης. Πόσαι δὲ δυστυχίαι ἤθελον ἀποτραπῆ δια τῆς εἰσακοῆς καλῶν συμβουλῶν!

Πλὴν τοῦ βεβαίως οὐχὶ προχείρου λιμένος τούτου ἡ Νίσυρος ἔχει τέσσαρα ἐπίνεια, τὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τοὺς Πάλους, τὸ Αὐλάκι και τὸ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης μετὰ τεχνητῶν ἔργων, στοιχιζόντων οὐκ ὀλίγα χρήματα και κόπους. Ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ράλλης ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐν Νίσυρῳ ἐπιχειρήσεως ἐστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ δυστυχῶς εἰς τὴν ἀπόκεντρον και ἀλίμενον θέσιν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἧς τὸ ἐπίνειον ἀνωφελῶς μέγα κατεβρόχθισε πῶσον χρημάτων, και οὐχὶ εἰς τοὺς Πάλους, ὅθεν δικαίως ἀναφωνεῖ ὁ ἐγγχώριος ποιητῆς κ. Γεώργιος Ἰ. Χατζηπλοῦσιος:

«Πῶς σὰς πονεῖ τὸ στῆθός μου, αἰ, καυμένοι Πάλαι,

Τὶ ἐμελλε νὰ γίνετε ὅτῃν ἐποχῇ τοῦ Ράλλη!»

δηλαδή, ἐάν ὁ κ. Ράλλης εἰς τοὺς Πάλους ἤθελε στρέψει τὴν προσοχὴν αὐτοῦ. Ἐπίσης ἡ ἐκχώσις τοῦ ἐν Μανδρακίῳ ἀρχαίου ἀσφαλεστάτου λιμένος ἤθελεν εἶσθαι οὐχὶ τότεν δύσκολος, ἀφ' οὗ λεπτοτάτου πεπληρωταὶ χώματος. Καὶ ὁ μὲν κ. Ράλλης, τῷ ὁποίῳ ἐν ἐκείνῃ τῇ τῇ περιστάσει ἔλειπε σύμβουλος Προμηθεύς, εὐκόλως παρηγορήθη διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, οὐχὶ δὲ και ἡ Νίσυρος, ἧτις, μέχρι τῆς σήμερον θηνοῦσα ταύτην, λίαν ἐπιποθεῖ ἀνανέωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θείου και ἀσφαλῆ λιμένεω ἐν καταλλήλῳ τοποθεσίᾳ. Ὡσει δὲ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς πρὸς τὴν ἔκδοσίν μου ταύτης μοὶ ἤλθεν ἐσχάτως ἡ εἰδήσις, ὅτι ὁ κ. Ἀριστοτέλης Σταματιάδης, πρόξενος τῆς Γερμανίας, Ἰταλίας και Ἰσπανίας ἐν Σάμῳ, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1899 μετέβη εἰς Νίσυρον διὰ νὰ διαπραγματευθῆ μετὰ τῶν τριῶν κοινοτήτων τῆς νήσου περὶ παραχώρησεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θείου εἰς ἰταλικὴν ἐταιρίαν, ἐκφέρει δὲ ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν τὴν γνώμην, ὅτι δεόν νὰ στρωθῆ σιδηρόδρομος ἐκ τοῦ κρατῆρος διὰ σήραγγος εἰς τὴν παράλιον θέσιν Λινοβρόγια πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς παραλίας εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ Ἐμπορευοῦ, τοὺς Πάλους.

Ὁ δὲ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος Μανδρακίου περιστρέφεται περὶ τὰς 500 λίρας ὀθωμανικὰς ἑτησίως, προερχομένας μὲν ἐκ τοῦ

κτηματικῷ φόρου, ἐκ τοῦ φιλάνθρωπικῷ δικαίωματος τοῦ λιμένος, ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως κοινοτικῶν γαιῶν καὶ βοσκῆς, ἐκ μέρους τῶν εἰσοδημάτων τῶν δύο ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς διαχειρίσεως τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν, ἐξοδευόμενας δὲ διὰ τὸν φόρον πρὸς τὴν Ἀυτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν, διὰ τοὺς μισθοὺς τῆς δημογεροντίας, δύο δημοτικῶν ἰατρῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν, τοῦ σχολάρχου, διδασκάλου καὶ παρθεναγωγοῦ, διὰ φάρμακα καὶ διὰ τὴν βελτίωσιν καὶ αὔξησιν τῶν Κοινοτικῶν Λευτρῶν, τὰ ὅποια δι' ἰδιαζούσης στήριγξς εὐλόγως περιβάλλει ἡ κοινότης. Ἀναλόγως δὲ μικρότεροι εἶναι οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν δύο ἄλλων κοινοτήτων. Ἀρκοῦντως δὲ ἐπαισθητῆ τυγχάνει ἡ ἀπὸ ἐτῶν ἔλλειψις τῆς ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θεοῦ σημαντικῆς προσόδου, ὥστε ἐναγωνίως, ἀλλὰ πάντως μετ' εὐλαβοῦς ὑπόμονης καὶ καρτερίας ἀναμένουσιν οἱ Νισύριοι βελτίωσιν τῆς καταστάσεως ἐκ νέας ἐποχῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θεοῦ καὶ ἐκ τῆς καὶ μακρὰν ἀναγνωρίσεως τῶν ἐκτάκτων ἱματιτικῶν ιδιοτήτων τῶν θερμοπηγῶν, τῶν ἀρχαιοτήτων, τῆς φυσικῆς κάλλονης καὶ τῶν γεωλογικῶν θαυμάτων τῆς ἐρατεινῆς ἀμφιρρύτου πατρίδος αὐτῶν, μελλούσης τότε νὰ κατὰγῃ εἰς ἑαυτὴν ἀτελευτήτους ὀμίλους ἐνθουσιωδῶν ἐπισκεπτῶν ὑγιῶν τε καὶ ἀσθειῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μελλόντων νὰ ἀναχωρῶσιν ὑγιεῖς.

Πλεῖστοι δὲ Νισύριοι διαβιέουσι μακρὰν τῆς θελκτικῆς πατρίδος αὐτῶν, μετ' ἧς ὅμως ζωρὰν διατηροῦσι συγκαινωνίαν, δηλαδὴ ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ρωσίᾳ, Ρουμανίᾳ, Αἰγύπτῳ, Μαδαγασκάρῃ, Ἀμερικῇ καὶ ἐτι ἐν Αὐστραλίᾳ, ἰδίως πολλοὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, περίπου 800, ἄλλοι πλησιέστερον ἐν τῇ Κνιδίᾳ χερσονήσῳ καὶ ἐν ταῖς περίξ τῆς Νισύρου νήσοις. Πολλοὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαβιούντων Νισυρίων εἶναι ἰδιοκτῆται ἢ ὑπάλληλοι καφείων καὶ ἐστιατορίων, οἰνοπνευματοποιοὶ ἢ ὑπάλληλοι οἰνοπνευματοποιείων, λεμβούχοι, ἀπὸ πολλοῦ διὰ φριμανίου κάτοχοι ἰδιαίτερας ἀποβάθρας πλυσίον τῆς ἐν Καραχίσι γεφύρας, ξυλουργοὶ, ὑποδηματοποιοὶ, μάγειροι, ὑπηρέται καὶ ὑπηρέτριαι, ἰδίως ἐν οἰκίαις τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας καὶ παρὰ ξένοις, Γάλλοις Ρώσοις, Γερμανοῖς, Ἰταλοῖς καὶ ἄλλοις, διακρινόμενοι ἐπὶ πίστει καὶ ἀφοσίωσει καὶ διὰ τοῦτο λίαν περιζήτητοί. Ἄλλοι δέ τινες εἶναι τυπὸγράφοι, ἄλλοι φαρμακοποιοὶ, ἄλλοι μαρμαρογλύπται, τινὲς δὲ κατέχουσι

θέσεις ύπαλλήλων ἐν ἀτμοπλοϊκαῖς, ταχυδρομικαῖς καὶ σιδηροδρομικαῖς διευθύνσεσιν ἢ πρακτορεῖαις, εἰς δὲ ἀνεδείχθη δημώδης ποιητῆς συνάμα δὲ καὶ τυπογράφος καὶ ἐκδότης βιβλίων, ὁ τὴν ἐκδοσὶν καὶ τοῦ παρόντος ἀναλαβών. Ἡ νεολαία δὲ ἤ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ σπουδάζουσα, ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ, ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Φαρμακευτικῇ, ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους καὶ ἐν τῇ ἐν Γαλατᾶ Αὐστροσυγγρικῇ Σχολῇ, ἐν τῷ Ζωγραφικῷ Γυμνασίῳ καὶ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Παρισίων.

Ὀνομαστί δὲ ἀναφέρω ἐνταῦθα μεταξὺ τῶν ἀποδήμων Νισύριων τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην Βιζύης κύριον Ἱερόθεον, διευθυντὴν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου κυρίου Νικοδήμου καὶ μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ τοῦ 1897—1899, τὸν ἐνθερμον ἀρχαιοδίφην κ. Ἰωάννην Λογοθέτην, διαμένοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἐν Πέτσα παρὰ τὴν Κνίδον κτήματα αὐτοῦ, λίαν δὲ γνωστὸν καὶ ἀξιάγαστον τοῖς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐπισκεπτομένοις ἀρχαιολόγοις, τὸν διακεκριμένον δικηγόρον κ. Ἰωάννην Καμπαλούρη, χρηματίσαντα καὶ πρόεδρον διαφόρων ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πρωτοδικείων, τὸν μουαβίνην τῆς ὑποδιοικήσεως Κίου κ. Μιχαὴλ Καμπαλούρη, εἰς ὄνπερ ἐν τῷ διοικητικῷ κλάδῳ εὐρὺ ἀνοίγεται στάδιον, τοὺς ἰατροὺς κ. Περικλῆν Σακλαρίδην ἐν Χίλῃ τῆς Βιθυνίας, κ. Παντολέοντα Σακλαρίδην ἐν Προκονήσῳ καὶ κ. Μιχαὴλ Παρθενιάδην ἐν Κῷ, τὸν εὐελπὶν φοιτητὴν τοῦ ἐν Παρισίοις πανεπιστημίου, σπουδάζοντα πολιτικὴν δικονομίαν, κ. Δημήτριον Ζαχαριάδην, τοὺς διδασκάλους κ. Θεοδοσίον Ζαχαριάδην, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κ. Γεώργιον Τραμπούλην ἐν Δαρδανελλίοις, τὸν κ. Μιχαὴλ Ἐμμανουηλίδην, ἰδιοκτῆτην ρυμουλκοῦ καὶ ἄλλων πλοίων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοὺς ἐμπόρους κ. Κωνσταντῖνον Κιτοῦν ἐν Ὀδησσῳ, κ. Ἰωάννην Παυλάκην ἐν Σουέζ καὶ κ. Ἀντώνιον Μαυρομουστάκην ἐν Πόρτ-Σαῖτ. Κτήματα δὲ μεγάλα ἀπέκτησαν ἐν τῇ Κνιδίᾳ χερσονήσῳ τρεῖς, ὁ κ. Νικόλαος Ἀποστολίδης, ὁ ἀνωτέρω μνησθεὶς κ. Ἰωάν-

νης Λογοθέτης και ὁ κ. Χριστόφορος Ανδριωπάκης, πρώην υπάλληλος τοῦ ἀεμνήστου Συγγροῦ. Ἄλλοι δὲ ἐνοικιάζουσιν, ἢ ἀπέκτησαν γαίαις ἐν τῇ γείτονι νήσῳ Κῶ, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ περὶχωρὰ τῆς Ὀδησσοῦ. Ἰδρυσαν δὲ οἱ Νισύριοι και διαφόρους ἐκκλησιαστικάς, φιλεκπαιδευτικάς και φιλαπώχους ἀδελφότητας ἐν Νισύρῳ και ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἐξ ὧν αἱ μὲν ἐξέλιπον, αἱ δὲ ὑφίστανται.

Οἱ δὲ ὑγιεῖς ἐπισκέπται ἢ οἱ ἀναρρώσαντες δύνανται εὐκόλως νὰ ἐκτελῶσιν ἐκ Νισύρου λίαν εὐχαρίστους ἐκδρομὰς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τῆς πυξίδος, εἰς τὴν Κνίδον μετὰ τῶν ἀρίστης ἐποχῆς ἐρειπίων αὐτῆς*, εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ Μαισωλείου, εἰς τὴν πλησίον αἴης Ἀλικαρνασσοῦ Ἀρκόννησον ** μετ' ἀρίστων ἰαματικῶν θερμοπηγῶν, εἰς τὴν Κῶν*** μετὰ τῆς πλατάνου τοῦ Ἰπποκράτους, σπουδαίων ἀρχαιοτήτων και τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου ὑμνουμένης πηγῆς Βουρίνης, εἰς τὴν Κάλυμνον μετὰ τῶν περιωνύμων σπογγαλιέων αὐτῆς**** και τοῦ προμηρικῷ φρουρίου Καστρί*****, εἰς τὴν Λέρον μετὰ

*) Ἐκ τῆς Κνίδου, Ἀλικαρνασσοῦ και Καλύμνου ἀπήγαγε πρὸ τεσσαράκονταετίας περίπου ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Κάρολος Νεύτων σπουδαίαις ἀρχαιοτήτας, κοσμοῦσας ἤδη τὸ ἐν Λονδίῳ Βρετανικὸν Μουσεῖον.

**) Ὀλόκληρος ἡ νησις αἴτη ἀνήκει τῷ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Καλύμνου κ. Ἀλεξάνδρῳ Μαγκλήϊ, ἀρξαμένῳ νὰ περιποίησιν τὰς ἐν αὐτῇ ἀρίστας θερμοπηγὰς.

***) Ὁ ἐξωραϊσμὸς τῆς συγχρόνου Κῶ, ἐρατεινῆς πρῶτευούσης τῆς δμωνύμου νήσου, πατρίδος τοῦ Ἰπποκράτους και Ἀπελλοῦ, κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται τῷ φιλομούσῳ δημάρχῳ αὐτῆς κ. Γεωργίῳ Ἰωαννίδῃ διατελοῦντι ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ ἤδη ἐπὶ δεκαετίαν.

****) Ἐν τῷ σπουδαίῳ σπογγαλιευτικῷ ζητήματι, τῷ τόσον ζωτικῷ διὰ πληθυσμὸν ἑνώτερον τῶν 100,000 ψυχῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ και ἐν Συρίᾳ, ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξῆς πραγματείας: «L'Isola di Kalymnos, e la pesca delle spugne» ἐν Γενούῃ τῷ 1895, «Ἡ Νῆσος Κάλυμνος» ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1896 και «Ἡ Α. Θ. Παναγιώτης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ' ἐν Καλύμνῳ» ἐν Λιμένι Βαθῆως Σάμου ἐπίσης τῷ 1896, τῇ δὲ 5. Φεβρουαρίου 1898 ἠξιώθημεν ἐν τῇ ἐνόμῳ Σάμῳ εὐεργετικῷ νόμῳ, αὐστηρότατα ἀπαγορεύοντος ἐν τῇ σπογγαλιείᾳ τὴν κατάχρησιν τῶν σκαφάνδρων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἡγεμονίας Σάμου, εὐχόμεναι δὲ διαπύρως, ὅπως και ἄλλαι Κυβερνήσεις και Διοικήσεις ταχέως μιμηθῶσιν τὸ λαμπρὸν τοῦτο παράδειγμα τῆς ἐθνίου Σάμου.

*****) Ἀνακαλύψας τὸ ἀξιόλογον τοῦτο προμηρικὸν φρούριον κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1892, περιέγραψεν αὐτὸ μετ' ὀλίγον ἐν ταῖς ἐφημερίαις «Ἄστυ» τῶν Ἀθηνῶν και «Allgemeine Zeitung» τοῦ Μονάχου.

τῶν βαθυτάτων κόλπων καὶ θελκτικῶν ἐπαύλεων αὐτῆς*, εἰς τὴν Πάτμον μετὰ τῆς γεραρᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου**, εἰς τὴν εὐνόμον Σάμον, τὴν γενέτειραν τοῦ Ἡθαγόρα, μετὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἡραίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς πρωτεύουστος τοῦ Πολυκράτους, μετὰ τοῦ Εὐπαλινείου ὑδραγωγείου, μετὰ ἑπτὰ Ἱερῶν Μονῶν, τεσσάρων πόλεων καὶ 26 κωμῶν καὶ χωριῶν ἐν ἀθηροτάτῃ φύσει, μετὰ λαμπρῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων καὶ ἀξιολόγου Μουσείου ἐν Λιμένι Βαθῆος, τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἡγεμονίας Σάμου, εἰς τὴν Πιρήνην, τὴν ἀνατολικὴν Πομπηϊαν ταύτην, εἰς τὸν Γέροντα μετὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῶν Διδύμων καὶ τῆς Μιλήτου***, εἰς τὴν Σύμην μετὰ τῶν ἐπίσης περιωνύμων σπογγαλιέων αὐτῆς καὶ τῶν δύο Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, τῆς μὲν ἐπιλεγομένης τοῦ Ρουκουνιάτου****, τῆς δὲ τοῦ Πανορτου****, τέλος εἰς τὴν Ρόδον μετ' ἐκτάκτου καλλονῆς τῆς φύσεως καὶ σπουδαίων ἀρχαιοτήτων ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Φράγκων ἵπποτῶν. Ποιοὶ ἄλλοι τόποι τῆς ὑψηλοῦ ἐνοῦσιν ἐν τόσῳ στενῇ περιφερείᾳ τόσον κάλλος μετὰ τόσης δόξης ἢ οὗτοι οἱ δι' ἐνὸς βλέμματος καθορώμενοι ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Προφήτου Ἠλίου τῆς Καλύμνου ἢ τοῦ Διαβάτου τῆς Νισύρου; Ἄλλ' ἤδη καιρὸς νὰ ἐπιστήσωμὲν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαιότερου τῶν θησαυρῶν τῆς Νισύρου, ἐπὶ τῶν θερμῶν αὐτῆς.

*) Μεταξὺ τῶν ἐπαύλεων τούτων διακρίνονται ἰδίως αἱ τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Σωφρονίου καὶ τῶν κκ. Νικολάου Τσιγαδά καὶ Παναγ. Τράκα.

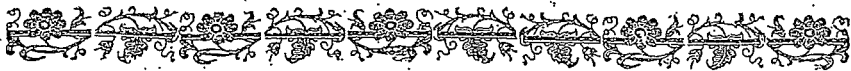
**) Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ταύτης, ἐξ ἧς τῷ 1801 ἀπήχθη εἰς Ὁξωνίαν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Clarke ὁ καλλίτερος κώδιξ τοῦ Πλάτωνος, γράφεις τῷ 895 μ. Χ.

***) Ἐν μὲν τῷ ναῷ τῶν Διδύμων διεξάγουσι νῦν ἀνασκαφὰς Γάλλοι ἀρχαιολόγοι, ἐν δὲ τῇ Μιλήτῳ Γερμανοί, οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διασήμου ἀρχαιολόγου κ. Θεοδώρου Βίγανδ, τοῦ λίαν ἐπιτυχῶς διεξαγαρόντος τὰς ἐν Πιρήνῃ ἀνασκαφὰς.

****) Ἡ Σταυροπηγιακὴ Ἱερὰ Μονὴ αὕτη ἐμπεριέχει Εὐαγγέλιον τοῦ Ι' αἰῶνος ἐπὶ περγαμηνῆς μετ' εἰκόνων τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ δύο Πατριαρχικὰ γράμματα, τὸ μὲν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Δ' τῷ 1742, τὸ δὲ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' τῷ 1797.

****) Ἠγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς ταύτης ἦν ἐπὶ ἔτη πολλὰ ὁ ἀείμνηστος Μακάριος Νισύριος.

ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ

Ἔχει δὲ καὶ πόλιν ὁμώνυμον καὶ λιμένα
καὶ θερμὰ καὶ Ποσειδῶνος ἱερόν.

Στράβων (Βιβλ. Γ' κεφ. Ε').

Πλουτεῖ ἡ Νίσυρος εἰς θερμοπηγὰς, ἐξ ὧν αἱ σπουδαιότεραι εὐρίσκονται ἐν τῇ θέσει Σκόποις πλησίον τοῦ Μαγδρακίου, ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πάλων πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Λιμνὴ καὶ παρὰ τὸ ἐπίγειον τῶν Νικίων Αὐλάκι. Πιθανώτατα ἤδη ἐπὶ Ἰπποκράτους, τοῦ ἐν τῇ γείτονι Κῶ ἀκμάζοντος πατρὸς τῆς ἰατρικῆς, ἐάν οὐχὶ πρότερον, ἡ Νίσυρος περιεῖχε πλεονα καταστήματα θερμῶν, διατηρηθέντα μέχρι βραδείας ρωμαϊκῆς, ἴσως δὲ καὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς, διεσώθησαν δὲ μέχρι τῆς σήμερον ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τοῦ κόλπου τῶν Πάλων, ἐπιλείψου τοῦ δήμου Ἐμπορείου, ἀξιόλογα εἰς τὴν θερμῶν ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐπὶ βάσεων ἑλληνικῶν, ἀνακαλυφθέντα μάλιστα πρὸ δεκαετίας, ἐν δὲ τῷ Αὐλακίῳ, ἐπιλείψου τοῦ δήμου Νικίων, ἀρχαῖος διάδρομος ὑπόγειος, ἀνήκων εἰς ἀτμόλουτρον. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς αὐτοῦ (Βιβλ. Γ', κεφ. Ε') περὶ Νισύρου μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς «Ἔχει δὲ καὶ πόλιν ὁμώνυμον καὶ λιμένα καὶ θερμὰ καὶ Ποσειδῶνος ἱερόν». Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης οὐδέλλως ἐξακριβοῦται ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ τοποθεσία

τῶν διαφόρων τῆς ἀρχαίας Νισύρου θερμῶν, δεόν δὲ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πλουσία εἰς ἀρίστους θερμοπηγὰς νήτος εἶχε τότε πλείονα καταστήματα θερμῶν ἢ νῦν, ὅτε ἐγκλείει δύο μεγάλα καὶ τὸ παράρτημα τῆς ἐν Ἀργεῖ Πυρᾶς. Εὐνόησαν δέ, ὅτι οἱ τότεοι αἰῶνες, οἱ χωρίζοντες ἡμᾶς καὶ τὴν σύγχρονον Νισυρον ἀπὸ τοῦ Στράβωνος, ἐπηρέασαν καὶ τὰ θερμά, ὅτι ἐν τούτῳ καιρῷ διὰ τούτων σεισμῶν, ἐκρήξων καὶ ἐρημώσεων ὀλοτελῶς κατεστράφησαν τὰ κτίρια τῶν διαφόρων ἐν Νισύρῳ θερμῶν, πλὴν τῶν ἄνω μνησθέντων, δηλαδὴ τῶν ἐν Πάλαις ἐρειπτῶν καὶ τοῦ ἐν Αὐλακίῳ ὑπογείου διαδρόμου, ἐὰν δὲν κρύπτεται τί που εἰσέτι ὑπὸ τὴν κίσηριν.

« Ἐχει θερμά, » λέγει ὁ Στράβων καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ περιβάλληται ὀλοκλήρως ἡ Νίσυρος διὰ τῆς ἀφθίτου ἀγλῆς τῆς ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι χρησιμοποίησεως τῶν θερμῶν αὐτῆς. Οὐχὶ μάτην ἡ Νίσυρος τυγχάνει γέτων οὔσα τῆς Κῶ, τῆς πατρίδος τοῦ μεγάλου ἱατροῦ Ἱπποκράτους, οὐ τινος ἢ ἐπιρροῆ βεβαίως ἤρκει, ὅπως πολλαχοῦ τῆς Νισύρου ἐγεγῶσι λαμπρὰ κτίρια ἐπὶ τῶν φύσει ἀρίστων θερμοπηγῶν, οἱ δὲ σύγχρονοι Νισύριοι εἶναι λίαν ἀξιέπαινοι, ὅτι ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος κατώρθωσαν νὰ ἐγείρωσιν ἀξιόλογα καταστήματα θερμῶν εἰς πρεῖς θέσεις, Σκόπους, Πάλους καὶ Ἀργος, εὐχομαι δὲ ἐνθέρμως πρόδόν ἐτι μείζονα, φήμην δὲ καὶ ὠφέλειαν ἀνάλογον. Κατὰ πόσον δὲ ἠφῆμη, τὸ ταχύτερον πτηνὸν τοῦτο, ζώντας ὠφελεῖ καὶ εὐφραίνει καὶ παρὰ τεθνεῶσιν ἐπιζήλος τυγχάνει, μαρτυροῦσι τότε γνωστὸν ρητόν. « τὸν μὲν πλοῦτον πολλοὶ ἐμίσησαν, τὴν δὲ δόξαν οὐδεὶς, » καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως παράπονα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὡς μὴ εὐρόντος ἕνα Ὅμηρον κήρυκα τῆς δόξης αὐτοῦ, ὅπως ἐκεῖνος. Καὶ ψάλλει—μὲν περὶ Νισύρου ὁ θεῖος ποιητὴς ἐν ἐνὶ καὶ μόνῳ στίχῳ τῆς Ἰλιάδος (B, 676), ἀλλὰ δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς καὶ μόνος στίχος τοῦ Ὁμήρου πρὸς βιβλιοθήκας ὀλοκλήρους;

Μείζονα κατέστρεψεν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος πράγματα ἢ κτίρια θερμῶν καὶ οὐδόλως ἀποροῦμεν παρατηροῦντες, ὅτι ἐπὶ αἰῶνας μέχρι

πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Νισύρου καὶ τῶν περὶ νήσων, ἐθεραπεύοντο οὐχὶ εἰς θερμὰ πλήρη εὐμαρείας, ἀλλὰ εἰς λάκκους, ἀτέχνως ἐν τῇ παραλίῳ ἄμμῳ ὀρυχθέντας, πληρουμένους τῶν ἀφθόγως ἀναβρυόντων θερμῶν ἱαματικῶν ὑδάτων, ἐπισκιαζομένου δὲ διὰ φυλωμάτων ροδοδάφνης, ἰδίως εἰς τὴν θέσιν Σκόπους τοῦ δήμου Μανδρακίου, εἰς τὸ ἐν Ἄργει ἀτμόλουτρον τῆς Πυριᾶς καὶ εἰς τὰς ἐν Πάλοις θερμότηγας πλησίον τοῦ παρεκκλησίου τῆς Παναγίας Θερμιανῆς καὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων θερμῶν, τότε ὑπὸ τῆς κισήρεως ἐτι σκεπαζομένων.

Τὸ δὲ ἔτος 1869 ἐπήνεγκε σημαντικὴν ἐπὶ τὰ κρεῖττω μεταβολὴν. Ὁ ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ Μανδρακίου κ. Νικόλαος Ἀποστολίδης, κατὰ τὴν συμβουλὴν ἐγκωρίου δημοτικοῦ ἱατροῦ μέλλων νὰ ὑποβληθῇ εἰς θεραπείαν ἐν τῇ ἐν Ἄργει Πυριᾷ, ἀνήγειρον ἐκεῖ ἀπέριττον κτίριον, ὡσαύτως δὲ τῷ 1870 οἰκίσκον μετὰ 3 λουτήρων ἐν τῇ θέσει Σκόποις διὰ προσωπικὴν αὐτοῦ χρῆσιν· λίαν δὲ ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς θεραπείας, παρεχώρησε καὶ τὰ δύο κτίρια ταῦτα εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ δημοσίου. Ἀλλὰ ἐὰν καὶ τὰ μικρὰ καὶ ἀπέρριττα κτίρια ταῦτα ἀμέσως ἐφάνησαν λίαν στενόχωρα διὰ τὸν ὀνημέραι αὐξάνοντα ἀριθμὸν τῶν ζητούντων θεραπείαν ἀσθενῶν, μόλις τῷ 1882 ἤρξατο σημαντικωτέρα ὑπὲρ τῶν ἀρίστων θερμότηγῶν τούτων ἐνέργεια μετὰ σπουδαίων ἀποτελεσμάτων. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους ἐκείνου μετέβη εἰς Νίσυρον πρὸς θεραπείαν τῆς πασχούσης υγείας αὐτοῦ ὁ ἔνθερος ἀρχαιοδίφης καὶ ζηλωτῆς πάντος καλοῦ ἔργου κ. Ἰωάννης Καλησπέρης Καλύμνιος, παρατηρήσας δὲ ἔνθεν μὲν τὸ στενόχωρον τοῦ οἰκίσκου τοῦ κ. Ἀποστολίδου ἀναλόγως τῷ ζητοῦντι θεραπείαν πλήθει, ἔνθεν δὲ τὴν ἐκ τῶν λουτρῶν προσιγνομένην ἐαυτῷ καὶ ἄλλοις μεγίστην ὠφέλειαν, θερμότατα ὑπεστήριξε τὴν κοινωφελῆ ἰδέαν, ὅπως ἐγερωθῇ ἐκεῖ εὐρύχωρον κτίριον, μᾶλλον εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν προσερχομένων καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸ συμφέρον τῆς κοινότητος καὶ ολοκλήρου τῆς νήσου ἀνταποκρινόμενον. Καὶ ἡ ἰδέα τοῦ λόγου ἐγένετο ἔργον

ψηλαφητόν και ωφελιμώτατον.

Κατά τὸ ἔαρ τοῦ 1884 ἀνηγέρθη τὸ κάτω πάτωμα τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Καλησπέρη ἐκπονηθέντος σχεδίου, ἔχον 7 δωμάτια πρὸς κατοικίαν και 7 λουτήρας κοινούς, εἰς οὓς προσετέθησαν ἔπειτα και ἄλλοι 4 κοινοί. Τῷ 1894 ἀπεφασίσθη και ἐξετελέσθη ἡ ἀνέγερσις νέου διορόφου κτιρίου, τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον ἐξεπόνησε μηχανικὸς τῆς Νομαρχίας τοῦ Ἀγαίου ἐκ Ρόδου, ἐμπεριέχει δὲ τὸ κτίριον τοῦτο λουτήρας 12 εἰς ἰδιαιτέρα διαμερίσματα καλῶς ἀεριζόμενα εἰς τὸ κάτω πάτωμα, εἰς τὸ ἄνω δέ, δωμάτια 8 πρὸς κατοικίαν μετ' ἐξώστου. Τελευταίως δὲ τῷ 1897 ἀνηγέρθη τὸ ἄνω πάτωμα τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Καλησπέρη σχεδιασθέντος κτιρίου και νέα οἰκοδομὴ ἐνοῦσα τὰς δύο παλαιότερας ἐπίσης κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἐκ Ρόδου μηχανικοῦ τῆς Νομαρχίας, ἐμπεριέχουσα εἰς τὸ κάτω πάτωμα προαυλίον μετὰ τριῶν ἀψίδων, τὰ γραφεῖα τοῦ καταστήματος τῶν λουτρῶν και καφεῖον, εἰς τὸ ἄνω δὲ ὠραίαν και εὐρύχωρον αἴθουσαν μετ' ἀναλόγου ἐξώστου, ἣς ἡ ὀροφή ἀρξάτο κοσμουμένη διὰ θελκτικῶν τοιχογραφιῶν ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Σταματίου Βασιλείου Κῶφου. Ἐρωτιδεὺς δὲ, κρατῶν ἀνήη και ἔγκαρπα, δίδει ἀμυδρὰν ἰδέαν τοῦ ἰλαροῦ πνεύματος τῆς συνθέσεως και τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐκτελέσεως αὐτῆς. Ἀπλετοὺς εἰσβάλλει τὸ φῶς εἰς τὴν αἴθουσαν διὰ τριῶν διφύλλων ὑαλοφράκτων θυρῶν πρὸς τὸν ἐξώστην, μίᾳς δὲ ὑαλοφράκτου θύρας και δύο παραθύρων πρὸς τὴν αὐλήν, προσδιωρίζθη δὲ ἡ οἴθουσα αὕτη διὰ τὴν κοινὴν τράπεζαν και τὸ σφαιριστήριον τῶν θαμνῶνων και ἀναγνωστήριον. ἡ δὲ πρόσεισις τῶν τριῶν ἠνωμένων διορόφων κτιρίων, εἶναι λίαν ὠραία και ἐπιβλητικὴ, προεξέχει δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ἐξέδρα μετρίων διαττάσεων μετ' ἀποβάθρας διὰ λέμβους. Και ταῦτα πάντα ἐν ὠραιωτάτῃ φύσει ἔνθεν μὲν ἡ κυανὴ πολύφλοισβος και γαλήνιαία θάλασσα, ἔνθεν δὲ σύνδενδροι φάραγγες και χωράφια και ἀμπελῶνες, κλιμακιδὸν ἀναβαίοντες και ἀπαρτίζοντες σύνολον ρωμαντικώτατον.

Ἐπαρχοῦσι δὲ ἐν τῷ καταστήματι τῶν Κοινοτικῶν τοῦ Μανδρα-

κίου Λουτρῶν προσέτι φαρμακείον, παντοιοπωλείον, κρεωπωλείον, γαλακτοπωλείον και καφεΐον μεθ' ὄλων τῶν εἰδῶν ἀναψυκτικῶν ἀρίστης ποιότητος και εἰς τιμὰς λίαν εὐθυνας ὅπως δηλοῦσι τὰ ἀπανταχοῦ διαδιδόμενα προγράμματα τοῦ καταστήματος. Εὐρίσκουσι δὲ οἱ θαμῶνες ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἢ ἐν τῷ καταστήματι τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν ἢ ἐν τοῖς καλῶς κατηρτισμένοις ἐμπορικοῖς καταστήμασιν τοῦ Μανδρακίου. Προθέσατε και ἀνάλογον και ἐξ ὀλοκλήρου νεῶν ἐπίπλωσιν τοῦ ἐν Σμύρῃ καταστήματος τῶν κκ. Δημητρίου Κουλαμπίδου και Γίου και δὲν εἴμεθα μακρὰν τῆς ἀληθείας, ὁμολογοῦντες, ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι λίαν ἀξιοπρεπές, ἐμπνέον ἄκραν ἐμπιστοσύνην, ἐν ἑκ τῶν μᾶλλον δραστηρίων φαρμάκων τοῦ κόσμου. Ἡ βᾶσις δὲ παντὸς τοιοῦτου καταστήματος, τὸ θερμὸν μεταλλικὸν ὕδωρ και ἡ διαχείρησις πληρέστατα δικαιολογοῦσιν ἐνταῦθα τὴν ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπνεομένην ἐμπιστοσύνην.

Διοικοῦνται δὲ τὰ Κοινοτικά Λουτρά Μανδρακίου ὑπὸ τριμελοῦς ἐφορίας ἣ δὲ διευθυνσίς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1899 ἀνετέθη εἰς τὸν πατρίθεν ἐκ Νικίων τῆς Νισύρου ὀρμώμενον ἰατρὸν κ. Νικόλαον Ἀνδριωτάκην, γαμβρὸν ἐπὶ ἀνεψιά τῆς Ἀ. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Κυρίου Γερμανοῦ, σπουδάσαντα μὲν ἐν Ἀθήναις και Παρισίοις, πάνυ δὲ εὐδοκίμως ἐξασκήσαντα τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐν Κωνσταντινουπόλει και ἐν τῇ πλησίον τῆς Ρόδου Χαλκῇ. Προκάτοχοι δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ διευθύνσει τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῶν, δηλαδὴ τῷ 1887, ἦσαν οἱ κκ. Δημόκριτος Εἰένος Νισύριος, Γεώργιος Κατσουράκης Συματός, Μιχαὴλ Καραβοκυρὸς Καλύμνιος ὁ και ἐκμετρήσας ἐκεῖ τὸ ζῆν, πάλιν Δημόκριτος Εἰένος και Γεώργιος Ἀξελός. Διὰ δὲ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων ἐφρόντισαν σχεδὸν συγχρόνως ὅτε κ. Γεώργιος Ἀξελός ἐν Κωνσταντινουπόλει και ὁ κ. Γεώργιος Κατσουράκης ἐν Παρισίοις.

Ὁ μὲν οὖν κ. Ἀξελός κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1897 ἀπετάθη πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Φαίχ Πασᾶ, πρώην καθηγητὴν τῆς ὀργανικῆς χη-

μείας ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορικῇ Στρατιωτικῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ καὶ γενικὸν ἐπόπτην τῆς στρατιωτικῆς φαρμακευτικῆς ὑπηρεσίας, παρακαλῶν αὐτόν, ὅπως εὐαρετουμένως ἀναλάβῃ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἱματικῶν ὑδάτων Μανδρακίου, ἀποστείλας καὶ ποσόν τι ὕδατος ἐν φιάλαις. Πάνυ δὲ εὐγενῶς στοιχῶν τῇ παρακλήσει τοῦ κ. Ἄξελου, ὁ Ἐξοχώτατος Φαίη Δελασοῦδα Πασᾶς ἀνέθηκε τὴν ἀνάλυσιν τούτων εἰς τοὺς διάσημους καθηγητὰς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Στρατιωτικῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, τὸν τῆς ὀργανικῆς χημείας Ριζᾶ Βεην καὶ τὸν τῆς ἀναλυτικῆς Βασίλη Ἐφένδην, διὰ πρόφρονος δὲ ἐπιστολῆς ἀνεκρίνωσε τῷ κ. Ἄξελῳ τὸ ἐξῆς ἀποτελέσμα τῆς ἀναλύσεως.

Ποσοτικὴ ἀνάλυσις. Μία λύτρα ὕδατος, ἐξατμιζομένη, ἀφίνει ὑπόλοιπον.

ἀλατοῦχον	36,150
θεικῆς μαγνησίας	0,960
χλωριούχου μαγνησίας	1,235
» ἀσβέστου	6,022
» νατρίου	12,000
» καλίου	15,000

σίδηρον ἐν μικρᾷ ποσότητι, ὡς καὶ θεικὴν ἀσβέστον.

Μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς τὴν ἀπλὴν σημείωσιν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἔκρινα εὐχάριστον καθήκον μου γὰρ παρουσιάσθω ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ Ἐξοχωτάτῳ Φαίη Δελασοῦδα Πασᾶ, ὡσπερ καὶ τοῖς διακεκριμένοις καθηγηταῖς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Στρατιωτικῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, Ριζᾶ Βεην καὶ Βασίλη Ἐφένδην, ὅπως παρακαλέσω αὐτοὺς νὰ μοι δώσωσιν ἐξηγήσεις τινὰς ἐπὶ τῷ ἀποτελέσματι τῆς ἀναλύσεως τῶν ἱματικῶν ὑδάτων Μανδρακίου. Οἱ δὲ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιστήμονες πάνυ εὐγενῶς δεχθέντες με, ἐπληροφόρητάν με, ὅτι ἡ ἀνάλυσις ἐγένετο ἀνεπισήμως, δέον γὰρ σταλαῶσι 50 μονόλιτροι φιάλαι τοῦ ὕδατος τούτου εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Ἰπουργεῖον τῶν μεταλλείων καὶ δατῶν μετὰ τῆς σημειώσεως τῆς θερμοκρασίας καθ' ἣν ὥραν ἠρύσθησαν. Οὐχ

ἦντον καὶ νῦν ἡ περὶ τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῆς κοινότητος Μανδρακίου γνώμη αὐτῶν ἦν εὐνοϊκωτάτη, παραβάλλοντες δὲ αὐτὰ ἐκείνοις τῶν λουτρῶν Salins ἐν Γαλλίᾳ, Wiesbaden ἐν Γερμανίᾳ καὶ Monte Catini ἐν Ἰταλίᾳ, προμηνύουσι ταῖς θερμοπηγαῖς μέλλον σπουδαῖον πρὸς ὄφελος τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος καὶ αὐτῆς τῆς Νισύρου. Ἐξέφρασαν οἱ καθηγηταὶ οὗτοι τὴν γνώμην, ὅτι τόσον μᾶλλον κατάλληλον μέτρον εἶναι ἡ ἀποστολὴ ἐπιστήμονος πρὸς ἐπιτόπιον ἔρευναν, ἔχω δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι ὁ ἕτερος τούτων θὰ εὐαρεστηθῆ νὰ μεταβῆ εἰς Νίσυρον τὸ ἐρχόμενον θέρος πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρέυνας. Συνέστησα δὲ τῇ πρόφρονι προσοχῇ πολλῶν διασῆμων ἀσκληπιαδῶν τῆς βασιλευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τὰς θερμοπηγὰς τῆς Νισύρου προφορικῶς καὶ διὰ τοῦ τύπου.

Σχεδὸν συγχρόνως τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναλύσει τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν Μανδρακίου ἐγένετο καὶ ἄλλη τοιαύτη τῇ φροντίδι τοῦ πρῶην δημοτικοῦ ἱατροῦ τῆς κοινότητος Μανδρακίου κ. Γεωργίου Κατσουράκη ὑπὸ τοῦ διασῆμου διευθυντοῦ τοῦ ἐν Παρισίοις Δημοτικοῦ Χημείου Ζιρώ, δοῦσα διαφορετικὸν κατὰ τι ἀποτέλεσμα, δέον δὲ νὰ ἐξηγώμεθα τοῦτο διὰ τοπικῆς διαφορᾶς τῶν ὑδάτων ἐπὶ ἐκτάσεως 20 περίπου μέτρων, διὰ διαφορετικοῦ τρόπου τῆς πληρώσεως τῶν φιαλῶν καὶ διαφορᾶς τῆς μεθόδου τῆς ἀναλύσεως. Σπανίως ἐπιτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος ἐπιποθουμένου σκοποῦ ἐκ πρώτης βολῆς, συνήθως δὲ ἔχει ἀνάγκην ἐργασίας ἐπανεληλυμένης καὶ ὑπομονῆς ἐκ τῆς σκέψεως δὲ ταύτης ὀρμώμενος νομίζω, ὅτι ἡ Νίσυρος πολλὴν ἔτι τὴν ἐργασίαν παρέχει εἰς ἐπιστήμονας διαφόρων κλάδων, ἰδίως δὲ εἰς χημικούς, γεωλόγους καὶ ἀρχαιολόγους. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς ἐν Παρισίοις γενομένης ἀναλύσεως τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῆς κοινότητος Μανδρακίου ὁ κ. Κατσουράκης προτίθεται νὰ δημοσιεύσῃ προσέχῳς ἐν ἰδιαιτέρῳ συγγράμματι, εὐχομαι δὲ, ὅπως ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων συγκρίσεως τῶν δύο ἤδη γενομένων καὶ ἄλλων ἔτι γενησομένων ἀναλύσεων ἀνακύψῃ ἡ ἀλήθεια.

Ἐν τοῖς Λουτήρσι τὸ ὕδωρ τῶν θερμότητων τούτων φαίνεται ὀλίγον πρασινίζον, ἐνῶ ἐν τῷ ποτυρίῳ εἶναι ἄχρουν, πομφόλυγες δὲ διασχίζουσιν αὐτὸ διαρκῶς, ἡ δὲ θερμοκρασία αὐτοῦ ποικίλλει μεταξύ 280 καὶ 450 κατὰ Κέλσιον· ἡ γὰρ αὐτοῦ εἶναι ὀλίγον ἄλμυρά δὲν ἀποδίδει δὲ τὴν ὁσμὴν ἐκείνην τῶν σπηλαιῶν ὠν, τὴν τότε διαφέρεται εἰς ἄλλας ὁμοίας φύσεως θερμότητας. Ἡ ἕκτακτος αὐτῆς ἔνωσις τοσούτων στοιχείων, ἐχόντων μέγιστον ἐνδιαφέρον ὑπὸ θεραπευτικὴν ἔποψιν, καθιστῶσι τὰ ὕδατα ταῦτα οὐ μόνον ἐφάμιλλα τῶν ὀνομαστοτέρων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ὁμοίας φύσεως θερμότητων, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτερα τούτων ὡς ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν λαμπρῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν. Ἡ ἐν τῇ θεραπευτικῇ δὲ χρῆσις αὐτῶν εἶναι εὐρυτάτη, ἀντενδείκνυμένη κατὰ ὀξέων καὶ χρονίων ρευματισμῶν καὶ ἀρθρίτιδος νευρώσεων καὶ νευραλγιῶν, δερματικῶν νοσημάτων, ψωρίασεως, ἐλεφαντίασεως, ψευδῶν ἀγκυλώσεων, γυναικείων νοσημάτων, δυσμηνορροϊῶν, λευκορροϊῶν, στειρώσεων καὶ ἰοβόλων δηγημάτων, εἶναι δὲ τὸ ὕδωρ καὶ πόσιμον, καθαρτικῶς ἔχον ιδιότητα. Πίνεται δὲ ἐν τοῖς Κοινοτικοῖς Λουτροῖς καὶ χρῆσις χειρομαλάξεων, κτυπητῶν καὶ ἠλεκτροθεραπείας. Ὅπως δώσωμεν ἰδέαν τῆς σημασίας τῶν θεραπευτικῶν ιδιοτήτων τῶν θερμότητων Μαγδράκιου ἀρκεῖ νὰ μελετήσωμεν χωριστὰ τὴν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν, παραγομένην ἐπὶ τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν μεταλλικῶν στοιχείων τῶν ὑδάτων τούτων, ὅταν εἰσαχθῶσι κατὰ δόσεις μικράς. Τὸ ὕδρθεϊον εὐρισκόμενον εἰς τὰ ὕδατα ταῦτα εἶναι ἔνωσις χημικῆ, ἐμπεριέχουσα μεγάλην ποσότητα θεῖου, τὸ θεῖον δὲ ἀποτελεῖ μέρος τῶν ἡμετέρων ἰσθῶν, πρὸ πάντων τῶν ὀστέων εἰς τὰ ὅποια εὐρίσχεται ἐν καταστάσει θεικῆς ἀσβέστου. Ἐν τῷ ὄργανισμῷ τὸ θεῖον σκοπεῖ νὰ ἀναζωπύρῃ τὴν ζωτικότητά τῶν ἰσθῶν νὰ ζωοποιῇ αὐτοὺς εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, προμηθεύον αὐτοῖς στοιχεῖα θρέψεως. Ἐννοεῖται δὲ διὰ τὸ θεῖον ἀντενδείκνυται κατὰ τῶν παθήσεων καταρροειδῶν ὡσπερ καὶ κατὰ τῶν ρευματισμῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ εἰς τὰ ὕδατα ταῦτα τὸ πολυτιμότερον θεραπευτικὸν στοιχεῖον.

Τὸ θεῖον κατάστροφει τὰ ἐπιγενετικά προϊόντα τοῦ αἵματος καὶ εἶναι ἐπομένως ἐν τῶν μᾶλλον δραστηρίων φαρμάκων κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ δέρματος, οὐ ἀναγεννᾷ καὶ ἀναζωπυροῖ τὰς λειτουργίας. Τὰ ζῶα παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν τροφήν τῶν ὀσείων ἀνάμιγνύεται θεῖον ἀποκτώσι τρίχωμα λίαν μαλακὸν καὶ λεπτόν. Ἐπίσης ἡ θεραπευτικὴ τῶν δερματικῶν νόσσημάτων ἤθελεν εἰσθῆαι σημαντικῶς περιορισμένη, ἀφαιρουμένου τοῦ θείου. Εἰς τὰς θερμότηγας τοῦ Μανδρακίου τὸ θεῖον εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν θειούχου ἐξυγόνου ἐν κεκορησμένη διαλύσει ὅπως εἰς τὸ φαρμακευτικὸν παρασκευάσμα γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα μεταλλικὸν δέυποτον (Limonade minerale), οὗ συχνὰ γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ἰατρικῇ πρὸς περιστολὴν τῶν ἰσχυρῶν αἰμορραγιῶν. Τὸ θεϊκὸν ἐξὺ ἔχει πραγματικῶς τὸν τρόπον νὰ αὐξάνῃ τὴν πλαστικότητα τοῦ αἵματος προμηθεύει δὲ ἐξ ἄλλου ὅπως καὶ ἡ βᾶσις αὐτοῦ, τὸ θεῖον, στοιχεῖα τροφῆς εἰς τοὺς ἰστούς καὶ ἀναζωπυρεῖ αὐτούς εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Τέλος, συνδιαζόμενον μετὰ τοῦ ἀσβέστου διατηρεῖ τὰ ἀναπλαστικά προσόντα αὐτοῦ. Ὁ φώσφορος, ὅπως καὶ τὸ θεῖον προμηθεύει στοιχεῖα τροφῆς εἰς τοὺς ἰστούς, ἰδίως εἰς ἐκείνους τῶν ὀστέων καὶ τῆς νευρικῆς ὕλης. Εἰς τὰς θερμότηγας Μανδρακίου ὁ φώσφορος παρουσιάζεται ἐν καταστάσει φωσφορικῶν ἀλάτων ὧν σήμερον γίνεται γρηῃσις ὡς ἐξαιρετικῶν μέσων ἀναπλαστικῶν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον ὀφείλουσι τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν αἱ γλυκεροφωσφορικά ἐνέσεις τοῦ Robin ἀντενδείκνυνται. δὲ ἐν τῇ θεραπευτικῇ κατὰ ραχίτιδος, νευρασθενείας, νευραλγείας, φώσφατουρίας, ἀδυναμίας καὶ ἄλλων. Μετ' ἐπιτυχίας γίνεται γρηῃσις τῶν θερμότηγῶν τούτων κατὰ διαφόρων παθήσεων τῆς μήτρας, λευκορροίας, ἀμηνorrhόας καὶ στειρότητος, ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ στειρότητος ὀργανικῆς, ἀλλ' ἀποκτηθείσης ἐξ ἀσθενείας.

Ἀφοῦ ἡ θερμότηγία τῶν θερμότηγῶν Μανδρακίου πλησιάζει ἐκείνην τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀφοῦ ἡ θείωσις αὐτῶν εἶναι λίαν ἑλαφρά, εὐνόητον ὅτι δεόν νὰ ἐξαρκῶσιν ἐνεργείαν κυρίως κατευναστι-

κὴν κατὰ διαφορῶν εἰδῶν τῆς νευραλγίας καὶ νευρώσεως, ὧν διὰ τὴν ὄρασιν τις τὴν ὥραν εἶναι ἀρκετὰ δύσκολον. Δύναται ἐπίσης νὰ γίνηται χρῆσις αὐτῶν μετ' ἐπιτυχίας κατὰ διαφορῶν ρευματισμῶν τῶν μυῶν καὶ τῶν ἀρθρῶν, ποδάγρας καὶ ἀγκυλώσεων ψευδῶν συνεπείᾳ συνθλίψεων καὶ συνθλάσεων. Ἐχουσιν δὲ αἱ πηγαὶ Μανδρακίου ἐνέργειαν ἀδιαφιλονείκητον καὶ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἐξῆς ἀσθενειῶν, ἀνδρικήν ἀδυναμίαν, ἀκράτειαν τῶν οὐρῶν, κατάρρου τῆς κύστεως, κολικούς, νοσήματα ἥπατικὰ καὶ νεφρτικὰ καὶ τὰς περισσοτέρας χρονικὰς παθήσεις τοῦ στήθους καὶ λάρυγγος. Τοσαῦτα ὁ ἰατρός κ. Κατσουράκης.

Ὁ δὲ νῦν διευθυντὴς τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν Μανδρακίου κ. Νικόλαος Ἀνδριωτάκης, φοιτητὴς ἐστὶ ὧν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ «ΠΛΑΤΩΝ» τοῦ ἐκεῖ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1887 βραχείας περὶ Νισύρου καὶ τῶν θερμιοπηγῶν σημειώσεις, ἐξ ὧν ἀναφέρω ἐνταῦθα τὴν ἐξῆς περικοπήν. «Τὰ ἰαματικά ταῦτα ὕδατα Κοινότητος Μανδρακίου, ὡς ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς πλεονάζουσης οὐσίας, καλοῦνται ὡς γνωστὸν, θειοῦχα ἰαματικά ὕδατα, τὸ δὲ ἐν αὐτοῖς θεῖον ἐνεργεῖ τελεσφόρως. Περὶ πολλοῦ ἐπιποιῦντο τὰ καταστήματα ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι, καλοῦντες αὐτὰ ἀσκληπιεῖα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἡμέτερα λουτρά παράκεινται τῇ θαλάσῃ, ἕξουσιν εἰκάσαι, ὅτι μεταξὺ τῶν στερεῶν μορίων πρωτεύει τὸ χλωριούχον νάτριον, δεύτερον δὲ ἔρχονται τὸ θεϊκὸν νάτριον καὶ μαγνήσιον καὶ ἀσβέστιον, τὰ θειοῦχα ἅλατα καὶ τὸ ἰωδούχον νάτριον, ἅτινα εἰσὶ τὰ στοιχεῖα τῶν παρὰ τῇ θαλάσῃ λουτρῶν. Ἀλλὰ τὰ τῆς ἡμετέρας νήσου λουτρά πρὸς τὴν βόρειον ὑπώρειαν τοῦ ἡρασιτειογενοῦς ὄρους εἶναι ὄντως ἀνεξέταστα, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ σεβαστὸς ἡμῶν καθηγητὴς κ. Θ. Ἀφεντούλης ἐν τῇ Φαρμακολογίᾳ αὐτοῦ, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ταῦτα ὠφελούσι τὰ μέγιστα εἰς ρευματισμούς καὶ νευροπαθείας.» Αἱ εἰκασίαι αὗται τοῦ νεαροῦ φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς κατὰ μέγα μέρος ἐπιβεβαιώθησαν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ γενομένων ἀναλύσεων, ὃ δὲ φοιτητὴς ἐγένετο διευθυντὴς τῶν ἐντὸς 12 ἐτῶν ἀριστα ἀνανεωθέντων Λουτρῶν.

Τὸ δὲ ἐν τῇ θέσει Πυριᾶ τοῦ Ἄργους πλησίον τοῦ ὄρους τῆς Ἀγίας

Ειρήνης εύρισκόμενον φυσικόν ἀτμόλουτρον παράρτημα ὄν τῶν Κοινοτικῶν τοῦ Μανδρακίου Λουτρῶν, ἔχει ἐπίσης μεγίστην θεραπευτικὴν σημασίαν, ἣν δὲ πιθανώτατα ἤδη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατοικοῖς τῆς Νισύρου ἐν χρήσει. Διὰ ρωγμῶν ἐν τῷ βράχῳ ἐξατμίζεται ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀτμός θερμοκρασίας πολὺ ὑψηλῆς, ἐκτίσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ ἄνω μνησθέντος κ. Νικολάου Ἀποστολίδου ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου ἐντὸς αὐλῆς 10 μέτρων τὸ μῆκος, 7 δὲ τὸ πλάτος, 3 δωμάτια πρὸς κατοικίαν καὶ μαγειρεῖον, ὑπεράνω δὲ τῶν ρωγμῶν ἐγείρεται θολωτὸν κτίριον 5 μέτρων τὸ μῆκος, 3 δὲ τὸ πλάτος μετὰ λουτήρος ἀνεῦ ὕδατος, εἰς ὃν καταβαίνει τις διὰ 3 βυθμίδων. Ὁ λουόμενος ἐκτίθεται, ἰστάμενος ἢ καθήμενος, ἐπὶ 10 ἢ 15 λεπτὰ τῆς ὥρας ἐν τῷ λουτήρι. τούτῳ τῇ ἐπιδράσει τοῦ ζεστοῦ ἀτμοῦ, προκαλοῦντος ἀφθονὸν ἰδρώτα, διὰ τῆς ἀεροποιήσεως δὲ τῶν ἐν τῇ Πυριᾷ ἱαματικῶν οὐσιῶν γίνεται εὐκολώτερα ἢ ὑπὸ τοῦ δέρματος ἀπορρόφησις αὐτῶν. Τυχχάνει δὲ τὸ ἀτμόλουτρον τοῦτο ὠφελιμώτατον ὄν κατὰ πολλῶν ἀθροισμῶν ἰδίως δὲ κατὰ ρευματισμῶν, νευραλγιῶν, ὑπατίτιδος καὶ χρονίῶν κατάρρων, λάρυγγος καὶ βρογχῶν.

Ποσάκις εἶδον ἐκ τῆς Καλύμνου τὴν τρίλοπον Νίσυρον ἐγειρομένην ὑπεράνω τοῦ χαμηλοῦ μεσαίου τμήματος τῆς Κῶ χωρὶς νὰ εἶδῶ ἀφορμὴν νὰ ἐπισκεφθῶ αὐτήν, χωρὶς νὰ φαντασθῶ τί ἐγκλείει! Μόλις κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1896, στοιχῶν τῇ εὐγενεῖ προσκλήσει τοῦ ἐξ Ἐμπορευοῦ τῆς Νισύρου κ. Πανταλέοντος Παντελίδου, ἰδρυτοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ διευθυντοῦ συνάμα τῶν ἐν Πάλλοις θερμῶν «**Θ** Ἐπιποκράτης» μετέβην εἰς τὸν ἀνατολικὸν ἀμφίρρυτον Βεζούβιον, τὸν κοινῶς Νίσυρος λεγόμενον, λίαν δὲ εὐχαριστηθεὶς ἐξ ἐβδομαδιαίας ἐν τῷ ὑδροθεραπευτηρίῳ τοῦ κ. Παντελίδου διαμονῆς, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐξετέλεσα καὶ ἐκδρομὰς εἰς τὸ ἐν ἐνεργείᾳ ἡράκτειον Λικκί καὶ εἰς τὰ Κοινοτικὰ Λουτρά Μανδρακίου, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ συγγράψω τὴν σύντομόν πραγματείαν ταύτην παρὶ τῆς λίαν ἀξιοπεριέργου νήσου καὶ τῶν ἀρίστων αὐτῆς θερμοπηγῶν.

Μέχρι τοῦ 1889 ἠγνοεῖτο ἡ ὑπαρξίς ἐρειπίων ἀρχαίων θερμῶν ἐν τῷ βορειοανατολικῷ ἄκρῳ τοῦ Κόλπου τῶν Πάλων, ἐσώζετο δὲ μόνον παρ' ἀντρώ μετὰ θερμῆς καὶ ψυχρᾶς πηγῆς παρέκκλήσιον, ἀφιερωμένον τῇ Παναγίᾳ Θερμιανῇ, ἡμίκρυπτον, ἡμίχωστον. Τῷ 1889 ἀνακαλυφθέντων τῶν ἐρειπίων τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων θερμῶν, ὁ κ. Παντελίδης ἀνεκοίνωσε τὸ εὐχάριστον γεγονός τοῦτο τῷ διατμήμῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Προσηλώθη δὲ ἀμέσως ἡ προσοχὴ πολλῶν, ἰδίως δὲ τοῦ δήμου Ἐμπορίου εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην καὶ ἐλήφθη σοβαρώτερον ὑπόψιν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μέτρων ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἀντρώ θερμῆς πηγῆς μέχρι τῆς παραλίας ἀναβρῦουσιν ἄφθονα θερμὰ ἱαματικά ὕδατα, λίαν κατὰλληλα εἰς θεραπείαν πολλῶν ἀσθενειῶν καὶ προκαλοῦντα τὴν ἀνέγερσιν ἀξιοπρεπῶν κτιρίων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ θεοῦ δώρου. Ὁ δῆμος δὲ, ὑποστάς πρὸ ὀλίγου μεγάλα ἐξόδα ἕνεκα λιμενικῶν ἐν Πάλοις ἐργασιῶν καὶ ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν Ἐμπορίῳ κτιρίου τῆς δημοτικῆς Σχολῆς, δὲν ἠδυνήθη ἀμέσως νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐπιχειρητιν νέου μεγάλου ἔργου ἂν καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυπληθεῖς καὶ φιλοπάτριδες Ἐμπορεῖαι ἀρκετὰς συνέλεξαν ὑπὲρ αὐτοῦ συνδρομάς. Καὶ οὕτω ἐγένετο, ὅτι ἐνταῦθα ἀνεπλήρωσε τὴν πρωτοβιήν ἀμηχανίαν τοῦ δήμου εἰς δημότης ἐνεργητικώτατος, ὁ ἰατρός κ. Πανταλέων Παντελίδης, ἀμέσως μὲν ὠφελῶν ἑαυτὸν, ἐμμέσως δὲ καὶ τὸν δῆμον καὶ τὴν νῆσον.

Μεταξὺ τῶν δύο ἀκρωτηρίων τοῦ μαγευτικοῦ Κόλπου τῶν Πάλων τοῦ μὲν ἀνατολικοῦ Λιμνί, τοῦ δὲ βορειοδυτικοῦ Ἀκρωτήρα καλουμένου, πλατύς ἐκτείνεται αἰγιαλὸς ἑλλειψοειδῆς, μικρότερος κατὰ τὴν ἑνὸς χιλιομέτρου, κατὰ μῆκος δὲ λεπτῆς ἄμμου, διχδέχονται δὲ αὐτὸν ἀγροὶ σὺν δένδροι καὶ ἀμπελῶνες, κλιμακιδὸν ἀναβαίνοντες. Ὁ κόλπος οὗτος μετὰ θεᾶς δυσπεριγράπτου καλλονῆς εἰς τὴν ἀντικρυ Κῶ, τὰ νησίδια Γιάλι, Ἁγίον Ἀντώνιον καὶ Στρογγυλὴν καὶ εἰς τὴν Κνίδον, λίαν ὑπενθυμίζει ἐκεῖνον τῶν περιωνύμων Βαϊῶν, τὸν τόσον

ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Σεβαστοῦ ὑμνούμενον, ψάλλει δὲ περὶ τούτου ὁ ἐγγώριος ποιητῆς κ. Γεώργιος Ι. Χατζηπλούσιος μετὰ ἐξῆς.

Ἐγὼ γυρνῶ στή ξερητιά κι' ὁ νοῦς μου πάντα μένει
 Στοὺς Πάλους, στήν ἀκρογιαλιὰ τὴν κρηνοστολισμένη
 Ποῦ ἔβγαίνουν ἄσπρα τοῦ ῥιαλοῦ τὰ μυρωδάτα κρινα.
 Ἐκεῖ ποῦ πρῶτοκύτταξα τοῦ ἡλίου τὴν ἀκτινα
 Νὰ διαμαντώγη κύμματα σ' ὠραῖον πέριγράλι
 Π' ἀνοίγει κόλιπον ἢ στεριά ἄσ' ἀμητροιῆ ἀγκάλη
 Γιὰτὶ ζητεῖ τὰ τέκνα της, κ' ἀλθὸν ἀπὸ τὰ ξένα,
 Ἐκεῖνα ποῦ τῆς λελπουνε, παιδιὰ λαχταρισμένα.
 Ἐκεῖ μαρούλαις κι' ἀδελφαῖς χωρίζουν τοὺς δικούς των
 Καὶ χύνουν δάκρυα πύρινα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των.
 Σ' ἐκείνην τὴν ἀκρογιαλιὰ ἢ κάθε Πηνελόπη
 Ἀποκινᾷ τὸν ἄνδρα της δι' Ἀφρικὴν κ' Εὐρώπη.
 Τῶν αἰσθημάτων τῶν ἀγνῶν ἐκεῖ αἱ διαχύσεις,
 Δάκρυα, εὐχαὶ καὶ στεναγμοὶ καὶ τόσαι συγκινήσεις.
 Καὶ μὲ τὸ «καλῶς ὄρισες» ὄλοι χαρὰ γερμάτοι
 Ἄδακρον δὲν θὰ ἴδῃς ἐκεῖ ποτὲ κἀνένα μάτι.
 Σὰν βρέχουν τέτοια δάκρυα τὴν ἀμμουδιὰν ἐκείνη,
 Τὶ ἄλλο θὰ φυτρώνουνε παρὰ οἱ ἄσπροι κρινοί;
 Ἀπ' ἐξω γυλανὰ νερὰ μὲ ψάρι ἀσημιωμένα,
 Μέσα οἱ κάμποι πράσινοι μὲ δένδρα ἀρθισμένα.
 Ταῦλα στήν ταῦλα τὰ βουνὰ χωράφια δασωμένα
 Μ' ἐλῆται, συκαῖς, ἀμυγδάλαις κι' ἀμπέλια φυτευμένα
 Κι' ὅπου τὰ δένδρα ἀραιὰ ἢ γῆ σμαραγδωμένη
 Μὲ στάχνα ὀλυπράσινα, διαμαντοραντισμένη

Με τῆ δροσιά π' ὁ οὐρανὸς χαρούμενος ραντίζει
 Ὅταν ξυπνᾷ κάθε πουλί καὶ τ' ἄσμα του τονίζει.
 Σπήτια στὸ Ἀκρωτήριο με μαγαζιά ὠραία,
 Τ' ἀρχαία πέρα στὸ Λιμνὶ με τὰ λουτρὰ τὰ νέα...

Ἐμπεριέχει δὲ ὁ ὠραῖος κόλπος, οὗτος ἐν μὲν τῷ δυτικῷ ἄκρῳ αὐτοῦ τοὺς Πάλους, ἐπίνειον τοῦ δήμου Ἐμπορειοῦ, μετὰ 60 περίπου οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν, ἐν τῷ δυτικῷ δὲ τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων θερμῶν, ἐν ἀποστάσει δὲ 20 ὡς ἐγγίστα μέτρων ἀπὸ τούτων τὸ ἰδιόκτητον κατὰστημα λουτρῶν τοῦ κ. Παντελίδου « Ὁ Ἴπποκράτης »

Τῷ 1892 ἠγγόρασεν ὁ κ. Παντελίδης τὰ σχετικὰ οἰκόπεδα, τὴν ἀνάλυσιν δὲ τῶν θερμῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῶν Πάλων, ὧν ἡ θερμοκρασία ποικίλλει μεταξύ 28ο καὶ 45ο κατὰ Κέλσιον, ἐξέτασεν ὁ διάσημος καθηγητὴς τῆς χημείας τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Ἀναστάσιος Χρηστομάνος, πρωτεύοντα μὲν εὐρῶν συστατικὰ τὸ θεϊκὸν νάτριον, θεϊκὸν κάλλιον, ὑδρόθειον, ὀξειδίων σιδήρου καὶ θεϊκὸν μαγνήσιον, δευτερεύοντα δὲ τὸ χλωριούχον νάτριον, χλωριούχον κάλιον, χλωριούχον μαγνήσιον, χλωριούχον ἀσβέστιον, θεϊκὸν ἀσβέστιον, ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ἀνθρακικὸν μαγνήσιον καὶ ἄργιλον, προσομοιάζων δὲ αὐτὰ πρὸς τὰς θερμοπηγὰς τοῦ Karlsbad, Kissingen, καὶ Uriage. Τῆς δὲ οἰκοδομῆς τῶν κτιρίων ἤρξατο ὁ κ. Παντελίδης κατὰ τὸ 1894 παραδούς εἰς χρῆσιν κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὸ κάτω πάτωμα τοῦ ἀνατολικοῦ κτιρίου, τῷ 1895 δὲ προσέθηκε τὸ ἄνω πάτωμα τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τὸ κάτω τοῦ δυτικοῦ κτιρίου, κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1897 ἀνφοδόμησε τὸ ἄνω πάτωμα τοῦ δυτικοῦ κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἐκ Κερκύρας ἀμιμήτου ἀρχιτέκτονος κ. Ἀλεξάνδρου Ἀνδρέη. Τὰ δύο κτίρια χωρίζονται ἀλλήλων διὰ χώρου 14 μῆτρων, τὸ πρὸς τὴν

θάλασσαν μέρος τοῦ ὁποίου χρησιμεύει ὡς γυμναστήριον, τὸ δὲ πρὸς τὴν κλιμακιδὸν ἀναβαίνουσαν κλιτὴν κατέχει σειρὰ λουτήρων. Τῷ δὲ 1898 ἀνηγέρθη πρὸ τοῦ ἀνατολικοῦ κτιρίου τρίτη διώροφος οἰκοδομή ἧς τὸ ἄνω πάτωμα ἐνοῦται μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κτιρίου διὰ μεγάλης αἰθούσης. Ὑπάρχει δὲ πρὸ τῶν κτιρίων προκυμαία μετ' ἀποβάθρας διὰ λέμβους, λίαν δὲ ὠραία καὶ ἐπιβλητικὴ εἶναι ἡ πρόσοψις τῶν τριῶν διωρόφων ἐν τῷ πλησίω τῆς πέριξ θελκτικῆς φύσεως.

Τὸ δὲ ἀνατολικὸν κτίριον ἐμπεριέχει εἰς τὸ κάτω πάτωμα λουτήρας 4 εἰς ἰδιαιτέρα διαμερίσματα, τὸ δὲ δυτικὸν 10, τὸ ἐνωτικὸν 7, δωμάτια δὲ πρὸς κατοικίαν ὑπάρχουσιν εἰς τὸ κάτω πάτωμα τοῦ ἀνατολικοῦ κτιρίου 6 δευτέρας τάξεως μὲ 2 κρᾶββατα ἕκαστον, εἰς τὸ ἄνω δὲ 5 πρώτης τάξεως, εἰς τὸ κάτω δὲ πάτωμα τοῦ δυτικοῦ 10 δώματα δευτέρας τάξεως, εἰς τὸ ἄνω δὲ 16 πρώτης, ἐξ ὧν ἰσάριθμοι δίφυλλοι ὑελόφρακτοι θύραι ἄγουσιν εἰς μῆχιστον κοινὸν ἐξώστην κατὰ τὸν τρόπον τῶν Παρισινῶν μεγάρων, λίαν δὲ εὐχάριστον διὰ τὴν διαμονὴν ἰδίως ὑπὸ τὴν λάμπιν τοῦ δύνοντος ἡλίου ἢ τὸ φέγγος τῆς πανσελήνου. Ἐν τῷ κτιρίῳ δὲ τούτῳ εὐρίσκεται καὶ ἰδιαιτερον τμήμα διὰ ψυχροθεραπείας, κατανόησεις (douche), χειρομάλαξιν (massage), καὶ ἠλεκτροθεραπείαν καὶ σκωτικά λουτρά. Ὁ δὲ διάδρομος τοῦ δυτικοῦ κτιρίου εἶναι εὐρύτατος καὶ ὑψηλὸς 7 μέτρων τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος, στενωτέρος δὲ εἶναι ὁ τοῦ ἀνατολικοῦ, μόνων 4 μέτρων. Ἡ αἰθουσα δὲ τῆς κοινῆς τραπέζης ἐν τῷ ἀνατολικῷ κτιρίῳ κοσμεῖται διὰ τῆς εἰκόνης τῆς Ἀ. Ἀ. Μεγαλειότητος τοῦ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΑΒΔΟΥΛ ΧΑΜΙΤ ΧΑΝ τοῦ Β' ὡσπερ καὶ διὰ γεωγραφικῶν χάρτων, ἢ δὲ τοῦ δυτικοῦ κτιρίου ἀντίστοιχος αἰθουσα, κατὰ πολὺ εὐρυτέρα, κέκτηται ἐπίσης κατάλληλον διάκοσμον. Ἐπι τῆς στέγης δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ κτιρίου ἐγείρεται κομψὸν περίπτερον, ἐμπεριέχον βιβλιοθήκην καὶ ἀναγνωστήριον. Τὸ μὲν ἀναγνωστήριον ἑλληνικᾶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης, τουρκικᾶς καὶ γαλλικᾶς ἐφημερίδας, ἢ δὲ βιβλιοθήκη πολύτιμον κέκτηται κειμήλιον, τὸν Ὀδηγὸν τῆς Εὐσεβείας

ἔχον ἑκατὸν περίπου Ὀμιλίας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, πολῦτιμον ἔργον τῆς Ἀ. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρῶτην Κωνσταντινουπόλεως ΑΝΘΙΜΟΥ τοῦ Ζ', δωρηθὲν μετ' αὐτογράφου ἐνδείξεως τῷ κ. Παντελίδῃ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Ἀντιγόνη παρὰ τῷ γεραρῷ Πατριάρχῃ ἐπισκέψεως αὐτοῦ. Τὸ δὲ τρίτον καὶ νεώτατον κτίριον εἰς τὸ κάτω μὲν πάτωμα ἐμπεριέχει τὰ γραφεῖα τῆς διευθύνσεως τῶν λουτρῶν καὶ καφεῖον μετὰ σφαιριστηρίου, εἰς τὸ ἄνω δὲ σκηνὴν πρὸς θεατρικὰς πρὸςτάσεις, κλειδοκύμβλον καὶ βῆμα πρὸς διαλέξεις ἐν μεγάλῃ αἰθούσῃ, συγκοινωνούσῃ μετὰ τῶν ἀνατολικῶν κτιρίων. Ὑπάρχει δὲ πρὸ τῶν κτιρίων δενδροστοιχία καὶ προκυμαία.

Ἐμπεριέχει δὲ τὸ ὑδροθεραπευτήριον τοῦτο καὶ φαρμακεῖον, παντοιοπωλεῖον, κρεπωλεῖον, γαλακτοπωλεῖον καὶ ἄριστον ἐστιατόριον. Τί δὲ νὰ εἶπω διὰ τὴν καθόλου ἀνεπιληπτον διαχείρισιν, διὰ τὴν μαγειρικὴν, διὰ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐκδρομάς, τὰς διοργανουμένας ὑπὸ τοῦ αἰεὶ βελτιώσεως μηχανωμένου ἐφευρόμενου καὶ ἐκτελοῦντος κ. Παντελίδου, ὅστις τελευταίως εἰσήγαγεν εἰς τὰ λουτρά αὐτοῦ πρὸς τέρψιν τῶν πελατῶν ξιφασκίαν, κλειδοκύμβαλον, διαλέξεις καὶ θεατρικὰς παραστάσεις!

Τοιαῦτα τὰ δύο σπουδαῖα καταστήματα λουτρῶν τῆς Νισύρου, τὸ ἐν Σκόποις κοινοτικὸν καὶ τὸ ἐν Πάλαις ἰδιόκτητον, ζωηρὰ δὲ ἀμιλλα μεταξὺ αὐτῶν ἀναπτυχθεῖσα ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ δευτέρου, ἀπροσκόπτως προάγει ἀμφοτέρω εἰς αἰεὶ μείζονα πρόοδον πρὸς μέγιστον τοῦ κοινοῦ ὄφελος κατὰ τε τὰς τοῖς ἐπισκέπταις παρεχομένας εὐκολίας καὶ κατὰ τὰς λίαν συγκαταβατικὰς τιμὰς, πρᾶσιτὰς καὶ εἰς τὰ βαλάντια μετρίων διαστάσεων, πλείστοις δὲ ἔσοις ἀπόροις δωρεὰν παρέχονται θεραπεία καὶ κατοικία. Μετὰ πολλῆς δὲ εὐχαριστήσεως ἀκούων, ὅτι ἤδη καὶ ὁ δῆμος Νικίων σκέπτεται νὰ προβῇ εἰς ἀνεγερσιν κτιρίων πρὸς αξιοπρεπῆ ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐν Αὐλακίῳ ἐξαισίων θερμότητων, ἔχουσῶν θερμότητα λίαν ὑψηλὴν, ιδιότητος δὲ θεραπευτικῆς ἐξόχου, εὐχομαι διαπύρως ὅπως ἔσον ἡ κοινότης Μαν-

δρακίου, τόπον καὶ ὁ κ. Πικνταλίω, Παντελίδης καὶ ὁ δήμος Νικίων·
 ἑξακολουθῶσιν ἐργαζόμενοι ἐν εὐγενεῖ ἀμίλλῃ καὶ φιλαδελφῷ πνεύματι
 ἕκαστος κατὰ τὸ δεθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ Ὑψίστου τάλαντον, πρὸς κοινὸν
 ὄφελος τῆς φιλότατης πατρίδος καὶ τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος, ὅπως
 ταχέως τῆς θελακτικῆς Νίσυρον τὸ ὄνομα ὁμώνυμον καταττῆ μεθέρ-
 μας καὶ δὴ μετὰ τῶν εὐκλεεστέρων τῆς ὕρηλιου. Τοιοῦτο πνεῦμα ἀρ-
 μόζει εἰς ἄνδρας πεπολιτισμένους καὶ δὴ ὀρθοδόξους χριστιανούς, τοιοῦ-
 το πνεῦμα ἀσφαλῶς προάγει εἰς τὸν δικαιοσυνεφῆ κολοφῶνα τοῦ πολι-
 τισμοῦ, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς εὐημερίας.

Ἀνοίγονται δὲ καὶ τὰ δύο καταττήματα συνήθως περὶ τὰ τέλη
 Ἀπριλίου, κλείονται δὲ περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, γίνεται δὲ ἤδη
 σκέψις παρὰ τοῖς διευθυνταῖς αὐτῶν, ὅπως μένωσιν ἀνοικτὰ καθ' ὅλον
 τὸ ἔτος, ὡς περὶ τὰ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ὁμοίᾳ. Καὶ ἤδη καταπλεύσατε ἐκ
 τῶν περάτων τῆς ὕρηλιου, ὡς ἐκ τῆς γειτονίας, ἀσθενεῖς καὶ ὑγιεῖς,
 οἱ μὲν πρὸς θερκαίαν, οἱ δὲ πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ἔρευναν, εἰς τὴν θελ-
 κτικὴν Νίσυρον, τὸν ἀνατολικὸν ἀμύρινον Βεζούδιον τοῦτον, ἀναχω-
 ροῦντες δὲ μετὰ τῶν τιμάλρων κειμηλίων ὑγιείας καὶ ρώμης, ψάλ-
 λατε τὸ τοῦ Ἀρίφρονος σκολιόν,

*Ἦγίαια, πρεσβύτα Μακάρων,
 μετὰ σοῦ ναίωμι
 τὸ λειπόμερον βιστάς,
 σὺ δὲ μοὶ πρόφρων σόγουκος εἶης!*

Τ Ε Λ Ο Σ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

· Η Α. Θ. Παναγιώτης ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης		
· Ἄνθιμος ὁ Ζ΄	Σώματα	30
· Ὁ Μακαριώτατος πρῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Νικόδημος	»	10
· Η Α. Σεβασμιότης ὁ Χalkηδόνης Μητροπολίτης Γερμανός	»	10
· Η Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης Κυζίκου Κωνσταντῖνος		20
—		
· Τὰ Κοινοτικά Δουτρά Μονδρακίου	»	200
· Παντάλεων Παντελίδης ἰδιοκτῆτης τοῦ ἐν Πάλοις ὑδροθεραπευτηρίου		
· ὁ αἰ Ἰπποκράτης	»	200
· Η Φιλεκκιδεῦτικὴ ἀδελφότης «Τὰ Νικία»	»	20
· Η Ἐκκλησιαστικὴ ἀδελφότης «Τῶν Τεχνιτῶν Ὁμόνοια»	»	40
· Γιάγκο Ἐφφένδης Καμπαλοφάτης	»	10
· Ἀλέξανδρος Β. Στεργίου	»	10
· Ἀβραάμ Ἐφφένδης Κιούλγλιου	»	10
· Θεοδόσιος Γ. Ζιχαριάδης	»	10
· Δημήτριος Μ. Παπαδόπουλος Ἀστυνόμος ἐν Σύμῳ	»	40
· Δημήτριος Μιχαηλίδης ἰδρυτῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ μεγάλου ἐν		
· Ἐγκλιτῶν (Ἰπποκράτει) αἰ Οἰκῆτος τῶν Ἀνθέων	»	10
· Δημήτριος Ι. Χατζηπλούσιος	»	20
· Ἰωάννης Παυλάκης ἐν Σουεῖς	»	10
· Ἀναστάσιος Ἀλ. Ουμανάκης ἐν Κῶ	»	10
· Γεώργιος Ἰωαννίδης πρόεδρος τῆς Δημαρχίας ἐν Κῶ	»	10
· Γεώργιος Παπαδόπουλος	»	10
· Γεώργιος Χαβιαρᾶς γραμματεὺς τῆς δημογεροντίας ἐν Σύμῳ	»	20
· Νικόλαος Ἀνδριωτάκης Δημαρχιακὸς ἰατρός ἐν Κῶ	»	20

Κυρίες.

Ἐλένη Κ. Σχυροῦ
 Τερψιθέα Βιτζέντινη
 Κλεοπάτρα Ἡλιοῦ
 Ἐλισάβετ Θεοδώρου
 Καλλιόπη Καραγεωργη
 Σοφία Μπαρμπάρη
 Πολυξένη Ι. Χαρτοφίλη
 Καλλιόπη Γ. Χατζή Κωνσταντῆ
 Χαρίκλεια Η. Μαστροβασίλη
 Εἰρήνη Η. Μαστροβασίλη
 Λαμπρινή Κ. Ἀνδριώτη
 Ἄννα Κ. Ἀνδριώτη
 Ἀνθὴ Ν. Σακκελάρη
 Βασιλικὴ Κ. Διακοβασίλη
 Ἀνθήκα Ι. Μηνᾶ
 Ἀνθὴ Μ. Ἀνδριώτη
 Καλλιόπη Γ. Κερβαίνη
 Μαριγώ Κ. Τσοῦλακη
 Εἰρήνη Ν. Κόκκινου
 Ἄννα Ἐμ. Ἐλένης
 Κυριακίτσα Γ. Χατζηκωνσταντῆ
 Ζιμπουλιά Α. Τσικῆτα
 Ἀσπασία Παπαῦ Σακκελάρη
 Καλλιόπη Ἄν. Μηνᾶ
 Καλλιόπη Ι. Μηνᾶ
 Σοφία Ν. Μαστρομιχάλη
 Μαριγώ Κ. Κοντομανόλη
 Ζιμπουλιά Π. Μίχαλου
 Ἄννα Γ. Πασχαλάκη
 Ἀνδριάννα Ἰ. Χατζηπλουσιού
 Ἄννα Ν. Χατζηπλουσιού
 Ἄννα Γ. Κοντορίνη
 Καλλιόπη Ζαχαρία
 Εἰρήνη Ν. Ἡλία
 Σταμάτα Γ. Παπαγιαννάκη
 Σταμάτα Ν. Σπανοῦ
 Ἄννα Πέτρου
 Καλλιόπη Γ. Βελησάρα
 Εἰρήνη Πεδικάρη
 Ἄννα Ι. Κζλογρη

Τῆ εὐγενεῖ φροντίδι *Μιχαλάκη*
ἐφθέγη Καμπαλούρη
 Ἐν Κίω

Ἰερομόναχος Νικάνδρος Πινάτζης
 Προηγούμενος Γρηγόριος Ἰβηρίτης
 Ἰερομόναχος Γεννάδιος Π. Κυρατζῆς
 Κλεάνθης Βασσαρίδης
 Β. Πινάτζης
 Α. Α. Πινάτζης
 Κωνσταντῖνος Πινάτζης
 Φώτιος Πινάτζης
 Κωνσταντῖνος Ζήκος
 Παναγιώτης Λασκαρίδης
 Ἀντώνιος Ἀγγελετιάκης
 Π. Στεφανίδης
 Ἀνδρῆκος Δεληφώτης
 Κυριάκος Γεωργιάδης
 Ἀρχιγένης Μιχαήλ

Ἐνταῦθα
 Κωνσταντῖνος Ν. Καμπαλούρης
 Βασίλειος Ν. Καμπαλούρης
 Νικόλαος Κ. Σκούρτος
 Νικόλαος Ι. Πρωτόπαπας
 Παναγιώτης Θ. Σταθόπουλος
 Μιχαήλ Δ. Στελλᾶς
 Ν. Θ. Γεωργιάδης
 Α. Γεωργιάδης
 Βύριπιδης Θ. Κελογερίδης
 Μένος Μανουηλιάδης
 Θεμιστοκλῆς Σαραντόπουλος
 Χαρίκλεια Σκούρτου
 Γεώργιος Γ. Τσοῦλικης
 Κωνσταντῖνος Γ. Τσαλίκης
 Ἰππολύτος Χαζάκης
 Φρίξος Α. Κοκρῆς
 Δημήτριος Ψ. ψῆς
 Charles Hilbert
 Marie Hilbert
 Νικόλαος Κ. Ἀνδριωτιδῆς Σωμ. 2
 Νικόλαος Γεωργιάδης.

Τῆ εὐγενεῖ φροντίδι *Νικολάου*
Α. Χατζῆ Νικολάου

Βασίλειος Κ. Κῶνος
 Ἰωάννης Α. Πρόκος

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

γ.

Θεοφάνης Γάτσος
Δημήτριος Περεβόνογλου

Ἡ εὐγ. γραπτὸν τοῦ ἐν Ἁγίῳ Μετο-
χίῳ ἱεροδιάκονου Κωνσταντίνου
Χριστοφῆ.

Δημήτριος Σ. Νίνος
Ἀθανάσιος Πάνταζης
Γεώργιος Ἀν. Διακονικόλα
Ὁ Πνευματικός ἁγίου Μετο-
χίου Μελέτιος » 2
Χαράλαμπος Πικωριάδης
Thomas Papadogoulos » 2
Πλάτων Δ. Γούγια

Ἰωάννης Ν. Καμπαλούρης
Κωνσταντῖνος Ι. Μαστραβασίλη
Στρατῆς Δ. Οικονομίδης
Ἡλίας Γ. Κόκκινου
Ἀπόστολος Νοτάρης
Μιχαὴλ Δ. Παχῦς
Ἰωάννης Δ. Παχῦς
Γεώργιος Βλίτσος
Ἰωάννης Σακκελίδης
Κωνσταντῖνος Πασχαλίδης
Μιχαὴλ Π. Πασχαλίδης
Ἐμμανουὴλ Ὀρφανόπουλος
Νικόλαος Ὀρφανόπουλος
Κωνσταντῖνος Δ. Καμπαλούρης
Γεώργιος Νικῆτα,
Μιχαὴλ Ν. Σακκελάρης
Χαράλαμπος Γ. Κοντονικολάου
Ἀντώνιος Κοντονικολάου
Νικόλαος Κ. Ἀνδριώτης
Βασίλειος Μ. Ἀνδριώτης
Δημήτριος Ι. Χαρτοφίλης
Νικόλαος Δεῖκο Βασίλη
Εὐθύμιος Κυριάκου
Βασίλειος Μαρομαρινῶ
Νικόλαος Γ. Βιλθεστρος
Ἰωάννης Ἡλία
Ἰωάννης Κ. Ἱερομνήμων
Γεώργιος Ι. Μηνᾶς

Ἰωάννης Ν. Ἱερομνήμων » 10
Παναγιώτης Μηνᾶς
Ἀνώνυμος » 1
Μιχαὴλ Ν. Σκουρτός
Μιχαὴλ Ν. Μιχαλοῦ
Ἰωάννης Κ. Κανδύλης
Κωνσταντῖνος Γ. Μοσχῆ
Μιχαὴλ Κ. Τσολάκης
Λάζαρος Βασιλείου
Φώτιος Α. Τσικῆτα
Ἐμμανουὴλ Α. Τσικῆτα
Ἰωάννης Δ. Μαύρου
Γεώργιος Α. Μηνᾶ
Μιχαὴλ Α. Μηνᾶ
Κωνσταντῖνος Γ. Πασχαλίδης
Κωνσταντῖνος Ι. Μικρόπουλος
Ἀντώνιος Γ. Μοσχῆ
Γεώργιος Ι. Διακοβασίλη
Νικόλαος Ι. Δεμιέλλης
Μιχαὴλ Ν. Μαστρογεώργη
Κωνσταντῖνος Οικονομίδης
Νικόλαος Οικονομίδης
Ἰωάννης Δ. Οικονομίδης
Χρῆστος Γιοργαλλῆς
Δημήτριος Μ. Θεοχαρίδης
Ἰάκωβος Παχῦς
Μιχαὴλ Μηνᾶς
Κωνσταντῖνος Γρανάκης
Μιχαὴλ Ι. Πασχαλίδης
Περικλῆς Δ. Μονογεννῆς
Γεώργιος Δ. Μονογεννῆς
Νικόλαος Δ. Μονογεννῆς
Γεώργιος Καβούνης
Μιχαὴλ Ἀδάμ
Ἀριστείδης Π. Ἐμμανουηλίδης
Ἐμμανουὴλ Μ. Ἐμμανουηλίδης
Ἰωάννης Λογοθέτης » 5
Νικόλαος Ἀποστολίδης » 5
Ἐμμανουὴλ Παπαῖ Ἰωάννου
Νικόλαος Η. Θεσιάδης
Ἀντώνιος Στρίκκης
Ἀνδρέας Κονταράκης
Γεώργιος Α. Κεχαγιάς
Γεώργιος Καπίτης

Ἀνδρέϊκος Μπερούζος
 Γεώργιος Μπερούζος
 Νικόλαος Ν. Καφετζηδάκης
 Γεώργιος Ν. Καφετζηδάκης
 Ἀπόστολος Ν. Καφετζηδάκης
 Ἰωάννης Ι. Καφετζηδάκης
 Δημήτριος Μπαλαζής
 Γεώργιος Καρμάς
 Ἀθανάσιος Μικαρίου
 Γεώργιος Λύβιτσης
 Γεώργιος Σταυρινού
 Γεώργιος Πρωτόπαπας
 Γεώργιος Κ. Σακλαρής
 Γεώργιος Πάπαχαρτοζέλης
 Δημήτριος Πισχαλίδης
 Ζαφείριος Ι. Χατζηδημητρίου
 Ἰωάννης Περούλης.
 Ἰωάννης Πασπαλής
 Ἰωάννης Γ. Καπίτης
 Ἰάκωβος Ν. Τσατσαρόνιας
 Περικλῆς Σακλαρῆς
 Πάνταλέων Σακλαρῆς
 Γεώργιος Σακλαρῆς
 Ἀντώνιος Σακλαρῆς
 Κωνσταντῖνος Κουλιανός
 Κωστής Πιθῆος
 Λεωστής Καλημέρης
 Κωνσταντῖνος Θεμευλῆς
 Μιχαήλ Ε. Μεζές
 Μιχαήλ Σταυρινός
 Μιχαήλ Γεωργίου
 Νικόλαος Κεραλιώτης
 Νικόλαος Πολυχρονιάδης
 Μιχαήλ Κ. Σακλαρῆς
 Νικόλαος Παπαπάσχάλης
 Νικόλαος Π. Καπίτης
 Νικόλαος Μυστιάας
 Παναγιώτης Κ. Μούρας
 Παναγιώτης Σακλαρῆς
 Περικλῆς Κωνσταντῖνου
 Παναγιώτης Κορδουτῆς
 Ἰωάννης Λεμονῆς
 Πολυχρόνης Α. Πολυχρονιάδης
 Θεόφιλος Τραμπούλης

Ξενοφῶν Τραμπούλης
 Ἐμμανουήλ Ν. Πετρούτσος
 Μιλτιάδης Ν. Πετρούτσος
 Ἰωάννης Β. Χατζηγιαννάκης
 Ἰλίας Ε. Χατζηγιαννάκης
 Νικόλαος Γ. Φρανζῆς
 Ἐμμανουήλ Γ. Φρανζῆς
 Κωνσταντῖνος Δ. Μηλᾶς
 Ξενοφῶν Κωνσταντινίδης
 Γεώργιος Κ. Πλήθης
 Ἰωάννης Πιπᾶ Ἐμμανουήλ
 Γεώργιος Κων. Κολάκης
 Ὀδησσεύς Σακκελαρίου
 Γεώργιος Σακκελαρίου
 Νικόλαος Σακκελαρίου
 Δημήτριος Σακκελαρίου
 Δημήτριος Ι. Χατζηδημητρίου
 Κωνσταντῖνος Ε. Μεζές
 Ζαχαρίας Γ. Ζαχαρία
 Ἐμμανουήλ Σταλούδης
 Νικήτας Σταλούδης
 Ἰωάννης Καπόνης
 Νικόλαος Γ. Ὀρφανού
 Κωνσταντῖνος Γ. Ὀρφανού
 Ἰάκωβος Γ. Ὀρφανού
 Δημήτριος Φαουλᾶκης
 Περούλης Γ. Περούλη
 Ἀντώνιος Γ. Περούλη
 Νικόλαος Καλημέρης
 Γεώργιος Μ. Μπερούζος
 Νικόλαος Πισχαλίδης
 Παπᾶ Ἰωάννης Ζινῆς
 Γεώργιος Π. Πρωτόπαπας
 Κωνσταντῖνος Γ. Πρωτόπαπας
 Ἰωάννης Καμπᾶς
 Ἰωάννης Ζαχαριάδης
 Μιχαήλ Δ. Ξανθῆς
 Ἰωάννης Δημητριάδης
 Δημήτριος Μ. Καμπουράκης
 Κωνσταντῖνος Μ. Καμπουράκης
 Ζαφείριος Χατζῆ Παναγῆ
 Νικόλαος Μ. Παπαδόπουλος
 Δημήτριος Κ. Ξανθῆς
 Κωνσταντῖνος Ἰ. Πατουράκης

Ἰωάννης Ι. Οἰκονομίδης
 Γεώργιος Ν. Κοριτσιάδης
 Ἀντώνιος Μ. Βλάχου
 Χρήστος Γ. Χρηστοφύρου
 Γεώργιος Χ. Μιζήκακῆς
 Μιχαὴλ Παπούτσῆς
 Ἰωάννης Παπούτσῆς
 Μιχαὴλ Ἰωάννου
 Νικόλαος Χατζῆ Γεωργίου
 Κωνσταντῖνος Ζακῆς
 Ἀνδρέας Ἐμ. Βεκελῆς
 Γεώργιος Ἐμ. Βεκελῆς
 Νικόλαος Ἐμ. Σκουρτος
 Γεώργιος Ἐμ. Σκουρτος
 Ἀλέξανδρος Σ. Ἀχιάδης
 Δημήτριος Ν. Λευκίδης
 Βασίλειος Γ. Βασιλειάδης
 Νικόλαος Γ. Βασιλειάδης
 Κωνσταντῖνος Γ. Βασιλειάδης
 Βασίλειος Πετρίδης
 Γεώργιος Π. Ζούνης
 Νικόλαος Π. Ζούνης
 Ἰωάννης Ζ. Σύμπλης
 Γεώργιος Ζ. Σύμπλης
 Γρηγόριος Δ. Γρηγοριάδης
 Δημήτριος Ι. Δημητριάδης
 Μιχαὴλ Κ. Ξυνοπούλου
 Γεώργιος Κ. Ξυνοπούλου
 Γεώργιος Π. Μ. Καμπουράκης
 Ἀνδρέας Π. Μ. Καμπουράκης
 Γεώργιος Κων. Ξυνοπούλου
 Γεώργιος Μ. Ζαφειρίου
 Δημήτριος Μ. Ζαφειρίου
 Γεώργιος Α. Τσαγκάρης
 Δημήτριος Ἀστέρης
 Κυριάκος Ν. Ἰακωβίδης
 Δημοσθένης Ν. Ἰακωβίδης
 Γεώργιος Π. Ι. Μυρομουστάκης
 Γεώργιος Μ. Δημητρίδου σ. 10
 Δημήτριος Μ. Δημητρίου
 Ἰωάννης Δ. Ζαχαρία
 Εὐστράτιος Δ. Ζαχαρία
 Ζαφειρίου Γ. Παπαγιαννάκης
 Ἰωάννης Στρατῆς

Μιχαὴλ Στρατῆς
 Ἰωάννης Μ. Καμπουράκης
 Ἰωάννης Θ. Τσάμης
 Ἰωάννης Σ. Κοντορίνης
 Κωνσταντῖνος Ν. Σακκελάρη
 Κωνσταντῖνος Μ. Σακκελάρη
 Μιχαὴλ Ι. Ζούνης
 Γεώργιος Ι. Ζούνης
 Ἠλίας Ν. Ἠλία
 Νικόλαος Κ. Φουγιάξη
 Νικόλαος Γ. Παπαναγιώτου
 Γ. Παπαναγιώτου
 Ἰωάννης Ν. Ζαφειρίου
 Ἰωάννης Α. Νικολῆ
 Τριαντάφυλλος Α. Νικολῆ
 Παναγῆς Ν. Κώσταρᾶς
 Ἀντώνιος Μ. Ἀντάπασης
 Γεώργιος Μ. Ἀντάπασης
 Χρήστος Νικολάου
 Θωμᾶς Π. Κόκκινος
 Τζόν Π. Κόκκινος
 Δημήτριος Χαρδούβελης
 Μιχαὴλ Γ. Κοντορίνης
 Κωνσταντῖνος Κόκκινος
 Γεώργιος Μ. Χατζόγλου
 Γεώργιος Μ. Παπαγιαννάκη
 Ἰωάννης Γ. Κυρίτζης
 Νικόλαος Γ. Κυρίτζης
 Ἰωάννης Γ. Κουτσιάδης
 Δημήτριος Ι. Ξυδάκης
 Μιχαὴλ Χατζῆ Γεωργίου Κόκκινος
 Ἐμμανουὴλ Χατζῆ Ἀνδρέα
 Γεώργιος Δημ. Διακογεώργη
 Νικόλαος Διακομιχάλη
 Μιχαὴλ Διακομιχάλη
 Χαράλαμπος Β. Ἠλιάδης
 Ἰωάννης Καλούμενος
 Δημήτριος Καλθοκορέσης
 Παναγιώτης Γῶγος
 Πάυλος Κέπετζης
 Βασίλειος Ἰγγλέσης
 Αὐγουστῖνος Σ. Πουλίδης
 Ἰωάννης Δ. Παπαδόπουλος
 Βασίλειος Μιχαὴλ

Φρανζέσκος Ζάμιαρια
Νικόλαος Τζιτζινόπουλος
Δημήτριος Ρίζος

Ἐν Ὁδησσῷ

Γεώργιος Σακελιδής
Ἐμμανουήλ Ν. Κοντομανώλης
Βασίλειος Κόντομανώλης
Μιχαήλ Ὀρφανίδης
Μιχαήλ Ν. Μαστρομιχάλη
Κωνσταντῖνος Ν. Μαστρομιχάλη
Σταῦρος Ὀρφανόπουλος
Ἐμμανουήλ Θεοχαρίδης
Πασχάλης Διακογιάννης
Μιχαήλ Γ. Σακελαρίδης
Δημήτριος Ἰκώβου Πασχαλίδης
Κωστής Φράγκος
Κώστας Κιτσής
Νικόλαος Κολάκης
Ἰωάννης Κολάκης
Γεώργιος Παπαγαλαούρης
Ἰωάννης Παπαγαλαούρης
Νικόλαος Μουλός
Παῦλος Ἰγνατίου
Νικόλαος Χριστοφής
Νικήτας Μπαγιάτης
Ἐμμανουήλ Χαροφίλης

Ἰωάννης Εμ. Πατρικίης
Ἰωάννης Σαυριανός
Πασχάλης Μ. Ζαπέτης
Δημήτριος Εμ. Σκούρτος
Μιχαήλ Εμ. Σκούρτος

Ἐν Σουλινῷ

Νικόλαος Μπρούζος
Μιχαήλ Ι. Χατζή Μιχαήλ
Ἐμμανουήλ Ι. Χατζή Μιχαήλ
Ἐμμανουήλ Γιγχανός
Ἰωάννης Παῦλος
Ἰωάννης Καράμουζας
Νικήτας Κατελάνος
Νικόλαος Διακογεωργίου
Γεώργιος Μιχαήλ Διακογεωργή
Παῦλος Μιχαήλ Διακογεωργή
Ἐμμανουήλ Καμπανής
Ἰωάννης Σκαντάλιος
Βασίλειος Διακομανώλης

Ἐν Ἐκωνσταντῆζα

Μιχαήλ Γ. Πρωτόπαπας
Γεώργιος Χριστοφορίδης
Νικόλαος Θεοδοῦς
Γεώργιος Φωτιάδης

Ἐκτροπικὴ Ἀποθήκη τοῦ μετκκληκοῦ ὕδατος Γεσιλέ

Ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀδελὰδ-Βέη Χὰν ἀρ. 11

Διευθυντῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως Π. ΧΡΥΣΟΣ

σώμ. 10

Οἶκος Ἐκοσμημάτων

Πολυτίμων λίθων καλλιτεχνικῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ὀρολογίων κτλ.

Ἀδελφῶν Κωνσταντᾶρα Ὁδὸς Καράκιοι ἀρ. 30

σώμ. 10

Ἐβλικοπωλεῖον Π. Ἐ. Σεῦτανίδου

Ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλατᾶ, ὁδὸς Μαχμουδιέ ἀρ. 7—9

Φωτογραφεῖον «Φ» «Ὀλυμπος»

Διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἐμπειρωτάτου καλλιτέχνου ΚΩΝΣΤ. ΣΤΑΥΡΙΝΟΥ
Γαλατᾶ, πλατεία Καράκιοι ἀπέναντι τοῦ φούρνου

σώμ. 10

Ζαχαροπλαστική Ἀγορά.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΚΟΥΡΤΟΥ

Ἐπι-τῆς γερύρας Καράκιοι ἀπέναντι τοῦ σιδηρ. σταθμοῦ Χαϊδάρ Πασᾶ. σ. 10

HÔTEL de GIACOMO

Διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου κ. Νικολοπούλου

Ἐν Πριγκήπῳ

σώμ. 10

Ξενοδοχεῖον Ἡ «Καλυψὼ»

Διευθυνόμενον ὑπὸ Π. Τεσσακοπούλου

ἐν Πριγκήπῳ

σώμ. 10

Ξενοδοχεῖον τῶν Ξένων

Ἐπι τῆς ἀποβάθρας τῆς Πριγκήπου Διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ῥέκτου καὶ προθυμῶ-

Ἄπ. Ἀργυροπούλου

σώμ. 10

Φ Α Ρ Μ Α Κ Ε Ι Α

Ἀποθήκη Φαρμάκων Φ. Λινοῦ

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁδὸς Γερὶ Ἀλαμῆ ἀρ. 36—34

Φαρμακεῖον Πέτρου Ἀπέρη

Γαλιτᾶ Γρουντσέκ-καλδιδίτη ἀρ. 74

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Κωνσταντίνος Κελαϊδίτης, παθολόγος, Κούμ-καπί. Μιχαὴλ Μανωλακάκης
παιδίατρος ἐν Πρώτῃ.

Φαρμακεῖον Σ. Καστροσιᾶδου

Γαλιτᾶ Καράκιοι ἀρ. 5

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Ν. Δικαίο, παθολόγος, Κλεβουλος Κοκολάτος. Δ. Μανουηλίδης. Α. Ἀδυσίδης,
Χριστοφορίδης. Ἀλιβιζίδης Πολίτης.

Φαρμακεῖον ΝΑ. Δελαγραμμάτικα

Μεγάλῃ ὁδῷ Γαλιτᾶ 175

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Κωνσταντίνος Νομικός παιδολόγος. Στυλιανὸς Σαράντης παθολόγος, Σαοὺλ Νάρ-
ρ, χειροῦργος.

Φαρμακείον Μ. Σωφρονιάδου

Γαλατά, ὁδὸς Γιοργανιζήτων ἀρ. 85

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Νικόλαος Μικρίδης, παθολόγος, ἐν Πλάτωνατος Ἀρσενίου μετὰ τὸν Γεώργιος Παλαμίδης, Τζιμπιλλῆ Ἀγιόκασι. Νικόλαος Φερνάντογλου, παθολόγος, Φακίριον. Σπυρίδων Κάλιμυχίδης, ὁδὸς Γαλιπάρη ἀρ. 85.

Φαρμακείον Ἰωάννου Ε. Νικολοπούλου

Γαλατά ὁδὸς Χελάρη ἀρ. 14

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Κωνσταντῖνος Μελίτζης, Γεωργίου Κωνσταντοπούλου Χημ. Μιχαὴλ Ζηροπούλου παθολόγος. Θεόδωρος Δάλλας, χειρουργός.

Φαρμακείον Ἰωάννου Η.

Πέρα, Μηριατάκια, ἀρ. 63

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Ἰωάννης Χαρομυλάκης, παθολόγος Ἀσμάκη Μελίτζης, Πάδλος Σταυρόπουλος χειρουργός, ὁδὸς Ἰπποκράτους Περικλέους. Κωνσταντῖνος Πικροδίνης χειρουργός. ὁδὸς Καμπουριτσίου Χρήστος Δημητριάδης, γυναικολόγος. Γεωργίου Παπαίου Σαββίνας. Θεόδωρου γυναικολόγος, ὁδὸς Κωνσταντῖνου Κωνσταντῖνου. Κωνσταντῖνος Χαρομυλάκης. Γεωργίου Τζιτζι-σοῦκου.

Φαρμακείον Η. Κωνσταντινίδου

Μεγάλη ὁδὸς τοῦ Πέρα ἀρ. 331

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Γεώργιος Πουλοπούδης, παθολόγος Ἰωάννης Σιλλίγγας παθολόγος Γεώργιος Νικολοπούδης, συμφωνολόγος, Γεωργίου Προχρητῶν ἀπέθανε ἀπὸ γαφύρας Καράκιοι. Γεώργιος Βλαδίμης ὁδὸς Εὐφραίου 27 Φαρμακείον ὑπάλληλος Νεο. Σακλαριδης

Φαρμακείον Η. Αλέξανδρου

Μεγάλη ὁδὸς τοῦ Πέρα ἀρ. 3

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Π. Μιχαηλίδης, νευρολόγος, Θεόδωρος Καζαρίδης γυναικολόγος, Ἀλέξ. Σπυριδίου χειρουργός, Παναγιώτης Σταυρινόπουλος, παθολόγος.

Φαρμακείον Ἰωάννου Α. Αναστασιάδου

Πέρα, Καλφοντζή-κουλάκ ἀρ. 55

Οἱ ἐν αὐτῷ θεραπεύοντες ἰατροὶ

Π. Χατζηληγάκης, Γ. Κεμισσοπούλος, Κ. Γουρσοπούλος, Γεώργιος Π. Καλθοκορέσης, Ν. Μερτζάκης.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΜΙΚΡΑΣΙΑΝΑ ΛΟΥΤΡΑ

Η ΝΗΣΟΣ ΝΙΣΥΡΟΣ
ΚΑΙ
ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ ΑΥΤΗΣ

ΜΕΛΕΤΗ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ

Έκδοση 3η
Επιμέλεια: Αντώνης Μ. Αντάπασης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ 2007

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά τον Ν. 2121/1993 και τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 978-960-15-1906-7

- © Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Σόλωνος 69 - 106 79 Αθήνα
Τηλ.: 210 3615440 - 210 3618198 • Fax: 210 3610425
Στοά του βιβλίου: Πεσμαζόγλου 5, τηλ./Fax: 210 3217437
Κομοτηνή: Ν. Ζωΐδου 88 - 691 00, τηλ.: 25310/26323 - 33245
- © Ant. N. Sakkoulas Publishers, 69, Solonos Str. - 106 79 Athens - Greece
Tel.: 210 3618198 - 210 3615440 • Fax: 210 3610425
Stoa tou vivliou: 5, Pasmazoglou Str., Tel./Fax: 210 3217437
Komotini: 88, N. Zoidou Str. - 691 00, Tel.: 25310/26323 - 33245
- email: info@ant-sakkoulas.gr • www.ant-sakkoulas.gr

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΟΛΟ ΦΛΕΓΕΛ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Τη μελέτη αυτή του Καρόλου Φλέγελ μου χάρισε, λίγο πριν πεθάνει, ο καθηγητής μου στην πρώτη τάξη του Ημιγυμνασίου Νισύρου Γεώργιος Γεωργιάδης (γνωστός ως Παπα-Αλέξανδρος). Αποφάσισα να προχωρήσω στην τρίτη έκδοσή της για τρεις κυρίως λόγους.

Ο πρώτος είναι συναισθηματικός. Η μελέτη αυτή εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1899 στην Κωνσταντινούπολη.¹ Την έκδοση αυτή υποστήριξαν απλοί Νισύριοι της διασποράς, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο ομώνυμος πάππος μου.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι η επανέκδοσή της θα έδινε τη δυνατότητα σε όσους ενδιαφέρονται για τη Νίσυρο και γενικότερα για την κατάσταση των Δωδεκανήσων ν' αποκτήσουν χωρίς καμιά επιβάρυνση ή πρόσβαση σε μια άμεση πηγή πληροφοριών που θα πλούτιζε τις γνώσεις τους για πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα σχετιζόμενα με τη Νίσυρο.

Ο τρίτος λόγος έγκειται στο γεγονός ότι ο Κάρολος Φλέγελ, ένας βαθύς γνώστης της ελληνικής και λατινικής γραμματείας και προπάντων ένας ανιδιοτελής φιλέλληνας που εγκαταστάθηκε στην Κάλυμνο και αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του ιδίως στα ζητήματα των σφουγγαράδων, παρέμεινε άγνωστος στο δωδεκανησιακό και το ευρύτερο ελληνικό κοινό. Το 1982 το ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟ ΚΑΛΥΜΝΟΥ «ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ»² δημοσίευσε τον

1. Επιμελήτης της έκδοσης αυτής υπήρξε ο νισύριος ποιητής Γεώργιος Ι. Χατζηπλούσιος. Η δεύτερη έκδοσή της έγινε το 1901. Στην έκδοση αυτή βασίζεται η παρούσα τρίτη έκδοση. Επισημαίνεται ακόμη ότι ο δικηγόρος Νέας Υόρκης Νικόλαος Ι. Πατούρης αναδημοσίευσε το κείμενο της μελέτης (αλλ' όχι και τον κατάλογο των συνδρομητών) στο Αναμνηστικό Λεύκωμα των 80 χρόνων του Σωματείου των καταγόμενων από τον Εμπορείο Νισυρίων Αμερικής «Παναγία Θερμιανή».

2. Αξιοσημείωτο είναι ότι του Σωματείου αυτού προήδρευε τότε ο Γιώργης Μ. Σακελλαρίδης, ο οποίος γεννήθηκε στα Νικειά της Νισύρου, υπήρξε, αμέσως μετά την απόχώρησή των Γερμανών από τη Δωδεκάνησο, Δήμαρχος του ομώνυμου Δήμου και έδωσε έντονα σημεία παρουσίας στη δωδεκανησιακή ζωή.

τρίτο τόμο των «ΚΑΛΥΜΝΙΑΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ». Στον τόμο αυτόν άξια ιδιαίτερης προσοχής είναι η παρουσίαση του Καρόλου Φλέγγη. Αν οι έρευνές μου είναι ακριβείς, πρόκειται για την πρώτη παρουσίαση του μεγάλου αυτού ανθρωπιστή και αγνοημένου φίλου της Ελλάδος.³ Με αφορμή την επανέκδοση της μελέτης του, η από μέρους μου ειδικότερη αναφορά στη δράση και το έργο του αποτελεί εκπλήρωση χρέους για ένα Νισύριο.

Ο Κάρολος Φλέγγη είδε το πρώτο φως της ζωής την 25 Φεβρουαρίου 1850 στη Βίλνα της Λιθουανίας. Δυο χρόνια αργότερα απόκτησε αδελφό, τον Εδουάρδο. Η τύχη όμως υπήρξε σκληρή για τα παιδιά αυτά. Το 1858 έχασαν τον πατέρα τους Βασίλειο-Κάρολο. Η μητέρα τους Μίναν Ιομίτ τα αγκάλιασε με αγάπη και στοργή. Αψηφώντας κόπους και θυσίες, έδωσε σε κάθε παιδί της τα μέσα για ν' αναπτυχθεί και να μορφωθεί.

Ο πρωτότοκος Κάρολος έκανε σοβαρές σπουδές στην αρχαία ελληνική και λατινική γραμματεία. Εργάστηκε ως καθηγητής των αρχαίων κλασικών γλωσσών στη Βίλνα. Είχε το φυσικό χάρισμα της ευχερούς εκμάθησης ξένων γλωσσών. Εκτός από τη μητρική του γλώσσα, τη ρωσική, μιλούσε και έγραφε την ελληνική, ιταλική, γαλλική και αγγλική. Η πολυγλωσσία του επέτρεψε ν' αναπτύξει δημοσιογραφική δράση αρχικά στις βόρειες χώρες και αργότερα στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Παράλληλα συνέβαλε στο να γνωρίσει αρκετούς Έλληνες που διέμεναν στη Ρωσία και είχαν αναπτύξει σημαντική επαγγελματική δραστηριότητα. Οι γνωριμίες αυτές διευκόλυναν την κάθοδό του στην Ελλάδα και τα αιγαιοπελαγίτικα νησιά γύρω στο 1880. Επανήλθε ύστερα από δέκα πάνω κάτω χρόνια στα Δωδεκάνησα. Πρώτος σταθμός ήταν η Λέρος. Από εκεί έκανε την πρώτη γνωριμία με την Κάλλιμο. Η γοητεία που άσκησε στη σκέψη του το νησί των σφουγγαράδων, τον προέτρεψε να επανέλθει το Μάιο του 1892 και να λάβει την απόφαση να εγκατασταθεί μόνιμα σ' αυτό. Σχετικά με την απόφασή του αυτή ο ίδιος έγραψε: «Ένθεν μὲν ἡ δόξα καὶ τὸ κάλλος τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἔνθεν δὲ ὁ ζωηρὸς πόθος νὰ εὕρω ῥήθην τῶν δεινῶν μου, μὲ ἡγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦν περιγηθὴν πᾶσαν, παραιτηθεὶς δὲ τῆς ἐν τῇ πατρίδι μου Ρωσίᾳ θέσεως καθηγητοῦ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, ἐγκατέστην ἐν Καλύμνῳ μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ 1892 ... Τα δεινὰ μου προήλθον ἐκ τοῦ προῶρου καὶ τραγικοῦ θανάτου

3. Η περιεχόμενη στον εν λόγω τόμο παρουσίαση από τον Κυριάκο Κ. Χατζηδάκη αποτέλεσε τη βασική πηγή άντλησης των στοιχείων που επέτρεψαν τη σύνταξη του παρόντος σημειώματος.

του μόνου μου πεφιλημένου ἀδελφοῦ Ἐδουάρδου, γεννηθέντος ἐν Βίλντ τῆς Ρωσίας, ἀποβιώσαντος δὲ ἐν Μπράς παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Νίγηρος, τῇ 30/11 Σεπτεμβρίου 1886 ἐν ἡλικίᾳ μόλις 34 ἐτῶν... Σὺν τῷ χρόνῳ εὔρον τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν μου, συνετέλεσε δὲ πολὺ εἰς τοῦτο ἢ ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων σπογγαλιέων ζωηρὰ δρᾶσις μου, ἦν ἀνέπτυξα ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐν Καλύμνῳ ἐγκαταστάσεώς μου».

Πράγματι ὁ Κάρολος Φλέγκελ ἀφιέρωσε ἀνιδιοτελῶς τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς υπόλοιπης ζωῆς του στὴν οργάνωση καὶ ἀνάπτυξη σὲ παγκόσμια κλίμακα μίας ἀνθρωπιστικῆς κίνησης γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς σπογγαλιείας καὶ ἰδίως γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ σκαφάνδρου. Οἱ λόγοι ποὺ προέβαλε γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ σκαφάνδρου ἦταν δύο. Ὁ πρῶτος συνίστατο στὸ ὅτι ἡ χρῆση τοῦ διευκόλυνε τὴν ἀλόγιστη σπογγαλιεὶα ἰδίως τῶν μικρῶν σπόγγων, γεγονός που ἐμπόδιζε σοβαρὰ τὴν ἀναπαραγωγὴ καὶ ἀνάπτυξη τοῦ εἴδους. Ὁ δεῦτερος εἶχε αἰτία τὸ γεγονός ὅτι ἡ χρῆση τοῦ σκαφάνδρου αὐξανε οὐδένα καὶ περισσότερο τοὺς θανάτους καὶ τὶς ἀναπηρίες τῶν σφουγγαράδων.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Κάρολος Φλέγκελ προσπάθησε νὰ διαφωτίσει καὶ νὰ συγκινήσει τὴ διεθνή κοινὴ γνώμη καὶ εἰδικότερα τὶς Κυβερνήσεις τῶν χωρῶν ποὺ διέθεταν πλούσια σὲ σπόγγους παράλια. Οἱ διεθνῶς πιὸ γνωστὲς εφημερίδες καὶ περιοδικὰ φιλοξένησαν ἀρθρὰ τοῦ σὲ διάφορες γλώσσες. Τὸ 1896 δημοσίευσε στὴν Κωνσταντινούπολη τὴν πραγματεία τοῦ «Ἡ Νῆσος Κάλυμνος» (τὴν ὁποία συμπλήρωσε χειρογράφως τὸ 1922). Προηγουμένως, τὴν ἀνοίξη τοῦ 1895, τὴν εἶχε μεταφράσει στὴν ἰταλικὴ καὶ τὴν εἶχε ἐκτυπώσει στὴ Γένουα ὑπὸ τὸν τίτλο «L' isola di Calymnos e la pesca delle spugne». Ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ ἦταν νὰ γίνῃ ευρέως γνωστὸ τὸ ζήτημα τοῦ «φθοροποιοῦ σκαφάνδρου».⁴ Ἐπακόλουθον ἐκθέσεις τοῦ γιὰ τὸ ζήτημα πρὸς τὸ Νομάρχην Αἰγαίου καὶ τὸν υποπρόξενο τῆς Ρωσίας στὴ Ρόδο, υπομνήματα «πρὸς τοὺς Ἄνακτας καὶ Ἡγεμόνας, πρὸς τοὺς Κυβερνήτας καὶ Νομοθέτας, πρὸς τὸν Τύπον καὶ τὴν Κοινωνίαν τῶν

4. Ἐκτός ἀπὸ τὴν πραγματεία γιὰ τὴ Νῆσο Κάλυμνο καὶ τὴν παρούσα μελέτη, ὁ Κ. Φλέγκελ ἔγραψε ἀκόμη τὰ ἐξῆς ἔργα: α) «Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ Ζ' ἐν Καλύμνῳ» Σάμος 1896· β) «La Question des Pecheurs d' Eponges de la Méditerranée» Κάιρο 1902 (Β' ἐκδοσὴ Χαλιά 1905). Τοῦ ἔργου αὐτοῦ δημοσιεύτηκε τὸ 1902 εἰληνικὴ μετάφραση ὑπὸ τὸν τίτλο «Τὸ σπογγαλιευτικὸν ζήτημα τῆς Μεσογείου»· γ) «The abuse of the Scaphander in the Sponge Fisheries». Ἡ μελέτη αὐτὴ παρουσιάστηκε στὸ Δ' Συνέδριον Ἀλιείας ποὺ ἔλαβε χώρα ἀπὸ τὴν 22-28 Σεπτεμβρίου 1908 καὶ ἀποτελεῖ μετάφραση ἀπὸ τὰ γερμανικὰ τῆς ἐργασίας τοῦ γιὰ τὴν Κάλυμνο.

σπογγοπαραγωγῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου καὶ δὴ καὶ πρὸς Συλλόγους, Ἐκθέσεις καὶ Συνέδρια, κατὰ πρόγραμμα ἠγγυώμενον τὴν πρὸς τὰ κρείττω μεταβολὴν, βαθμιαίαν μὲν καὶ μαλακὴν, στερεὰν δὲ καὶ διαρκή, μεταβαίνων ἀπὸ τῆς μικροτέρας χώρας πρὸς τὴν μείζονα, ἀπὸ τῆς γείτονος πρὸς τὴν μᾶλλον ἀπέχουσαν, ἀπὸ τῆς μόνον σπόγγους ἔχουσας πρὸς τὴν καὶ σπόγγους καὶ σπογγαθιεῖς ἔχουσας μετὰ τῆς περὶ παύσεως τῶν σκαφάνδρων διαπύρου ἱκεσίας, τὰς ἄνευ σκαφάνδρων χώρας προτάσσωμαι ταῖς μετὰ σκαφάνδρων καὶ μοχλῶν μεγίστης ἠθικῆς δυνάμεως θεωρῶν τὸ καλὸν παράδειγμα, τὸ ὑπὸ μικροτέρων μείζουσιν διδόμενον...». Οἱ επίμονες προσπάθειές του εἶχαν ορισμένα θετικὰ αποτελέσματα, ὅπως τὴν απαγόρευση τῶν καταδυτικῶν μηχανῶν στὴ Σάμο, Κρήτη, Κύπρον καὶ Αἴγυπτον. Τὸ 1902 ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση απαγόρευσε τὴν χρῆση τοῦ σκαφάνδρου σὲ ὅλες τὶς θάλασσές της. Ωστόσο ἡ «ἀργυρολογία τῶν ὑπαλλήλων της» ἀποτέλεσε «τὸ πρὸς παράκαμψιν τοῦ σκοπέλου τῆς ἐπισήμου ἀπαγορεύσεως φάρμακον». Τὸ σκάφανδρο συνέχισε τὸ καταστρεπτικὸ ἔργο του. Μετὰ τὸ 1905 ὁ Φιλέγεθ, συγκληοισμένος ἀπὸ τὰ πάθη τῶν σφουγγαράδων, κατηύθυνε τὶς προσπάθειές του στὴ δημιουργία ταμείων ασφαλιστικῆς κάλυψής τους καθὼς καὶ νοσηλευτικῶν μονάδων γιὰ τὴν περίθαλψή τους. Ὑστερα ἀπὸ εἰσήγησίν του ἡ Κρήτη, ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Τουρκία θὰ λάβουν τὰ πρῶτα μέτρα. Κυρίως ὅμως κατόρθωσε νὰ ἱδρύσῃ τὴ «Διεθνή Εταιρίαν πρὸς Προστασίαν τῶν Σπογγαθιῶν», ἡ ὁποία ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ τὸ 1911 με ἔδρα τὰ Χανιά. Ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα καὶ διέκοψε τὴ λειτουργία της τὸ 1915 ἐξαιτίας τῆς κήρυξης τοῦ Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ βιοηθικὴ φθορὰ τοῦ οργανισμοῦ τοῦ λόγῳ ἡλικίας τὸν υποχρέωσαν νὰ διακόψῃ τὰ ταξίδια καὶ νὰ περιορίσῃ τὴ δράση του στὰ Δωδεκάνησα. Τὸ 1922 ἱδρύθηκε, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησίν του, τὸ ταμεῖο ἀσφάλισης τῶν γυμνῶν σφουγγαράδων. Παρὰ τὶς συνεχιζόμενες προσπάθειές του, τὰ σκάφανδρα καὶ οἱ νέες καταδυτικὲς μηχανές «Φερνέζ» δὲν ἔπαυσαν νὰ θερίζουν καὶ νὰ ἀχρηστεύουν ἰδίως νέους ναυτικούς. Ὁ Φιλέγεθ, πάμπτωχος καὶ ἀνήμερος ἀπὸ τὸ βᾶρος τῶν χρόνων ν' ἀγωνιστεῖ, παρατηροῦσε με ἀβάσταχτο πόνον τὴν τραγικὴ μοῖρα τῶν σφουγγαράδων. Ἡ ευαίσθητη καρδιά του ἔπαυσε νὰ χτυπᾷ στὰ εβδομήντα ἐννέα σχεδὸν χρόνια τοῦ μὴ οκτωβριανῆς ἡμέρας τοῦ 1928. Τὰ σκάφανδρα συνέχισαν τὴ φθοροποιὴν δράση τους ἕως τὸ 1973, ὁπότε τὸ τελευταῖο ἀπ' αὐτὰ ἔπαυσε νὰ λειτουργεῖ. Ὁ Φιλέγεθ δὲν ἀγωνίστηκε κατὰ τῆς τεχνολογικῆς προόδου. Προσπάθησε ν' ἀντιταχθεῖ ἀνιδιοτελῶς στὴ χρῆση συγκεκριμένης μηχανῆς λόγῳ

των σοβαρών βλαβών που προξενούσε στον άνθρωπο και το περιβάλλον και να προωθήσει την ιδέα της κοινωνικής ασφάλειας και πρόνοιας των σφουγγαράδων. Ας είναι οι γραμμές αυτές ελάχιστο αντίδωρο στη μνήμη του.

Η παρούσα μελέτη του Φιλέγγελι περιλαμβάνει εισαγωγή και δύο μέρη. Στο πρώτο προβάλλεται ζωντανή η γενική εικόνα της Νισύρου λίγο πριν από την ανατολή του εικοστού αιώνα. Στο δεύτερο μέρος περιγράφονται οι ιαματικές πηγές της Νισύρου και ειδικότερα εκείνες των Πάλλων που ίδρυσε και λειτούργησε ο ιατρός Π. Παντελίδης. Στο τέλος παρατίθεται κατάλογος των οργανισμών και επιχειρήσεων, καθώς και των επώνυμων ελλήνων ιδίως της Κωνσταντινούπολης και μεγάλου αριθμού Νισυρίων της διασποράς που συνεισέφεραν από το υστέρημά τους για την έκδοση της μελέτης, μιας μελέτης που θα εντυπωσιάσει, νομίζω, τον αναγνώστη για τον πλούτο των γνώσεων και των πληροφοριών.

Οφείλω και από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω την Εταιρία Νισυριακών Μελετών για την ηθική συμπαράστασή της και το έμπρακτο ενδιαφέρον της για τα ιστορικά, λαογραφικά και πολιτισμικά θέματα της μικρής νήσου του Δωδεκανησιακού Συμπληγματος, της Νισύρου.

Τέλος θεωρώ στοιχειώδες καθήκον μου να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου προς τον εκδότη κ. Αντώνη Ν. Σάκκουλα, ο οποίος ανέλαβε την έκδοση της ανά χείρας μελέτης και απέδειξε για μια ακόμη φορά τα αισθήματα φιλίας και αγάπης προς το πρόσωπό μου.

Αθήνα, Χριστούγεννα 2006

Αντώνης Μ. Αντάπσης
Καθηγητής στο Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
Αθηνών